

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Iva Bíbová

**Lázeňské sezony ve Františkových Lázních a v Luhačovicích
pohledem tzv. kurlistů v období 1913–1923**

Spa seasons in Františkovy Lázně and Luhačovice
through the lens of so-called kurlists in the period 1913–1923

Praha 2021

Vedoucí práce: PhDr. Klára Woitschová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala PhDr. Kláře Woitschové, Ph.D., za cenné připomínky, laskavé vedení a ochotu, se kterou se mé práci věnovala. Poděkování patří také pracovníkům Městského muzea ve Františkových Lázních a vedoucí Muzea luhačovického Zálesí PhDr. Blance Petrákové.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 26. května 2021

.....
Iva Bíbová

Abstrakt

Tato bakalářská práce řeší tematiku lázeňství ve Františkových Lázních a Luhačovicích v letech 1913–1923. V prvních kapitolách teoretické části jsou stručně popsány dějiny lázeňství od starověku až po současnost. Následně je upřesněna charakteristika a vývoj každého města, není opomenuta specifikace léčebných metod a pramenů. Praktická část je zaměřena na samotné lázeňské hosty. Hlavním cílem bylo na základě archivních pramenů a za pomoci komparativní metody zjistit, zda existují rozdíly v návštěvnosti Františkových Lázní a Luhačovic z hlediska původu či pohlaví zahraničních i domácích návštěvníků. Klíčovou roli sehrály tehdejší společensko-politické události, a to především první světová válka, rozpad Rakouska-Uherska, státní převrat, jenž zapříčinil vznik Československa. Bylo zjištěno, že zmíněné události ovlivnily nejen vývoj lázeňství, ale rovněž i jeho klientelu.

Klíčová slova

Lázeňství, návštěvnost, Františkovy Lázně, Luhačovice, první polovina 20. století

Abstract

This bachelor's thesis deals with the subject of the spa in Františkovy Lázně and Luhačovice in the years 1913–1923. In the first chapters of the theoretical part, the history of the spa from ancient times to the present is briefly described. Subsequently, the characteristics and development of each city are specified, as well as the treatment methods and healing springs. The empirical part focuses on the spa guests. The main objective was to determine, on the basis of archival sources and using a comparative method, whether there are differences in the number of visitors to Františkovy Lázně and Luhačovice in terms of the origin or gender of the international and domestic visitors. The socio-political events of that time, especially the First World War, the collapse of Austria-Hungary, and the coup d'état that led to the creation of Czechoslovakia, played a key role. It was found that these events influenced not only the development of the spa industry but also its clientele.

Keywords

Spa, attendance, Františkovy Lázně, Luhačovice, first half of the 20th Century

Obsah

Úvod.....	9
1 Použité prameny a literatura.....	10
2 Dějiny lázeňství.....	12
2.1 Starověk	12
2.2 Středověk	12
2.3 Novověk.....	13
2.4 20. století.....	14
2.5 Současnost.....	17
3 Františkovy Lázně.....	18
3.1 Období před rokem 1913	18
3.2 Období mezi lety 1913–1923	19
3.3 Období po roce 1923.....	20
3.4 Léčebné zdroje a metody	21
3.5 Léčba.....	21
4 Luhačovice.....	22
4.1 Období před rokem 1913	22
4.2 Období mezi lety 1913–1923	24
4.3 Období po roce 1923.....	24
4.4 Léčebné zdroje a metody	25
4.5 Léčba.....	25
5 Rozdělení lázeňských hostů podle pohlaví	26
5.1 Rok 1913.....	27
5.1.1 Františkovy Lázně.....	27
5.1.2 Luhačovice.....	28
5.2 Rok 1914.....	29
5.2.1 Františkovy Lázně.....	29
5.2.2 Luhačovice	30
5.3 Rok 1915.....	31
5.3.1 Františkovy Lázně.....	31
5.3.2 Luhačovice	32
5.4 Rok 1916.....	33
5.4.1 Františkovy Lázně.....	33
5.4.2 Luhačovice.....	34
5.5 Rok 1917.....	35

5.5.1	Františkovy Lázně.....	35
5.5.2	Luhačovice.....	36
5.6	Rok 1918.....	37
5.6.1	Františkovy Lázně.....	37
5.6.2	Luhačovice.....	38
5.7	Rok 1919.....	39
5.7.1	Františkovy Lázně.....	39
5.7.2	Luhačovice.....	40
5.8	Rok 1920.....	41
5.8.1	Františkovy Lázně.....	41
5.8.2	Luhačovice.....	42
5.9	Rok 1921.....	43
5.9.1	Františkovy Lázně.....	43
5.9.2	Luhačovice.....	44
5.10	Rok 1922.....	45
5.10.1	Františkovy Lázně.....	45
5.10.2	Luhačovice.....	46
5.11	Rok 1923.....	47
5.11.1	Františkovy Lázně.....	47
5.11.2	Luhačovice.....	48
5.12	Shrnutí rozdělení hostů dle pohlaví.....	49
6	Rozdělení lázeňských hostů podle země původu.....	51
6.1	Rok 1913.....	53
6.1.1	Františkovy Lázně.....	53
6.1.2	Luhačovice.....	55
6.2	Rok 1914.....	56
6.2.1	Františkovy Lázně.....	56
6.2.2	Luhačovice.....	57
6.3	Rok 1915.....	58
6.3.1	Františkovy Lázně.....	58
6.3.2	Luhačovice.....	59
6.4	Rok 1916.....	60
6.4.1	Františkovy Lázně.....	60
6.4.2	Luhačovice.....	61
6.5	Rok 1917.....	62
6.5.1	Františkovy Lázně.....	62

6.5.2	Luhačovice	63
6.6	Rok 1918	64
6.6.1	Františkovy Lázně	64
6.6.2	Luhačovice	65
6.7	Rok 1919	66
6.7.1	Františkovy Lázně	66
6.7.2	Luhačovice	67
6.8	Rok 1920	68
6.8.1	Františkovy Lázně	68
6.8.2	Luhačovice	69
6.9	Rok 1921	70
6.9.1	Františkovy Lázně	70
6.9.2	Luhačovice	71
6.10	Rok 1922	72
6.10.1	Františkovy Lázně	72
6.10.2	Luhačovice	73
6.11	Rok 1923	74
6.11.1	Františkovy Lázně	74
6.11.2	Luhačovice	75
6.12	Shrnutí rozdělení hostů dle země původu	76
	Závěr	78
	Seznam pramenů a literatury	80
	Seznam příloh	86
	Seznam grafů	87
	Přílohy	89

Úvod

Mezi lety 1913–1923 proběhlo v české a československé historii několik významných událostí. V roce 1914 vypukla 1. světová válka. Válka skončila roku 1918, v téže roce v Rakousku-Uhersku došlo ke státnímu převratu a k vyhlášení samostatného československého státu, jenž byl do té doby součástí právě Rakouska-Uherska. Následovalo období první republiky, které trvalo až do roku 1938. Rok 1918 přinesl také mnoho územních změn, při nichž docházelo jak k rozdělení, tak i sloučení některých, dnes už historických, zemí.

Ve své práci se zabývám otázkou, zdali (a případně jakým způsobem) tyto události ovlivnily návštěvnost Františkových Lázní a lázní Luhačovice, a to jak z pohledu národnostního složení, tak i z hlediska pohlaví návštěvníků. Oba jevy byly zkoumány pro období mezi lety 1913–1923.

V předkládané práci vycházím zejména ze seznamů lázeňských hostů – tzv. *kurlistů*. Tyto soupisy lázeňských hostů jsou v práci využity k analýze a zpracování statistických údajů s využitím tabulek a grafů, a to jak na základě území, odkud návštěvníci pocházeli, tak i z hlediska jejich pohlaví.

Lázně a lázeňské prameny byly již od starověku důležitým společenským prvkem. Pozitivní účinky lázeňských kúr byly známy již od středověku téměř po celém světě a svou přízeň si lázeňská léčba uchovala až do dnešní doby. České lázeňství je světovým unikátem. Lázeňští hosté mohou pro léčebné účely využívat mnoho dostupných přírodních zdrojů. Tyto zdroje se liší v závislosti na geografickém umístění lázeňského místa. Prostředí každých lázní je specifické svojí atmosférou i lázeňskou klientelou. Lázeňství není jen otázkou medicíny nebo cestovního ruchu, ale má vliv i na životy místních obyvatel. Kromě léčebného vlivu mohou mít lázně také ekonomický (lázně jako zaměstnavatel) i společenský dopad. Lidé do lázní často jezdí nejen z důvodu léčby, ale i za účelem seznamování a navazování osobních vztahů. V lázních také často dochází k setkávání různých kultur a národností.

1 Použité prameny a literatura

Jak již bylo zmíněno výše, tato práce se věnuje dějinám lázeňství ve Františkových Lázních a Luhačovicích v období 1913–1923 z trochu jiného pohledu – pohledu tzv. kurlistů,¹ které se staly hlavním a výchozím pramenem pro tuto práci. Tyto seznamy hostů si vedla většina lázeňských měst. Hosté byli zapsáni do seznamu v místě ubytování – hotelu. Tento soupis hostů pak jednotlivá ubytovací zařízení odevzdávala městu, které kurlisty nechalo svázat a průběžně je vydávalo jako knihy. Hosté měli možnost si jeden z výtisků nechat za poplatek zaslat domů, pokud chtěli například památku, že jsou zapsaní na jedné straně s významným hostem. Lze říci, že kurlisty měly také funkci určitého mediátora společenské komunikace.²

V kurlistech je uvedeno datum příjezdu, jméno a příjmení hosta, povolání, trvalé bydliště a přechodné bydliště, tedy lázeňský dům, kde byl host ubytovaný. Kurlisty mimo jiné obsahují také dobové reklamy, jízdní řády nebo seznamy lékařů, kteří v dané sezoně v lázních ordinovali. Je třeba mít na zřeteli, že počty hostů nejsou zcela přesné, protože ne všichni hosté byli v těchto seznamech zaznamenáni. Některé zdroje uvádějí, že za zveřejnění jména v kurlistech bylo nutné zaplatit poplatek. Doložený je jen fakt, že pro návštěvníky lázní bylo povinné zaplatit lázeňský poplatek při vyplnění policejní přihlášky na okresním hejtmanství.

Seznamy hostů byly nejprve psány ručně, později se přešlo k tištěným záznamům. Prvním lázeňským městem v českých zemích, kde začaly v roce 1686 kurlisty vycházet, se staly Karlovy Vary.³ První tištěný seznam byl vydán v roce 1795 ve známé karlovarské tiskárně Franieck.⁴ Ve Františkových Lázních vyšel první tištěný kurlist v roce 1800.⁵ V Luhačovicích začaly seznamy lázeňských hostů vycházet v roce 1898.⁶

¹ Městské muzeum Františkovy Lázně, Fransensbader Kurliste 1913–1923, Moravský zemský archiv, Seznam hostů lázeňských, Lázně Luhačovice na Moravě 1913–1923, Fond H 519 Akciová společnost lázní luhačovských.

² ČESKÁ TELEVIZE. Vzhůru do lázní! *Ceskatelevize.cz* [online]. © 2020 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/220411058220015-vzhuru-do-lazni>.

³ V Teplicích byly první seznamy lázeňských hostů vydány až v roce 1801. Zajímavé je, že v roce 1809 kurlisty nevyšly a neexistují ani policejní soupisy příchozích osob pro tento rok (NOVOTNÁ Monika, Mgr., Regionální muzeum v Teplicích, emailová komunikace, 28. 4. 2021).

⁴ SVOBODA Lukáš, Mgr., Muzeum Karlovy Vary, emailová komunikace (16. 4. 2021).

⁵ Zur Feier des 100 jährigen jubiläums von Kaiser Franzensbad, s. 19, Im Selbstverlag des Bürgermeisteramtes, Franzensbad 1893. Muzeum Františkovy Lázně.

⁶ PETRÁKOVÁ Blanka, PhDr., Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně – Muzeum luhačovického Zálesí, emailová komunikace (11. 4. 2021).

Některé kurlisty z Františkových Lázní, Karlových Varů, Mariánských Lázní a Konstantinových Lázní jsou digitalizovány a zveřejněny na webu Porta fontium.⁷

Kurlisty jsou z mého pohledu unikátním, přesto opomíjeným historickým pramenem, díky kterému jde mimo jiné poměrně dobře zmapovat návštěvnost lázní. Existuje jen málo literatury, ve které se objevuje zmínka o tomto materiálu. Jedná se především o publikaci *Obrazy z dějin lázeňství* od Vladimíra Křížíka,⁸ *Encyklopedii lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* od Stanislava Burachoviče a Stanislava Wiesera⁹ nebo o bakalářskou práci Michaely Hýskové,¹⁰ která se zabývá návštěvností nejvýznamnějších lázeňských lokalit v Čechách v 19. století a která se i v mnohém podobá výzkumu této předkládané práce.

Z použitých pramenů bych dále vyzdvihla *Almanach lázní Luhačovic* z období 1902 až 1927¹¹ a *kroniky Františkových Lázní* z let 1892–1936.¹²

⁷ Jedná se o přeshraniční projekt Státního oblastního archivu v Plzni a Generálního ředitelství státních bavorských archivů v Mnichově, jehož cílem je opětovné spojení k sobě patřících archiválií do jednoho virtuálního celku pomocí digitalizace. <https://www.portafontium.eu/contents/kurliste> (Přistoupeno: 10. 4. 2021).

⁸ KRÍŽEK, Vladimír, *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-092-6.

⁹ BURACHOVIČ, Stanislav a Stanislav WIESER. *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2001, ISBN 80-7277-048-9.

¹⁰ HÝSKOVÁ, Michaela *Konec exkluzivity? Komparativní analýza nejvýznamnějších lázeňských lokalit 19. st. v Čechách*. Pardubice, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

¹¹ *Almanach, Lázně Luhačovice 1902–1927, Ředitelství lázní Luhačovic, 1927.*

¹² *Městské muzeum Františkovy Lázně, Chronik der Kurstadt Franzensbad II.–IV., Městské muzeum Františkovy Lázně, Kronika města Františkovy Lázně 1938 až 1948.*

2 Dějiny lázeňství

Lázně, koupele, využívání léčivých přírodních zdrojů a lázeňská léčba jako taková je již odedávna součástí lékařství. Lázně mimo jiné také spoluvytvářejí dějiny kultury a podílejí se na rozvoji přírodních věd a techniky.¹³

2.1 Starověk

Lázeňství patří k velmi starým oborům lidské činnosti, již Egypťané, Féničané nebo Hebrejci si dopřávali koupele ve studené i horké vodě.¹⁴ Počátek lázeňství jako takového datujeme do doby antického starověku. Charakteristickými lázeňskými institucemi byly v této době řecká asklépia a římské thermy.¹⁵ Ve starém Řecku uznávali někteří filosofové vodu jako hmotný živel. Voda byla neodmyslitelně spjata s životem, posilovala zdraví a přinášela vyléčení jak po pití, tak po koupeli.¹⁶ Voda se rovněž používá také k hygienickým účelům, především v Orientu dostaly koupele, mytí a jiné hygienické zásady náboženskou motivaci.¹⁷ Ve starém Římě patřily lázně ke každodennímu životu, svůj účel plnily nejen jako hygienické zařízení, ale i jako společenské centrum.¹⁸

2.2 Středověk

V období středověku došlo k částečnému útlumu lázeňství. Církev v této době zaujímal obecný postoj proti koupelím a lidské nahotě a tím nepřímo i proti hygieně. To vedlo k rozšíření infekčních chorob a znečištěné vody byly častou příčinou epidemií. Přesto však zájem o koupele rostl jak u feudálů, tak i u měšťanů, kteří si zřizovali ve svých domech soukromé lázně. Koupání nebylo vnímáno jen jako očista, ale i jako radostná událost.¹⁹ I období středověku dalo vzniknout některým lázeňským lokalitám, mezi které můžeme zařadit například Karlovy Vary či Teplice.²⁰ K dalšímu poklesu zájmu o lázně došlo za třicetileté války vlivem válečných událostí.²¹

¹³ KŘÍŽEK, V. *Obrazy*, s. 11.

¹⁴ THERMAL SPRINGS IN EUROPE. Origin of spa. *Thermalsprings.wordpress.com* [online]. © 2020 [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://thermalsprings.wordpress.com/ancient-thermal-baths-and-spa/origin-of-spa/>.

¹⁵ ZEMAN, Lubomír a Pavel ZATLOUKAL. *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos, 2014, s. 14. ISBN 978-80-87073-79-7.

¹⁶ KŘÍŽEK, V. *Obrazy*, s. 16.

¹⁷ Tamtéž, s. 23.

¹⁸ Tamtéž, s. 31.

¹⁹ Tamtéž, s. 53–66.

²⁰ SEIFERTOVÁ, Věra. *Marketing v lázeňském cestovním ruchu*. Praha: Vysoká škola cestovního ruchu, hotelnictví a lázeňství, 2003, s. 81. ISBN 80-86592-00-6.

²¹ KŘÍŽEK, V. *Obrazy*, s. 108.

K návštěvě lázní bylo potřeba dostatečné množství peněžních i časových prostředků nejen k ubytování a stravování, ale také na cestu. Do lázní se jezdilo, pokud to dovolily okolnosti spojené s počasím. Cesty byly zejména na jaře a na podzim často rozbahněné, i to bylo důvodem, že lázeňská sezona probíhala většinou v letních měsících, konkrétně od května do září. Pokud někdo neměl, nebo si nemohl najmout vůz nebo koně, vypravil se do lázní pěšky. Lázně tak pro méně majetné ze vzdálenějších míst byly nedostupné.²² Lázeňskou péči o chudé nemocné ve středověku přejímaly špitály a kláštery. Lázeňské nemocnice byly většinou financovány z dobročinných sbírek, z výnosů koncertů, plesů, eventuálně z lázeňských poplatků.²³ Lázeňský poplatek se vybíral od lázeňských hostů již v 16. století. Mimo jiné sloužil k úhradě nákladů spojených s údržbou pramenů, kolonád, parků a společenských budov.²⁴

2.3 Novověk

Největší rozvoj zažívá lázeňství na přelomu 18. a 19. století, kdy dochází k rozmachu moderních základů lázeňství. Vzrostl zájem o využívání minerální vody nejen ke koupelím, ale i k pitné kúře. Začaly se také více využívat termální bahniště, slatiny a rašeliny.²⁵ V Praze se stala balneologie i vodoléčba poprvé oborem přednášeným na evropské univerzitě.²⁶ V této době dochází také k výstavbě lázeňských domů, kolonád a pavilonů, zakládají se rozlehlé parky. Lázeňská místa se opět stala centrem společenského života a byla označována jako „salony Evropy“.²⁷

Vrcholné období 19. a první poloviny 20. století je označováno jako „*Belle Époque*“ (krásná epocha) či „zlatá doba“ lázeňství. Jezdit do lázní bylo v této době moderní.²⁸ Ke zvyšování počtu lázeňských hostů v Českých zemích vedlo také budování železničních tratí a nové dopravní možnosti. Léčebné postupy byly v druhé polovině 19. století modernizovány, dochází tak ke srozumitelnějšímu rozdělení indikací některých evropských lázeňských míst. Lázním se tak dostává užší specializace na určitý okruh léčených chorob.²⁹

²² BUDINSKÁ, Jitka. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006, s. 30. ISBN 80-85321-43-2.

²³ KŘÍŽEK, V. *Obrazy*, s. 186.

²⁴ Český král Vladislav II. udělil v roce 1531 Sebastianu Šlikovi privilegium vybírat v Karlových Varech od hostů poplatky, který sloužil k údržbě špitálu sv. Ducha pro chudé.; tamtéž, s. 183.

²⁵ JAKUBÍKOVÁ, Dagmar a kol. *Lázeňství management a marketing*. Praha: Grada, 2019, s. 24. ISBN 978-80-271-2461-9.

²⁶ KŘÍŽEK, V. *Obrazy*, s. 12.

²⁷ LÉČEBNÉ LÁZNĚ. Z historie lázeňství. *Lecebnelazne.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: <http://www.lecebnelazne.cz/vse-o-laznich/ceske-lazenstvi/z-historie-lazenstvi>.

²⁸ ZEMAN, L. a P. ZATLOUKAL. *Slavné lázně*, s. 22.

²⁹ Dříve lázně často udávaly široké indikace proto, aby přilákaly co nejvíce nemocných. KŘÍŽEK, V. *Obrazy*, s. 186-190.

V této době vyšly také zákony o povinném úrazovém a nemocenském pojištění, vydané v Německu v roce 1883 a v Rakousku-Uhersku v roce 1888. Tyto zákony umožňovaly lázeňskou léčbu i těm, kteří si ji z pracovních či peněžních důvodů nemohli dovolit.³⁰ Nemocenské pojišťovny poskytovaly omezenému počtu nemocných příspěvek na lázeňskou léčbu, tito pojištěnci však byli pojišťovnami kontrolováni.³¹

2.4 20. století

Ve 20. století začaly pojišťovny zakládat režimová lázeňská sanatoria, která zajišťovala dobře kontrolovanou lázeňskou léčbu.³² Mezi hosty však nepatřili jen nemocní, do lázní častokrát zavítali i hosté za účelem obchodu, námluv či jiných společenských kontaktů.³³

První světová válka přinesla lázním snížení příjmů. Mnohá lázeňská místa sloužila k vojenským účelům – k léčbě raněných vojáků. To znamenalo menší příliv neuniformovaného obyvatelstva i cizinců.³⁴ Po první světové válce došlo k poklesu návštěvnosti významných lázní, naopak menší lázeňská města zaznamenávala příliv domácích klientů.³⁵ I přes poválečné ekonomické potíže pokračoval rozvoj lázní i výstavba nových lázeňských budov. Lázně měly své místo také mezi turisty, protože právě ti si lázně volili často jako cíl svých cest.³⁶ Na konci 20. let proběhla světová hospodářská krize. Lázeňství se po této krizi nestačilo ani vzpamatovat a čelilo období druhé světové války.³⁷ V této době sloužilo mnoho lázeňských zařízení jako vojenské lazarety nebo rehabilitační zařízení. Po druhé světové válce nastal zejména pro lázně v pohraničí další problém spojený s odsunem Němců, kteří vytvářeli zázemí lázeňského provozu.³⁸

Rok 1948 byl mezníkem v historii naší společnosti. V tomto roce byl přijat zákon č. 125/1948 ze dne 6. 5. – *zákon o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného majetku*.³⁹

³⁰ BUDINSKÁ, J. *Kapitoly*, s. 48.

³¹ KŘÍŽEK, V. *Obrazy*, s. 186-187.

³² Tamtéž, s. 187.

³³ Tamtéž, s. 203.

³⁴ BUDINSKÁ, J. *Kapitoly*, s. 50.

³⁵ BURACHOVIČ, Stanislav a Stanislav WIESER. *Encyklopedie*, s. 9.

³⁶ BUDINSKÁ, J. *Kapitoly*, s. 57.

³⁷ KŘÍŽEK, V. *Obrazy*, s. 186.

³⁸ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 9.

³⁹ ČESKO. Zákon č. 125 ze dne 6. května 1948 o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku. In: *Zákony pro lidi* [online]. 1948, částka 47 [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-125>.

Tímto činem byl veškerý lázeňský majetek (včetně přírodních léčivých zdrojů) převeden do vlastnictví státu. I v oboru lázeňství tak došlo k utlumení podnikatelských aktivit.⁴⁰ Správu lázní převzaly Československé státní lázně a zřídla, část objektů byla přepsána pod správu Ústřední národní pojišťovny (později Ústřední správa lázní, sanatorií a zotavoven Revolučního odborového hnutí).⁴¹ Lázeňská zařízení byla zestátněna a stala se zařízeními zdravotnickými, kde převažovali klienti, kteří měli lázeňský pobyt hrazený zdravotními pojišťovnami. Lázeňská péče se tak stala dostupná pro širší okruh pacientů. Začali převažovat návštěvníci z východního bloku. Pro lázeňské domy a léčebny platil lázeňský a domovní řád s dodržováním léčebného režimu a chováním pacientů. Typickým znakem pro toto období byla převažující poptávka nad nabídkou lázeňské péče.⁴² V období 50. let byla v Československu zjevná snaha o přechod na celoroční provoz lázní.⁴³ Zákonem č. 103/1951 Sb., o jednotné preventivní a léčebné péči, se lázeňská léčba stala součástí preventivní léčebné péče.⁴⁴ Doporučení k pobytu v lázních vydával ošetřující lékař, pokud se ale nejednalo o samoplátce (tj. lázeňská péče mu byla hrazena z prostředků nemocenského pojištění), vyjadřovaly se k němu i orgány Revolučního odborového hnutí, udělení lázeňského poukazu tak záleželo také na zaujetí politického stanoviska pacienta. V roce 1957 dochází ke změně hospodářského řízení lázní, v ekonomice se začíná uplatňovat nová metoda plánovaného vedení podniků. Lázeňská zařízení již nejsou ve stejném postavení jako nemocnice.⁴⁵ Lázeňské instituce spadají pod jednoho provozovatele – Československé státní lázně.⁴⁶

Na přelomu 50. a 60. let se začala zvyšovat dříve potlačovaná nabídka služeb československých lázní pro cizince, kteří ji stále více využívali.⁴⁷ I nadále měla převahu spíše zdravotnická funkce lázeňské péče. Byly uplatňovány principy a omezení opakování lázeňské péče, naopak stát podporoval pobyty cizinců a devizová inkasa. V období 60. a 70. let státu stále chybí investice na obnovu a modernizaci zařízení.⁴⁸

⁴⁰ KNOP, Karel. *Lázeňství, ekonomika a management*. Praha: Grada, 1999, s. 14. ISBN 80-7169-717-6.

⁴¹ BUDINSKÁ, J. *Kapitoly*, s. 58.

⁴² SEIFERTO VÁ, V. *Marketing*, s. 83.

⁴³ KNOP, K. *Lázeňství*, s. 14.

⁴⁴ ČESKO. Zákon č. 103 ze dne 19. prosince 1951 o jednotné preventivní a léčebné péči. In: *Zákony pro lidi* [online]. 1951, částka 50 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1951-103>.

⁴⁵ KNOP, K. *Lázeňství*, s. 14.

⁴⁶ BUDINSKÁ, J. *Kapitoly*, s. 58.

⁴⁷ KNOP, K. *Lázeňství*, s. 14.

⁴⁸ Tamtéž, s. 15.

Československé lázně měly dobrou úroveň léčebné péče, avšak budovy a technické zázemí byly zastaralé a neodpovídaly modernímu provozu.⁴⁹ Léčebnou péči i lázeňské programy řídili, pod centrální správou lázní, lékaři, kteří však často neměli ekonomické vzdělání. Dlouho neřešené problémy vedly ke krizi v lázeňském oboru. V polovině 80. let došlo v důsledku těchto problémů k výraznému poklesu počtu pacientů i výkonů.⁵⁰

Po roce 1989 došlo k dalším významným změnám v oboru lázeňství. Většina lázní byla privatizována.⁵¹ Jejich existence byla závislá na ekonomické soběstačnosti a na tvorbě zisku. Na nové podmínky nebyly lázně připraveny, chyběly jim zkušenosti, jak skloubit rozvíjení léčebné stránky s ekonomickou efektivitou. Lázně se zaměřily na rozvoj komerčních aktivit a posílení lázeňského turismu.⁵² Šlo zejména o zlepšení hotelových a stravovacích služeb v lázních, regionální aktivity, možnosti sportovního, kulturního a společenského vyžití (golfová hřiště, tenis, společenské domy, divadla, přírodní rezervace a další).⁵³

Po zániku České a Slovenské Federativní Republiky a rozdělení na dva samostatné státy v roce 1993 ztratily české lázně velkou část hostů ze Slovenska. V důsledku růstu cen klesl tuzemský zájem o lázně. Obce a lázeňská místa začaly klást důraz na svou osobitost a tradici lázní, zlepšují se komunální služby a celé prostředí lázní. Lázeňská léčba se tak začala dostávat na úroveň vyspělých států Evropy a z lázeňského pacienta se stal klient. Lázně kromě léčby nemocí začaly nabízet také relaxační krátkodobé pobyty, programy pro seniory či sportovce, nadále však zůstává prioritou léčba chronických onemocnění a následná rehabilitace závažných onemocnění či úrazů.⁵⁴

⁴⁹ BUDINSKÁ, J. *Kapitoly*, s. 59.

⁵⁰ KNOP, K. *Lázeňství*, s. 16.

⁵¹ Tamtéž, s. 17.

⁵² BUDINSKÁ, J. *Kapitoly*, s. 60.

⁵³ KNOP, K. *Lázeňství*, s. 17.

⁵⁴ BUDINSKÁ, J. *Kapitoly*, s. 60-61.

2.5 Současnost

Současnou legislativu lázeňství upravuje lázeňský zákon č. 164/2001 Sb., *o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů*. Zákon upravuje podmínky pro vyhledávání, ochranu, využívání a další rozvoj léčivých zdrojů, zdrojů přírodních minerálních vod a podmínky pro stanovení přírodních léčebných lázní a lázeňských míst.⁵⁵

Právní úprava poskytování lázeňské péče je obsažena také v zákoně č. 1/2015 Sb., *kterým se mění zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů*.⁵⁶ A zároveň v prováděcí vyhlášce 2/2015 Sb., kde je stanoven indikační seznam pro lázeňskou léčebně rehabilitační péči. V návaznosti na tento seznam je lázeňská péče doporučena ošetřujícím či odborným lékařem v místě vhodném k léčbě daného onemocnění.⁵⁷ Náklady na léčebné výkony a lázeňské programy mohou být plně hrazeny zdravotní pojišťovnou (tzv. komplexní lázeňská péče), částečně hrazeny zdravotní pojišťovnou (tzv. příspěvková lázeňská péče) nebo je péče plně hrazena klientem (tzv. samoplátce), ta nemusí být schválena lékařem.⁵⁸ Od poplatku z pobytu (tzv. lázeňského poplatku) jsou osvobozeni pouze klienti, kterým je poskytována komplexní lázeňská léčebně rehabilitační péče, jež je plně hrazena zdravotní pojišťovnou.⁵⁹ Právní předpisy týkající se lázeňství patří v současné době do gesce ministerstva zdravotnictví.⁶⁰

⁵⁵ ČESKO. Zákon č. 164 ze dne 13. dubna 2001 o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. 2001, částka 64 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-164>.

⁵⁶ ČESKO. Zákon č. 1 ze dne 22. prosince 2014, kterým se mění zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2015, částka 1 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-1>.

⁵⁷ ČESKO. Vyhláška č. 2 ze dne 23. prosince 2014 o stanovení odborných kritérií a dalších náležitostí pro poskytování lázeňské léčebně rehabilitační péče. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2015, částka 1 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-2>.

KNOP, K. *Lázeňství*, s. 28.

⁵⁹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. Poplatek z pobytu-Osvobození osob, kterým je poskytována lázeňská léčebně rehabilitační péče. In: *Mfcr.cz* [online]. 7. 1. 2020 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/mistni-spravni-a-soudni-poplatky/odpovedi-na-dotazy/2020/mp-01-2020--poplatek-z-pobytu-osvobozeni-37080>.

⁶⁰ MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. Lázeňství. In: *Mzcr.cz* [online]. 13. 2. 2020 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/lazenstvi/>.

3 Františkovy Lázně

Františkovy Lázně představují jeden ze tří vrcholů lázeňského trojúhelníku, západočeské město s 5 500 obyvateli v Karlovarském kraji, v okrese Cheb. Svě jméno dostalo město po svém zakladateli Františku II.⁶¹, který zde v roce 1793 založil první slatinné lázně na světě.⁶²

3.1 Období před rokem 1913

Skutečné dějiny Františkových Lázní začínají daleko před jejich založením. Již ve středověku donášely nosičky vody Františkův pramen do blízkého Chebu, kde se pil jako stolní voda.⁶³ Území nynějších Františkových Lázní patřilo až do roku 1851 městu Chebu.⁶⁴ Léčivé prameny byly nazývány *Chebská kyselka*. Traduje se, že ji popíjel již na sklonku 12. století český kníže Jindřich Břetislav. První písemná zmínka o zdejších kyselkách pochází z roku 1406. V 17. století nastává pod záštitou města Chebu období stáčení a exportu této kyselky. V této době dochází také k výrobě a vývozu soli z tzv. Chebské kyselky, sůl se vyvážela pod názvem *Sal Egranum*. O založení léčebných lázní se zasloužil dr. Bernhard Vinzenz Adler, chebský městský lékař, který prozkoumal účinky pramenů.⁶⁵ Oficiálním datem založení Františkových Lázní je 27. duben 1793.⁶⁶ Nově vybudovaná kolonie nese název Františkovy Lázně (Franzensbad), někdy bylo také používáno pojmenování Fanzensbrunn (Františkův pramen), a to pro označení celé osady.⁶⁷ Město Františkovy Lázně vzniklo tzv. na zeleném drnu, bylo vystaveno cíleně jako lázně a architektonicky jednotně podle navrženého plánu Karla a jeho syna Gustava Wiedermana.⁶⁸ V roce 1793 byla započata stavba prvního lázeňského hotelu Loimann-Badehaus (Tři lilie).⁶⁹

⁶¹ (od roku 1804 jako František I. císař rakouský).

⁶² SDRUŽENÍ HISTORICKÝCH SÍDEL ČECH, MORAVY A SLEZSKA. Františkovy Lázně. *Historickasidla.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.historickasidla.cz/dr-cs/61-frantiskovy-lazne.html>.

⁶³ FRANTIŠKOVY LÁZNĚ. Lázeňství v minulosti a současnosti. In: *Frantiskovy-lazne.cz* [online]. 18. 9. 2006 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovy-lazne.cz/lazenstvi-v-minulosti-a-soucasnosti/d-94030/p1=19204>.

⁶⁴ ZEMAN, L. a P. ZATLOUKAL. *Slavné lázně*, s. 61.

⁶⁵ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 77-78.

⁶⁶ FRANTIŠKOVY LÁZNĚ. Krátce z historie města. In: *Frantiskovy-lazne.cz* [online]. 18. 9. 2006 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovy-lazne.cz/kratce-z-historie-mesta/d-93930/p1=7095>.

⁶⁷ BOHÁČ Jaromír a Roman SALAMANZCUK. Františkovy Lázně nebo Ves císaře Františka...? *Františkolázeňské noviny*. 2013, č. 4, s. 6.

⁶⁸ ČESKÁ TELEVIZE. Františkovy Lázně. *Ceskatelevize.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10414424499-cyklotoulky/220471292050055-frantiskovy-lazne>.

⁶⁹ FRANTIŠKOVY LÁZNĚ AQUAFORUM. Historie a současnost. *Frantiskovylazne.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovylazne.cz/cs/historie-a-soucasnost>.

Již v roce 1800 zde začaly vycházet tzv. kurlisty, roční návštěvnost se v té době pohybovala okolo 800 hostů. V roce 1812 navštívil lázně i císař František, dalším významným hostem byl v roce 1835 rakouský císař Ferdinand I. s chotí Marií Annou Carolinou. Kolem roku 1850 byly Františkovy Lázně vyhlášenými lázněmi po celé Evropě. V roce 1865 je statut Františkových Lázní povýšen na město.⁷⁰ Město se v tomto roce připojilo také na železniční síť, nejdříve do města dorazila saská dráha, o rok později bavorská a buštěhradská dráha, lázně tak získávají světový věhlas.⁷¹

3.2 Období mezi lety 1913–1923

V období před 1. světovou válkou, tedy v době největšího rozkvětu, navštívilo lázně až 20 000 pacientů a téměř 80 000 tzv. pasantů – lázeňských turistů.⁷² Františkovy Lázně se staly moderním evropským lázeňským městem a zažívaly svá nejlepší léta. Tato doba rozmachu však skončila s rokem 1914. První světová válka znamenala nejen ve Františkových Lázních konec této idylly. V roce 1916 začal budovat Spolek válečných veteránů hotel Harvey za účelem zotavování vojáků z první světové války. Poklepání základního kamene proběhlo 21. 5. 1916, avšak ze záznamů vyplývá, že spolek kvůli omezením válečného hospodářství nebyl v průběhu války schopen svůj záměr – stavbu a provoz vojenské léčebny – dokončit, tudíž bylo počátkem roku 1918 rozhodnuto převést nedokončenou stavbu včetně pozemku do správy c. a k. armády. Avšak z důvodu státního převratu se tak nestalo a spolek teprve v roce 1921 budovu v aukci prodává.⁷³ Navzdory snaze města Františkovy Lázně se budova následně dostává do majetku německého technického vydavatelství C. G. Vogel (se sídlem v Coburgu).⁷⁴ Ta jej vlastní ještě v roce 1935.⁷⁵ Za druhé světové války je pak budova (již v majetku města Františkovy Lázně) uváděna jako výzkumný ústav balneologický.⁷⁶ Návštěvnost v lázních byla v prvních poválečných letech ovlivněna mimo jiné také ekonomickými problémy a nedostatkem potravin. Přesto byla v roce 1918 lázeňská sezona ve Františkových Lázních zajištěna příslibem vlády z března 1918, že bude město zásobeno moukou, tukem, cukrem a dalšími nezbytnými prostředky. Probíhala však striktní kontrola lékařských zpráv, aby mohli být přijati opravdu nemocní lidé. Vznik samostatného československého státu způsobil na Chebsku vzpouru zdejších obyvatel. Německý národ

⁷⁰ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 78-79.

⁷¹ ČESKÁ TELEVIZE. Láznivý svět. *Ceskatelevize.cz* [online]. © 2013 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10489003646-laznivvy-svet/>.

⁷² FRANTIŠKOVY LÁZNĚ. Krátce z historie města. In: *Frantiskovy-lazne.cz* [online]. 18. 9. 2006 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovy-lazne.cz/kratce-z-historie-mesta/d-93930/p1=7095>.

⁷³ Městské muzeum Františkovy Lázně, *Chronik der Kurstadt Franzensbad II. 1892–1921*.

⁷⁴ Městské muzeum Františkovy Lázně, *Chronik der Kurstadt Franzensbad III. 1922–1928*.

⁷⁵ Městské muzeum Františkovy Lázně, *Chronik der Kurstadt Franzensbad IV. 1929–1936*.

⁷⁶ Městské muzeum Františkovy Lázně, *Kronika města Františkovy Lázně 1938–1948*.

v Čechách chtěl zachovat svoji samostatnost a nezávislost na Československé republice na základě Wilsonova „sebeurčení národů“. ⁷⁷ Při rozpadu rakousko-uherské monarchie došlo také k vytvoření nového státu Deutsch-Österreich, jako provincie tohoto státu byla ustavena 29. 10. 1918 „Deutsch-Böhmen“ se sídlem zemské vlády v Liberci. ⁷⁸ Dne 11. 11. 1918 abdikoval císař Karel a provincie „Deutsch-Böhmen“ byla prohlášena republikou. ⁷⁹ K dalšímu vzestupu lázeňské klientely došlo na počátku 20. let. V roce 1921 byl natočen Karlem Deglem propagační film o Františkových Lázních, ⁸⁰ který udělal městu značnou reklamu, neboť jak je patrné z dochovaných kurlistů, v roce 1921 výrazně vzrostla četnost lázeňských hostů. Přesto k návratu předválečného počtu návštěvníků již nedošlo.

3.3 Období po roce 1923

Netrvalo dlouho a i Františkovy Lázně začaly čelit hospodářské krizi a později také druhé světové válce. ⁸¹ V roce 1941 založil profesor W. Benadem první ústav pro studium rašelin, tento ústav byl v letech 1948–1953 veden profesorem Emilem Hadačem. ⁸² Od 50. let hostů ve Františkových Lázních přibývalo, což bylo také důsledkem zavedení lázeňských pobytů v rámci Revolučního odborového hnutí. V roce 1992 jsou Františkovy Lázně vyhlášeny městskou památkovou rezervací. ⁸³ V současné době město Františkovy Lázně patří do uskupení jedenácti lázeňských měst, která byla pod společným názvem „Great spas of Europe“ společně s Mariánskými Lázněmi a Karlovými Vary, jako ojedinělý západočeský lázeňský trojúhelník, ⁸⁴ nominována na zápis do světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. ⁸⁵

⁷⁷ Součást Čtrnácti bodů prezidenta Wilsona.

⁷⁸ Okresní výbor v Chebu představoval I. instanci, zemská vláda v Liberci II. instanci a říšská vláda ve Vídni III. instanci.

⁷⁹ PROSTŘEDNÍK, Rudolf a Petra MATĚJKOVÁ. Řádky z archivu Františkových Lázní – rok 1918, vznik samostatného Československého státu. *Františkolázeňské listy*. 2018, č. 5, s. 7–8.

⁸⁰ BENSCH, S. Karel Degl - filmový producent a kameraman. In: *Filmavideo.cz* [online]. © 2015 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <http://www.filmavideo.cz/index.php/osobnosti/945-karel-degl.html>.

⁸¹ KRÍŽEK, V. *Obrazy*, s. 186.

⁸² BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 78-79.

⁸³ FRANTIŠKOVY LÁZNĚ. Krátce z historie města. In: *Frantiskovy-lazne.cz* [online]. 18. 9. 2006 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovy-lazne.cz/kratce-z-historie-mesta/d-93930/p1=7095>.

⁸⁴ NATIONAL INSTITUTE FOR THE PROTECTION AND CONSERVATION OF CULTURAL HERITAGE. The West Bohemian Spa Triangle. In: *Whc.unesco.org* [online]. 25. 6. 2008 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5378/>.

⁸⁵ FRANTIŠKOVY LÁZNĚ AQUAFORUM. Historie a současnost. *Frantiskovylazne.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovylazne.cz/cs/historie-a-soucasnost>.

3.4 Léčebné zdroje a metody

Pro léčebné účely je ve Františkových Lázních využívána sirnoželezitá slatina jako jeden z přírodních léčebných zdrojů (vedle minerální uhličitě vody a zřídelního plynu). Slatina je hlavním přírodním léčebným zdrojem využívaným pro zábaly, koupele či vaginální tampony, zejména při léčbě gynekologických či revmatických onemocnění. Minerální voda je určena k uhličitým koupelím, pitným kúram či inhalacím. Zřídelní plyn je využíván k podkožním injekcím, tzv. insuflaci, ale také ke gynekologickým účelům (suchá sedací koupel) nebo k plynové koupeli dolních končetin.⁸⁶ Ve Františkových Lázních vyvěrá 21 léčebných pramenů využívaných k pitné kúře i balneologickým účelům.⁸⁷

3.5 Léčba

Indikace a léčba ve Františkových Lázních se týká zejména oblastí gynekologických onemocnění, pohybového aparátu, chorob srdce, cév, trávicího traktu, onkologických onemocnění, nemocí nervového systému, kožních problémů. Klienti mohou také využít edukačně-preventivní program, který zahrnuje léčbu hypertenze a aterosklerózy.⁸⁸

⁸⁶ OMÁČKOVÁ, Romana. Přírodní léčivé zdroje a léto. *Františkolázeňské listy*. 2020, č. 9, 10, s. 3–4.

⁸⁷ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 76.

⁸⁸ FRANTIŠKOVY LÁZNĚ AQUAFORUM. Indikace a léčení. *Frantiskovylazne.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovylazne.cz/cs/indikace-a-leceni>.

4 Luhačovice

Luhačovice jsou první slovanské lázně v Rakousku-Uhersku. Město se nachází v jihovýchodní části České republiky ve Zlínském kraji, žije zde přibližně 5 095 obyvatel.⁸⁹ Luhačovice jsou čtvrtými největšími lázněmi v České republice.⁹⁰

4.1 Období před rokem 1913

První zmínka o oblasti Luhačovice pochází z roku 1412. Zdejší minerální prameny byly známé již od středověku. Území bylo součástí luhačovického panství.⁹¹ V roce 1590 byly Luhačovice v držení rodu Bartodějských z Bartoděj. Po pobělohorských konfiskacích náleželo luhačovické panství Maxmiliánu z Lichtenštejna. Od roku 1629 přešlo panství do vlastnictví uherské šlechtické rodiny Sereényiů. Zaslouhou tohoto rodu byly upraveny zdejší prameny a následně pojmenovány podle mužských křestních jmen členů Serényiovského rodu (např. podle Amada Serenyiho je pojmenován pramen Amandka nebo podle Vincenta Serenyiho dostal název známý pramen Vincentka).⁹² Rod Serenyiů vlastnil Luhačovice až do počátku 20. století. V roce 1736 si nechala v Luhačovicích tato šlechtická rodina postavit zámek. Koncem 18. století došlo k velkému rozmachu lázní, byly navýšeny kapacity pro ubytování hostů. Rok 1789 se považuje za rok založení lázní Luhačovice.⁹³ V tomto období se vyváželo stále více lahví luhačovické vody i do vzdálenějších míst a k pramenům dojíždělo více nemocných. Voda byla velmi rozšířena také ve vinných krajích. V každém vinném sklepě bylo zvykem mít zásobu luhačovické vody – Vincentky. „*Která smíšená jsouc s vínem, dávala velmi chutný občerstvující nápoj.*“⁹⁴ Později však lékařské ředitelství prohlásilo vodu pouze za léčivou, vývoz vody byl zrušen, místo toho se začala prodávat v lékárnách a drogeriích, důsledkem toho byl menší odbyt vody. U dosavadních odběratelů pak byla Vincentka nahrazena lacinějšími sodovkami.⁹⁵

⁸⁹ MĚSTO LUHAČOVICE. O Luhačovicích. *Luhacovice.eu* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.luhacovice.eu/24824-o-luhacovicich>.

⁹⁰ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 211.

⁹¹ Tamtéž, s. 212.

⁹² ZLIN.CZ. Historie města. *Luhacovice.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://luhacovice.cz/historie-mesta/>.

⁹³ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 212-214.

⁹⁴ Almanach, s. 31.

⁹⁵ Tamtéž, s. 31–38.

Na konci 19. století zaznamenaly Luhačovice určitou stagnaci a hrozící úpadek, lázně nebyly schopny modernizace a konkurenceschopnosti s jinými lázeňskými městy. Zlomovým rokem pro Luhačovice byl rok 1902, kdy se 2. února lázně přeměnily v Akciovou společnost Lázní Luhačovických. Akciová společnost odkoupila lázně od rodu Serenyiů. Ředitelem lázní se stal brněnský lékař František Veselý.⁹⁶ F. B. Wurm v úvodu Almanachu lázní Luhačovic z roku 1927 píše: „*Převzetím lázní českou akciovou společností změnilo se poměry v každém směru ihned k velkému prospěchu podniku. Z malých, napolo již zapomenutých lázní staly se během málo let největší české, všude dobře známé lázně přes veškerá nepochopení hlavně těch kruhů, kterým právě mělo na rozkvětu českých lázní záležeti.*“⁹⁷ V roce 1905 byla vybudována do Újezdce u Luhačovic železniční trať, díky které začaly jezdit přímé vlaky z Brna, Prahy či Olomouce.⁹⁸ V roce 1912 byl zaveden rychlík z Prahy, Vídně a Olomouce přímo až do Luhačovic.⁹⁹ Na počátku 20. století dochází k opětovnému rozvoji lázní, a to i díky architektovi Dušanu Jurkovičovi, který naprojektoval a nechal postavit nové lázeňské objekty. Luhačovice se měly stát společenským a kulturním střediskem moravských Čechů,¹⁰⁰ výchozím ideovým zdrojem Jurkoviče byla lidová kultura.¹⁰¹ Architekt tak vtiskl lázeňskému městu český a slovenský ráz.¹⁰² Jurkovič navrhl mimo jiné také říční a sluneční lázně, které navštěvovala ve své době i kulturní elita národa (např. Leoš Janáček, Vlasta Burian).¹⁰³ Bohatý společenský život dal v Luhačovicích v roce 1907 vzniknout zdravotnímu tělocviku v přírodě – tzv. vzduchoplavbě. Za jejím vznikem stojí profesor Jan Svozil. Ucelený systém tělesných cvičení připomíná opravdu plavání ve vzduchu. Na vzduchoplavbě se o přestávkách vyprávěly komické příběhy či anekdoty. Vzduchoplavci měli také svůj pěvecký sbor. Toto cvičení se stalo v Luhačovicích společenskou záležitostí.¹⁰⁴ V roce 1922 byla zaznamenána největší návštěvnost vzduchových lázní, které v tomto roce navštívilo přes 250 cvičenců. Vzduchoplavci organizovali také vycházky do přilehlého lesa. Zpočátku byla cvičení oddělena pro děti, ženy a muže, později byla cvičení společná.¹⁰⁵

⁹⁶ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER, *Encyklopedie*, s. 212-214.

⁹⁷ Almanach, s. 1.

⁹⁸ ZLIN.CZ. Historie města. *Luhacovice.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://luhacovice.cz/historie-mesta/>.

⁹⁹ Almanach, s. 46.

¹⁰⁰ Většina tradičních moravských center měla v té době německé radnice.

¹⁰¹ ZEMAN, L. a P. ZATLOUKAL. *Slavné lázně*, s. 301.

¹⁰² Almanach, s. 56.

¹⁰³ ZLÍNSKO A LUHAČOVICKO. Říční a sluneční lázně. *Zlinsko-luhacovicko.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.zlinsko-luhacovicko.cz/misto/72/25-ricni-a-slunecni-lazne>

¹⁰⁴ KUČYHOVÁ, Zdeňka. Luhačovická voda se dávala do testa už v 17. Století. In: *Cesky.radio.cz* [online]. © 14. 10. 2016 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/luhacovicka-voda-se-davala-do-testa-uz-v-17-stoleti-8211583>.

¹⁰⁵ Almanach, s. 74–75.

4.2 Období mezi lety 1913–1923

Před 1. světovou válkou se v Luhačovicích často setkávali zástupci českého a slovenského národa.¹⁰⁶ Jedním z mezníků pro Luhačovice byl také moravský zemský zákon č. 49 ze dne 11. července 1914, Luhačovice jím byly prohlášeny za lázeňské místo. Obec však již neměla příležitost využít tuto iniciativu k dalšímu rozvoji z důvodu vypuknutí války.¹⁰⁷ Doba 1. světové války znamenala pro lázně stagnaci. Lázeňská sezona byla neočekávaně přerušena vypovězením války Srbsku ze strany Rakouska a vyhlášením vojenské a všeobecné mobilizace. Během jednoho dne lázně opustilo 2 200 hostů, zřizenci lázní i lékaři museli nastoupit na vojenskou službu. Během války do Luhačovic přijížděli polští uprchlíci z Haliče s celými rodinami, někteří zde setrvali až do konce války. V Luhačovicích byla proto zřízena polská obecná škola a polské gymnázium. V létě roku 1916 zde byl zřízen útulek pro rekonvalescenty.¹⁰⁸ Po vzniku Československa dochází v době první republiky k novému rozvoji lázeňských objektů i moderní balneologie. Právě zdejší luhačovická balneologie se začala specializovat na léčbu horních a dolních cest dýchacích zejména při užití inhalací místních minerálních vod.¹⁰⁹ V roce 1923 došlo k výstavbě moderního Inhalatoria evropských parametrů, to nastartovalo období dynamické výstavby a rozvoje lázní i obce.¹¹⁰ Ve 20. letech 20. století lázně Luhačovice prošly velkým rozmachem, a jak je zmiňováno v Almanachu lázní Luhačovic, „*velké, světové lázně nebyly vybudovány za rok, ani za čtvrt století, ale pracovaly o nich celé generace, až se konečně hostům zjevily takové, jaké právě jsou...*“.¹¹¹

4.3 Období po roce 1923

Rok 1923 byl pro Luhačovice počátkem doby rozkvětu. Výrazně vzrostl počet lázeňských hostů, docházelo k rozvoji společenského i kulturního života. V únoru roku 1929 zažádaly Luhačovice vládu republiky o povýšení na město. Kladného vyřízení žádosti se Luhačovice dočkaly až v roce 1936, konkrétně 3. července. Doba světové hospodářské krize na počátku 30. let se projevila v Luhačovicích poklesem lázeňských hostů, přičemž v sezoně roku 1934 docházelo k opětovnému vzestupu návštěvnosti lázní.¹¹²

¹⁰⁶ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 215.

¹⁰⁷ ZEMEK, Metoděj a Antonín. JANČÁŘ. *Luhačovice*. Luhačovice: Městský národní výbor, 1986, s. 34.

¹⁰⁸ Almanach, s. 47.

¹⁰⁹ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 215.

¹¹⁰ ZEMEK, M. a A. JANČÁŘ. *Luhačovice*, s. 43.

¹¹¹ Almanach, s. 53.

¹¹² ZEMEK, M. a A. JANČÁŘ. *Luhačovice*, s. 40–45.

Za druhé světové války byly penziony, vily a hotely včetně německé školy využity k ubytování německé mládeže.¹¹³ Většina židovských obyvatel Luhačovic a luhačovických Romů byla odvečena do Terezína a poté do Osvětimi, kde zemřel v roce 1942 i ředitel zdejší měšťanské školy Jan Zatloukal.¹¹⁴ Po 2. světové válce byl majetek akciové společnosti Lázní luhačovických znárodněn.¹¹⁵ V druhé polovině 20. století došlo k mnoha rekonstrukcím lázeňských léčeben.¹¹⁶ Byly navrtány nové prameny.¹¹⁷ V roce 2000 byl slavnostně vysvěcen nejnovější luhačovický pramen svatého Josefa.¹¹⁸

4.4 Léčebné zdroje a metody

Lázeňská léčba je založena především na využití přírodních léčivých pramenů. V Luhačovicích vyvěrá 18 pramenů, z nichž některé jsou využívány k pitné kúře, jiné k balneologickým účelům.¹¹⁹ Hlavními léčebnými metodami jsou pitná léčba, inhalace, kloktání, koupele, podvodní masáže, slatinné obklady, dechová a rehabilitační cvičení a další.¹²⁰

4.5 Léčba

Lázně Luhačovice se zaměřují především na onemocnění dýchacích cest, nemoci trávicího ústrojí, nemoci z poruch látkové výměny (např.: cukrovka, obezita), poruchy pohybového aparátu, nemoci oběhového ústrojí (hypertenze) či na doléčení onkologických onemocnění.¹²¹ Za zmínku stojí, že Luhačovice se ještě v 19. století profilyovaly zejména jako lázně zaměřené na léčbu ženských chorob. Ve 20. století se zaměření léčby v Luhačovicích od této specializace odklonilo a tuto doménu převzaly jednoznačně Františkovy Lázně.¹²²

¹¹³ ZLIN.CZ. Historie města. *Luhacovice.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://luhacovice.cz/historie-mesta/>.

¹¹⁴ ZEMEK, M. a A. JANČÁŘ. *Luhačovice*, s. 41.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 58.

¹¹⁶ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 217.

¹¹⁷ MĚSTO LUHAČOVICE. Historie lázeňství v Luhačovicích. *Luhacovice.eu* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.luhacovice.eu/1685-historie-lazenstvi>.

¹¹⁸ ZLIN.CZ. Historie města. *Luhacovice.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://luhacovice.cz/historie-mesta/>.

¹¹⁹ ZLIN.CZ. Léčivé minerální prameny v Luhačovicích. *Luhacovice.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://luhacovice.cz/mineralni-prameny/>.

¹²⁰ BURACHOVIČ, S. a S. WIESER. *Encyklopedie*, s. 216.

¹²¹ MĚSTO LUHAČOVICE. Lázeňství v Luhačovicích. *Luhacovice.eu* [online]. © 2021 [cit. 2021-01-10]. Dostupné z: <https://www.luhacovice.eu/24834-lazenstvi>.

¹²² PETŘÁKOVÁ Blanka, PhDr., Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně – Muzeum luhačovického Zálesí, emailová komunikace (20. 3. 2021)

5 Rozdělení lázeňských hostů podle pohlaví

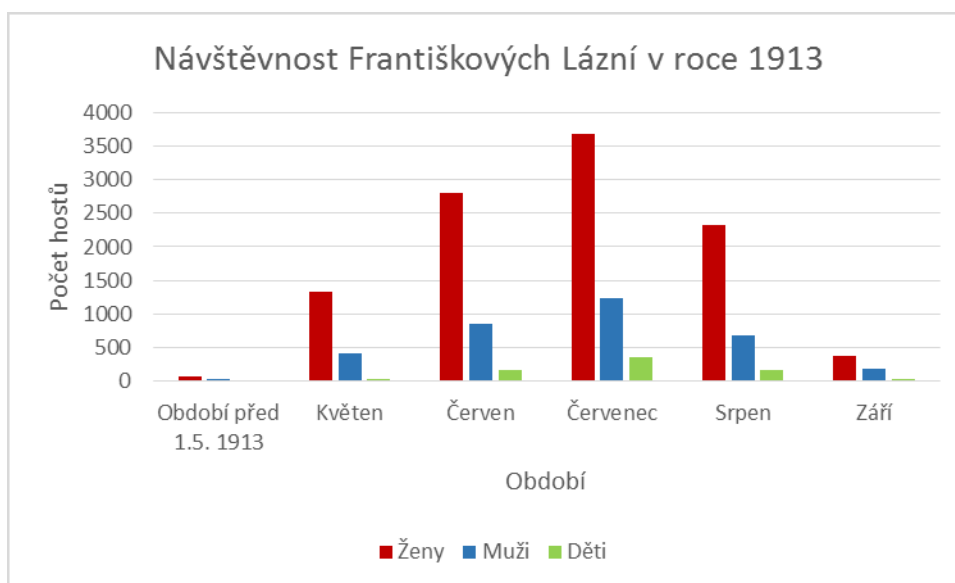
Statistiky návštěvnosti lázní v období 1913–1923 byly zpracovány ze seznamů lázeňských hostů – tzv. kurlistů. Tato kapitola se zabývá porovnáním návštěvnosti Františkových Lázní a lázní Luhačovice z hlediska pohlaví návštěvníků. Lázeňská sezona obvykle začínala v květnu a končila v září. V některých letech (zejména u Františkových Lázní) lze však sledovat také období před 1. 5. a období po 30. 9. Složení hostů je rozděleno do tří skupin – ženy, muži, děti. Hosty bylo nutné přepočítat, protože někteří návštěvníci byli v kurlistech zapisováni pouze pod pořadovým číslem, pod kterým se někdy nacházel i záznam o více osobách. Je třeba také zmínit, že seznamy lázeňských hostů nejsou zcela přesné. Například do františkolázeňských kurlistů nebyli zaznamenáváni váleční veteráni z první světové války, kteří se ve městě také léčili. Skutečný počet ubytovaných pacientů tak může být větší.

Obecně lze říci, že vrchol lázeňské sezony nastal tradičně uprostřed léta, nejvíce hostů přijíždělo do obou lázeňských míst v červenci. Jedinou výjimkou byl rok 1917, kdy přijelo do Luhačovic nejvíce hostů v září, a to převážně mužů. Celkově navštěvovaly lázně více ženy, muži převažovali jen v některých letech v Luhačovicích, a to zejména v měsíci září, kdy lázeňskou péči využívali zejména rekonvalescenti mužstva. Nutno říci, že v tomto měsíci se zejména v luhačovických seznamech lázeňských hostů objevují zápisy o dodatečně hlášených návštěvnících, i to je tedy možný důvod nárůstu počtu lázeňských rekonvalescentů právě v měsíci září.

Děti jezdily zpravidla v doprovodu rodičů nebo vychovatelů. U některých návštěvníků nebylo možné určit věk, tedy zda patří do kategorie dětí, či dospělých. Pokud byl host v seznamu uveden jako syn či dcera, bylo s ním v analýze pro tuto práci počítáno jako s mužem nebo ženou. Rodiny do lázní jezdily často také v doprovodu služebnictva nebo širšího příbuzenstva, v kurlistech byli tito členové zapisováni pod jménem nebo jako „das Stubenmädchen“ či „der Chauffeur“ aj. Z těchto záznamů lze tedy odvodit pohlaví i těchto hostů a v této práci byli považováni za plnohodnotné návštěvníky. V některých letech je v luhačovických seznamech lázeňských hostů uváděn počet tzv. pasantů, tj. hostů přechodných, kteří byli započítáváni do celkového počtu hostů v daném roce.

5.1 Rok 1913

5.1.1 Františkovy Lázně

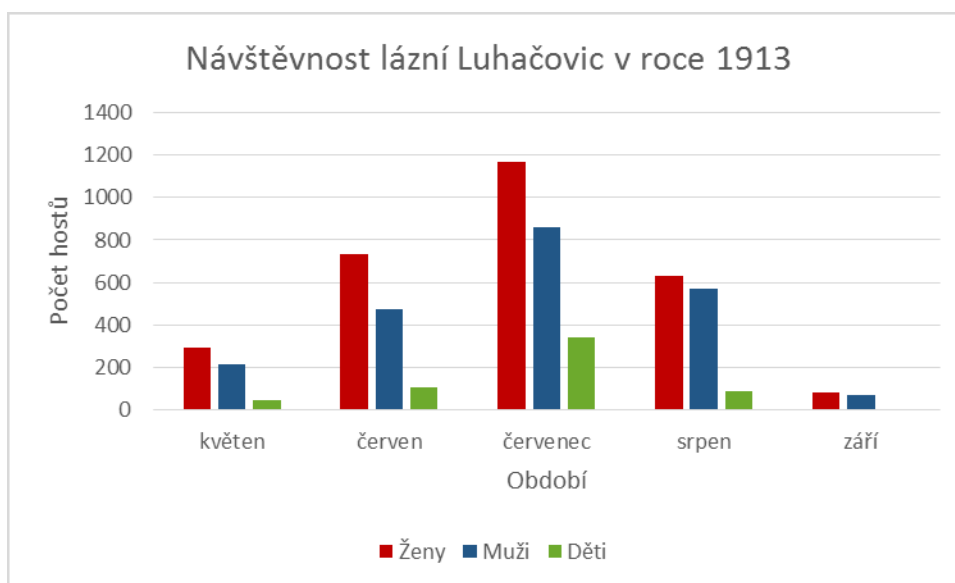
Graf 1: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1913

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1913 se ve Františkových Lázních ubytovalo celkem 14 737 hostů,¹²³ přičemž větší počet návštěvníků (tj. 71,8 %) zaujímaly ve všech měsících ženy. Zastoupení mužů bylo o 48,7 % menší než zastoupení žen. Nejméně, pouhých 5 %, bylo ve Františkových Lázních v tomto roce dětských návštěvníků. Celková návštěvnost Františkových Lázní v roce 1913 byla ze sledovaného období nejvyšší.

¹²³ Tabulka 1.

5.1.2 Luhačovice

Graf 2: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1913

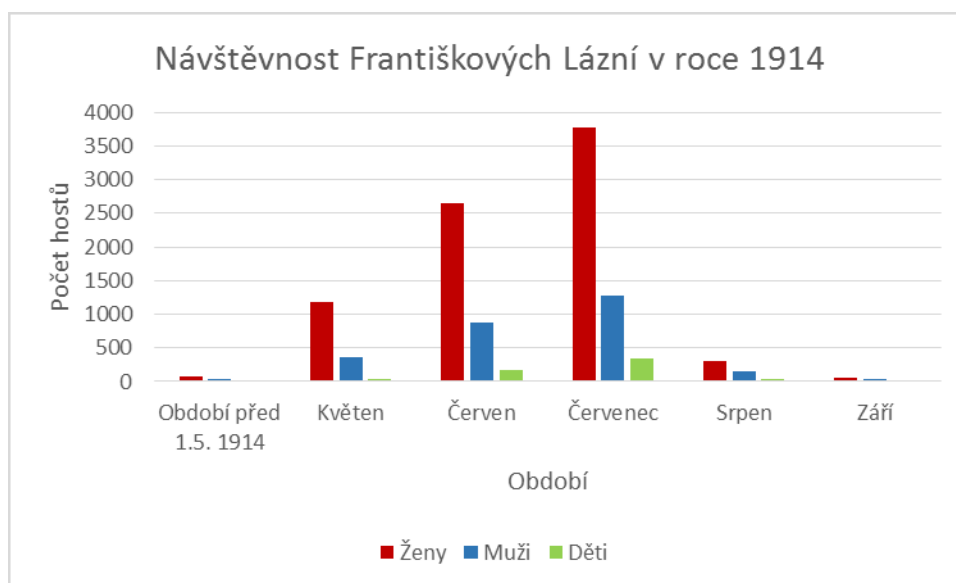
Zdroj: vlastní zpracování.

Ve stejném roce navštívilo lázně Luhačovice celkem 5 690 hostů,¹²⁴ což je o poznání méně než ve Františkových Lázních. Nejnavštěvovanějším měsícem v obou lázeňských městech byl červenec. V tomto měsíci lázně navštívil také český spisovatel, představitel české moderny Josef Svatopluk Machar s dcerou. Celkem v roce 1913 do Luhačovic přijelo 51 % žen, návštěvnost mužů zaujímá 38,6 % celkové návštěvnosti. Děti přijelo (stejně jako do Františkových Lázní) nejméně, představují 10,3 % všech návštěvníků. Návštěvnost dětí v Luhačovicích byla ale po celé sledované období úhrnem větší než ve Františkových Lázních.

¹²⁴ Tabulka 2.

5.2 Rok 1914

5.2.1 Františkovy Lázně

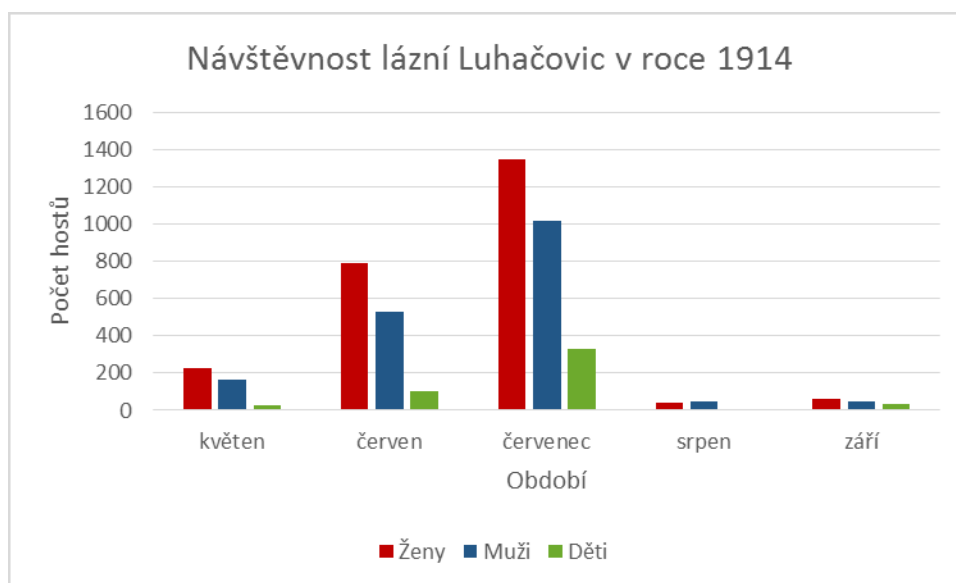
Graf 3: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1914

Zdroj: vlastní zpracování.

Rok 1914 přinesl Františkovým Lázním značný úbytek hostů, přijelo jich o 3 340 méně než v roce předešlém. Celkem tedy v lázních v tomto roce pobývalo 11 397 návštěvníků.¹²⁵ Mohlo to být důsledkem začínající první světové války, která na konci července tohoto roku vypukla. V srpnu navštívilo lázně pouhých 147 mužů, což je o 544 méně než v roce 1913. Dohromady za celý rok přijelo 2 741 mužů, což je 24 % všech hostů zapsaných v kurlistech v tomto roce. Nadpoloviční většinu návštěvníků tvořily ženy, za rok 1914 jich navštívilo lázně celkem 8 042, to je bezmála 70,5 % všech hostů. Děti zde pobývalo celkem 614, tedy 5,4 % lázeňských klientů v daném roce.

¹²⁵ Tabulka 3.

5.2.2 Luhačovice

Graf 4: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1914

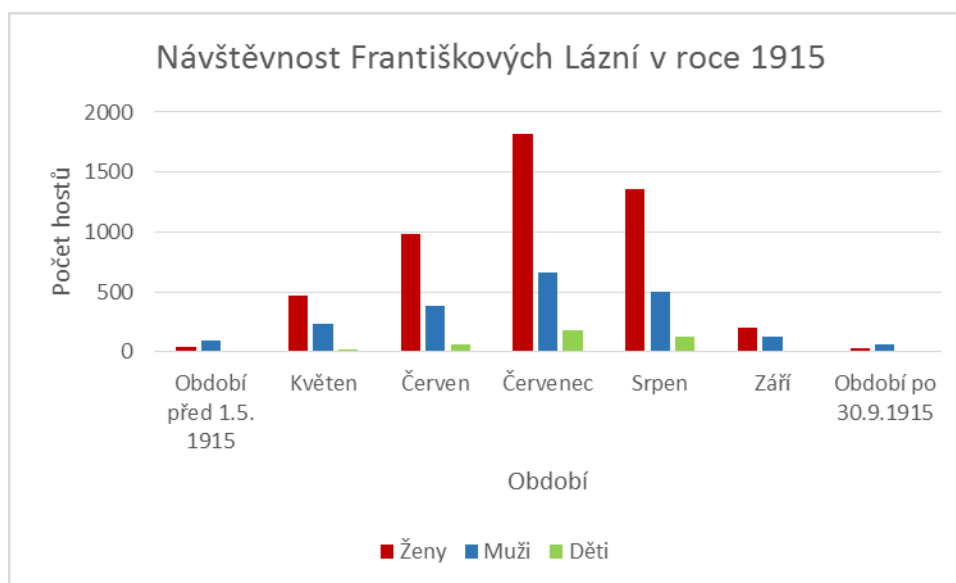
Zdroj: vlastní zpracování.

Lázně Luhačovice v tomto roce navštívilo celkem 4 478 hostů.¹²⁶ Stejně jako u Františkových Lázní můžeme i zde sledovat značný úbytek hostů v srpnu, to se v Luhačovicích léčilo pouhých 91 hostů, jde o nejmenší počet hostů v měsíci srpnu za celé sledované období. V září návštěvnost opět mírně stoupla. Za celý rok průměrná návštěvnost žen dosahuje necelých 52 %, muži byli zastoupeni 37,8 % a děti zaujímaly 10,4 % všech návštěvníků zaznamenaných v luhačovických seznamech lázeňských hostů v roce 1914.

¹²⁶ Tabulka 4.

5.3 Rok 1915

5.3.1 Františkovy Lázně

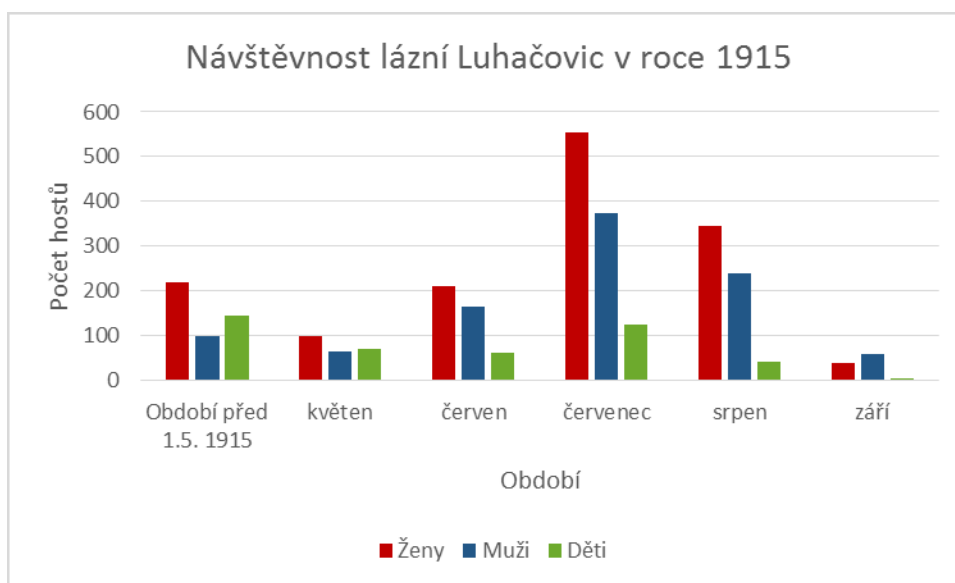
Graf 5: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1915

Zdroj: vlastní zpracování.

O rok později navštívilo Františkovy Lázně ještě méně hostů než v roce 1914. Celkový počet návštěvníků činil 7 381 osob.¹²⁷ Je zajímavé, že v období před 1. květnem a po 30. září dominovali muži, jinak si ve Františkových Lázních udržovaly první místo v návštěvnosti ženy. V tomto roce byl počet žen o 38,6 % vyšší než počet mužů. Děti zaujímaly 6,6 % ze všech pacientů, kteří v roce 1915 navštívili Františkovy Lázně. Nejvíce dětí jezdilo do lázní v červenci a v srpnu, v těchto měsících obvykle lázně navštívilo nejvíce hostů.

¹²⁷ Tabulka 5.

5.3.2 Luhačovice

Graf 6: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1915

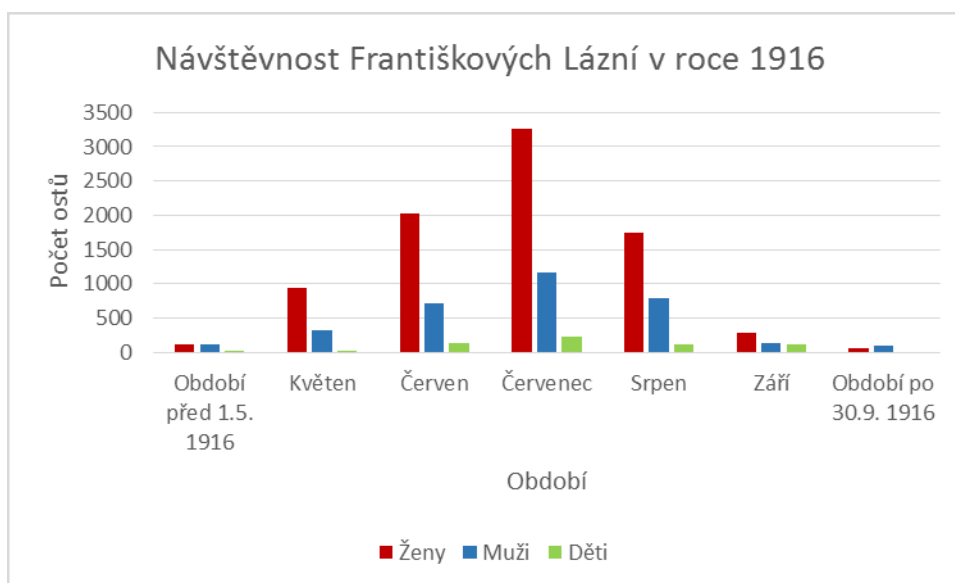
Zdroj: vlastní zpracování.

Návštěvnost lázní Luhačovice v roce 1915 dosahovala celkového počtu 2 916 návštěvníků.¹²⁸ Nejnavštěvovanějším měsícem byl i v tomto roce červenec. Je zajímavé, že za tento rok se v luhačovických seznamech hostů objevují záznamy i z období před 1. květnem. V tomto období navštívilo lázně 218 žen, 99 mužů a 146 dětí. Za pozornost stojí fakt, že počet dětí převyšuje o 10,2 % počet mužů. Podobná situace nastává i v měsíci květnu, avšak rozdíl není tak výrazný, lázně navštívilo o 4 děti více než mužů. Nejvyšší návštěvnosti se Luhačovice těšily jako již tradičně v letních měsících. Největší zastoupení měly v tomto období ženy, následovali muži a nejméně přijelo dětských návštěvníků. V září převyšoval počet mužů, těch přijelo v tomto měsíci 59, nad počtem žen, kterých se zde léčilo 38. V tomto období zde pobývaly také 4 děti. Dohromady za tento rok přicestovalo 1 465 žen, 1 002 mužů a 449 dětí, což představuje 50,2 % žen, 34,4 % mužů a 15,4 % dětí.

¹²⁸ Tabulka 6.

5.4 Rok 1916

5.4.1 Františkovy Lázně

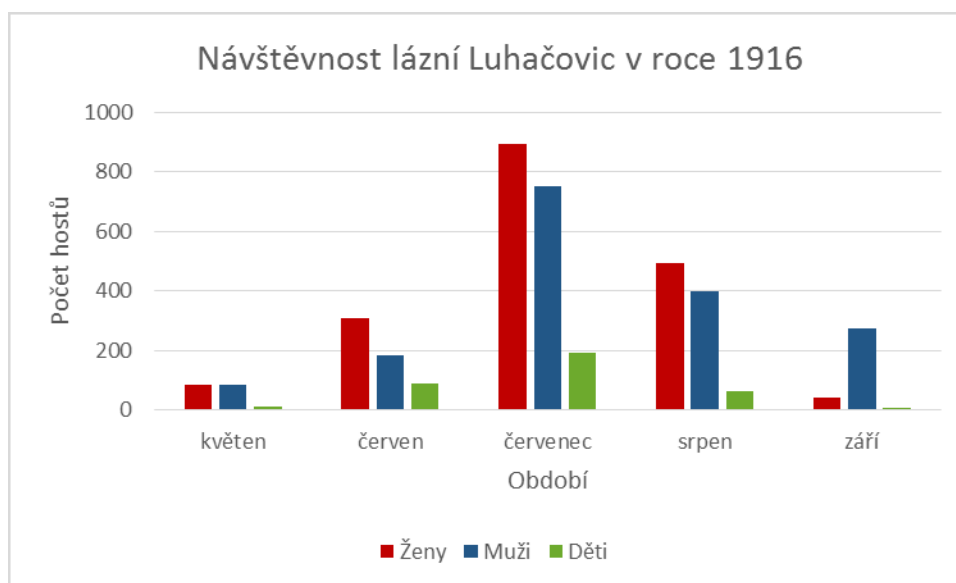
Graf 7: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1916

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1916 došlo ve Františkových Lázních opět k nárůstu návštěvníků, celkem přijelo 12 311 hostů,¹²⁹ z toho 8 417 žen, 3 311 mužů a 583 dětí. Nejvíce lidí v těchto lázních pobývalo v červnu a v červenci, za tyto dva měsíce to bylo necelých 23,5 % celkové návštěvnosti v tomto roce. Ze studovaných pramenů je zřejmé, že v období po 30. září přijelo do lázní více mužů než žen, dítě žádné. Celkový podíl návštěvnosti všech kategorií v tomto roce lze formulovat procentuálně takto: 68,4 % žen, 27 % mužů a 4,7 % dětí.

¹²⁹ Tabulka 7.

5.4.2 Luhačovice

Graf 8: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1916

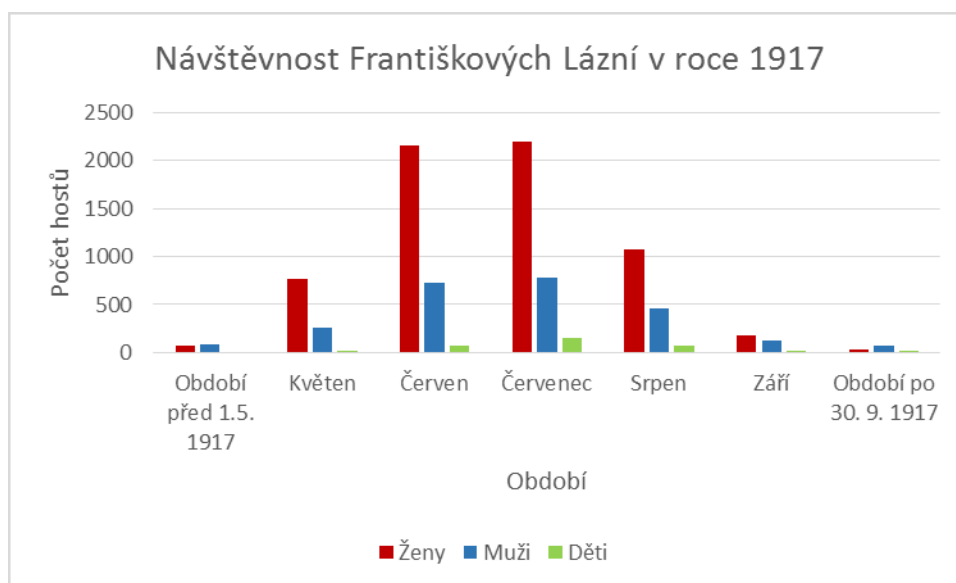
Zdroj: vlastní zpracování.

Rok 1916 byl pro Luhačovice ve srovnání s ostatními lety ve sledovaném období spíše podprůměrný. Jako již tradičně byla největší návštěvnost v Luhačovicích v červenci a v srpnu. V květnu a v září přijelo do lázní více mužů. V květnu to bylo 85 mužů, 84 žen a 13 dětí, v září byl rozdíl mezi muži a ženami výraznější, pobývalo zde 275 mužů – ve většině případů šlo o vojenské rekonvalescenty, 43 žen a 7 dětí. V letních měsících byl poměr mezi sledovanými skupinami (vyjma dětí) více méně podobný. Počet žen činil za červen, červenec a srpen 43,5 %, počet mužů 34,5 % celkové návštěvnosti. Děti představují za tyto tři měsíce necelých 9 % návštěvníků z celého roku 1916, kdy do Luhačovic přijelo dohromady 3 888 hostů.¹³⁰

¹³⁰ Tabulka 8.

5.5 Rok 1917

5.5.1 Františkovy Lázně

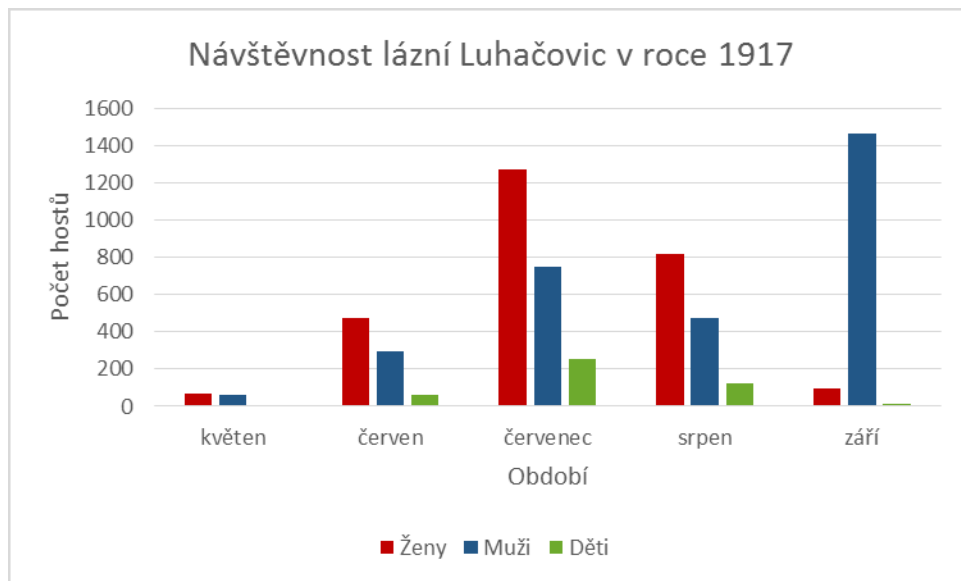
Graf 9: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1917

Zdroj: vlastní zpracování.

Roku 1917 do Františkových Lázní přijelo celkem 9 302 hostů,¹³¹ z toho žen bylo 69,7 %, mužů 26,8 % a dětí 3,5 %. Největší návštěvnosti se lázně těšily v červnu a v červenci, kdy se počet návštěvníků v každém měsíci pohyboval okolo 3 000 hostů, mezi kterými převažovaly ženy. V srpnu do Františkových Lázní přijelo 1 610 pacientů, mezi kterými (stejně jako v předešlých měsících) převažovaly ženy. Tento trend se držel i v měsíci září, tam však rozdíl mezi počtem mužů a žen nebyl tak výrazný. V období po 30. září přijelo do Františkových Lázní mužů o polovinu více, než kolik zde v tomto období pobývalo žen.

¹³¹ Tabulka 9.

5.5.2 Luhačovice

Graf 10: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1917

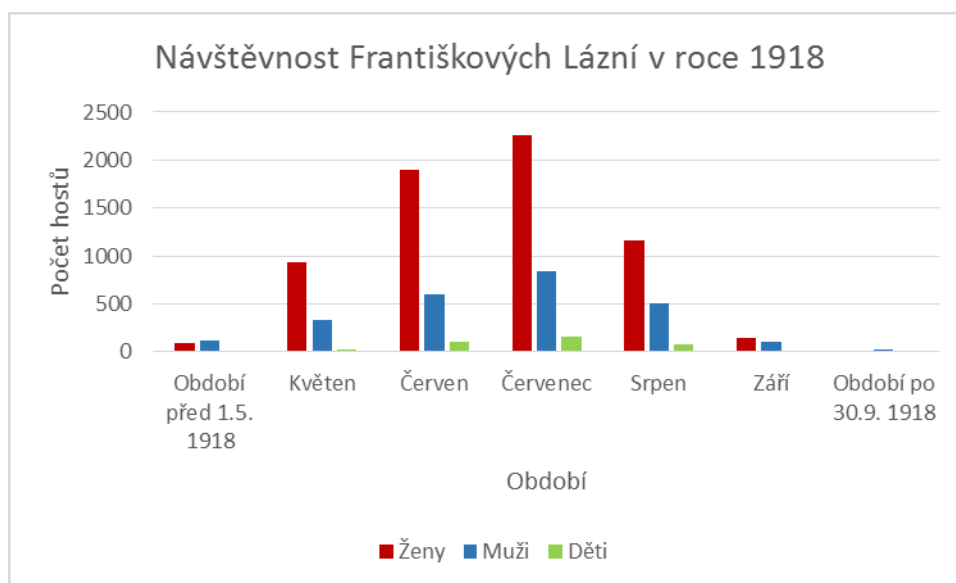
Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1917 zavítalo do Luhačovic více mužů než žen. Nejvíce mužů přijelo v září, jednalo se zejména o rekonvalescenty mužstva, kteří byli ubytováni v Domě rekonvalescentů. Měsíc září byl v roce 1917 také nejnavštěvovanějším měsícem z celého roku. Nejméně hostů přijelo v měsíci květnu, který představoval 2,2 % celkové návštěvnosti. Podíl mužů na celkovém počtu 6 247 návštěvníků¹³² v tomto roce činil 48,8 %, ženy zaujímaly 43,7 % a zbývající 7,4 % patřilo dětem.

¹³² Tabulka 10.

5.6 Rok 1918

5.6.1 Františkovy Lázně

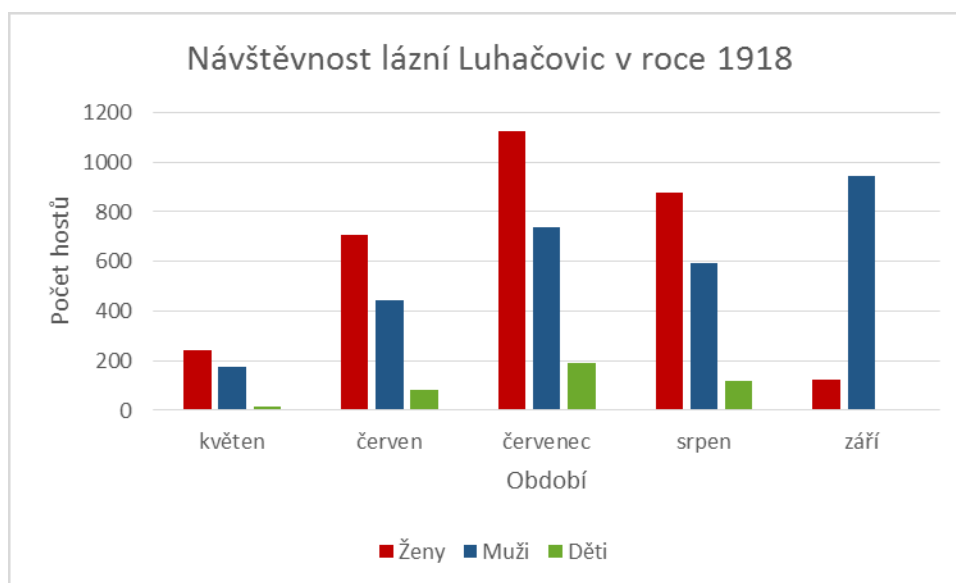
Graf 11: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1918

Zdroj: vlastní zpracování.

Co do počtu hostů i dle rozdělení na základě pohlaví byl rok 1918 ve Františkových Lázních podobný tomu předchozímu. V tomto roce do lázní přijelo celkem 9 391 lázeňských hostů,¹³³ nadpoloviční většinu všech hostů tvořily ženy (69,1 %), muži byli zastoupeni 26,8 % a děti tvořily 4,1 % celkové návštěvnosti v tomto roce. V červenci zde pobývalo přes 3 000 lázeňských hostů, tento měsíc představuje obecně úsek lázeňské sezony s největší návštěvností. V období po 30. září pobývalo v lázních pouhých 26 pacientů.

¹³³ Tabulka 11.

5.6.2 Luhačovice

Graf 12: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1918

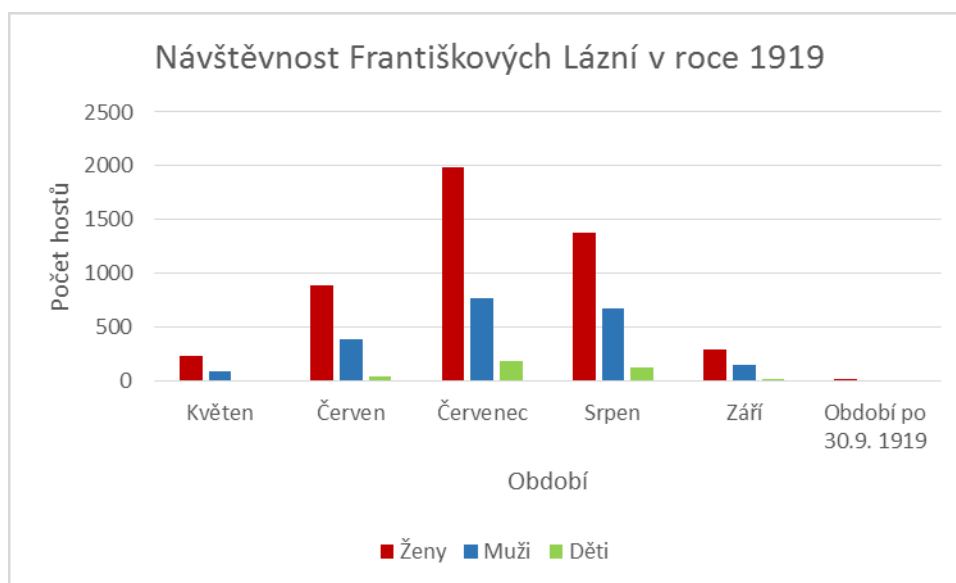
Zdroj: vlastní zpracování.

Roku 1918 opět mírně vzrostl počet pacientů v Luhačovicích. Za tuto lázeňskou sezonu se do lázní přijelo léčit celkem 6 375 hostů,¹³⁴ což bylo zatím nejvíce od roku 1913. Poměr mezi ženami a muži byl tento rok téměř vyrovnaný, ženy představovaly 48,2 %, muži 43,5 % a děti 6,5 % všech návštěvníků. Nejnavštěvovanějším měsícem se stal již tradičně červenec. V září se v Luhačovicích rekreovalo 944 mužů, z toho 163 důstojníků a 675 členů mužstva, ti byli v září dodatečně hlášení z útulku pro rekonvalescenty.

¹³⁴ Tabulka 12.

5.7 Rok 1919

5.7.1 Františkovy Lázně

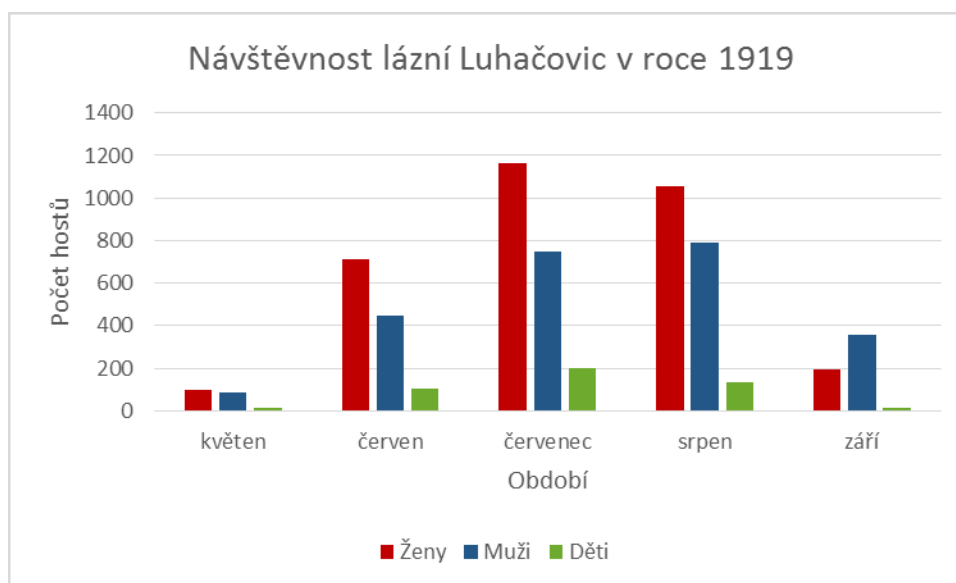
Graf 13: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1919

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1919 z celkového počtu 7 276 hostů¹³⁵ připadá necelých 66 % ženám, 28,7 % mužům a něco málo přes 5 % dětským hostům. Rok 1919 byl pro Františkovy Lázně nejméně navštěvovaným z celého sledovaného období. Jelikož Františkovy Lázně patřily spíše k lázním rakouským, lze se domnívat, že to mohlo být také důsledkem politických změn na podzim roku 1918, kdy se z habsburské monarchie stala Československá republika. Je zajímavé, že v tomto roce navštívilo Františkovy Lázně ještě méně hostů než v prvních letech velké války.

¹³⁵ Tabulka 13.

5.7.2 Luhačovice

Graf 14: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1919

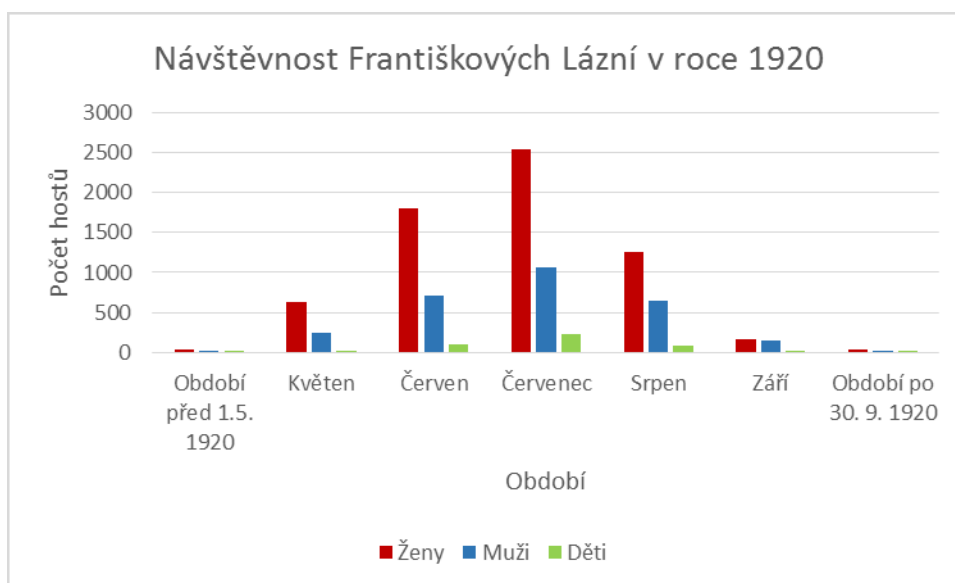
Zdroj: vlastní zpracování.

V Luhačovicích v tomto roce také v návštěvnosti převládaly ženy, kterých do lázní přijelo celkem 3 221, což je 52,6 % všech hostů. Rozdíl v poměru žen a mužů není tak výrazný, jako je tomu u Františkových Lázní. Hostů mužského pohlaví bylo 2 434, tento počet reprezentuje 39,7 %, z čehož většinu představovalo mužstvo vojenského útulku. Během letních měsíců Luhačovice přivítaly výpravu dítek z Brna v rámci akce „Židovské dítky navenek“. Dohromady v tomto roce přijelo do lázní 470 dětí, to je celkem 7,7 % všech návštěvníků v roce 1919. Celková návštěvnost hostů v tomto roce tak činila 6 125 hostů.¹³⁶

¹³⁶ Tabulka 14.

5.8 Rok 1920

5.8.1 Františkovy Lázně

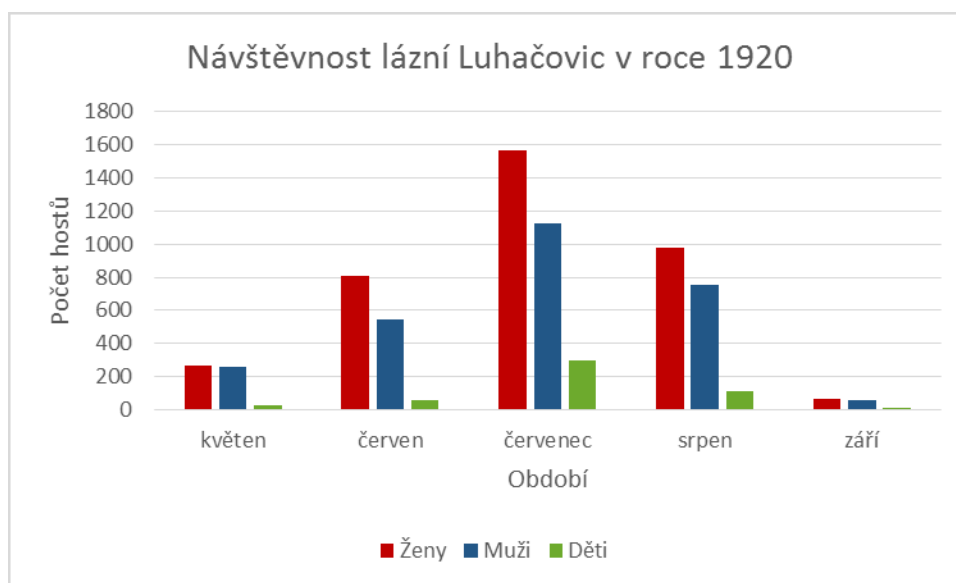
Graf 15: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1920

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1920 můžeme pozorovat opětovný nárůst františkolázeňské klientely. V tomto roce zavítalo do tohoto lázeňského města 9 771 hostů,¹³⁷ což je téměř o 2 500 více než v roce předešlém. Rozdíl mezi podílem mužů a žen byl poměrně výrazný. Přibližně 66,5 % připadá ženám, necelých 30 % mužům a zbylých 4,5 % patří dětem.

¹³⁷ Tabulka 15.

5.8.2 Luhačovice

Graf 16: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1920

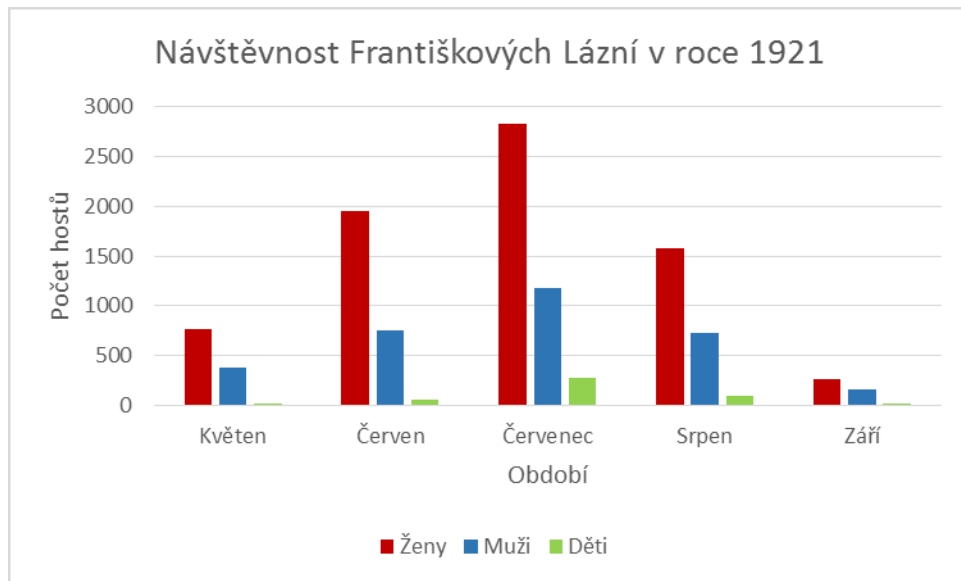
Zdroj: vlastní zpracování.

Do Luhačovic v tomto roce zavítalo celkem 6 913 návštěvníků,¹³⁸ z toho nadpoloviční většinu tvořily ženy (53,3 %), muži představují 39,6 % všech hostů a dětem patří 7,1 % celkové návštěvnosti v tomto roce. V luhačovickém seznamu lázeňských hostů z tohoto roku lze dohledat, že v měsíci srpnu lázně navštívili synové továrníka z Prostějova Otto a Jan Wichterle s vychovatelem.

¹³⁸ Tabulka 16.

5.9 Rok 1921

5.9.1 Františkovy Lázně

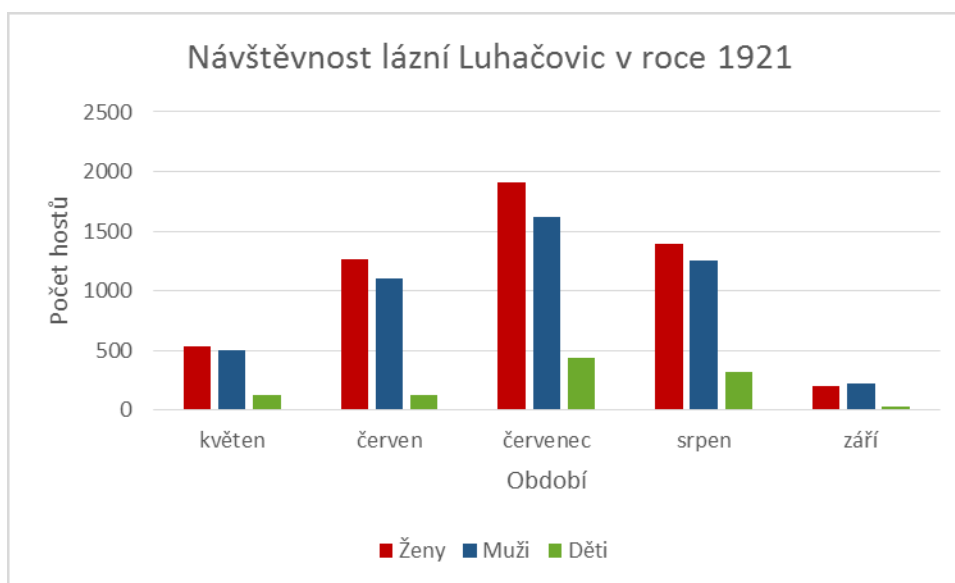
Graf 17: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1921

Zdroj: vlastní zpracování.

Františkovy Lázně zaznamenaly v tomto roce výrazný příliv klientů. Do lázní zavítalo v roce 1921 celkem 11 064 hostů.¹³⁹ Z toho nejpočetnější skupinou byly opět ženy, kterým patřilo 66,8 % celkové návštěvnosti. Necelých 30 % návštěvnosti v tomto roce patřilo mužům. Děti přijelo dohromady 461, což představuje 4,2 % všech hostů.

¹³⁹ Tabulka 17.

5.9.2 Luhačovice

Graf 18: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1921

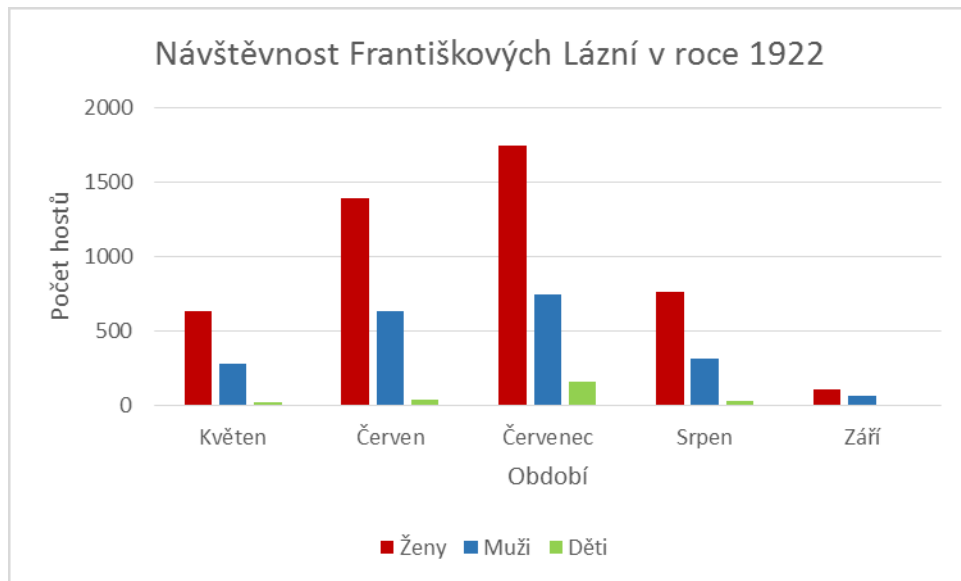
Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1921 počet návštěvníků výrazně vzrostl i v případě Luhačovic. Tento rok přijelo do lázní celkem 11 005 hostů.¹⁴⁰ Z toho 3 615 tzv. pasantů, tj. přechodných hostů. V tomto roce byl poměr mezi muži a ženami v Luhačovicích téměř vyrovnaný. Ženy zaujímaly 48 % celkové návštěvnosti, mužům patřilo něco málo přes 42 %, vzrostl i počet dětí, kterých do Luhačovic tento rok přijelo necelých 10 %.

¹⁴⁰ Tabulka 18.

5.10 Rok 1922

5.10.1 Františkovy Lázně

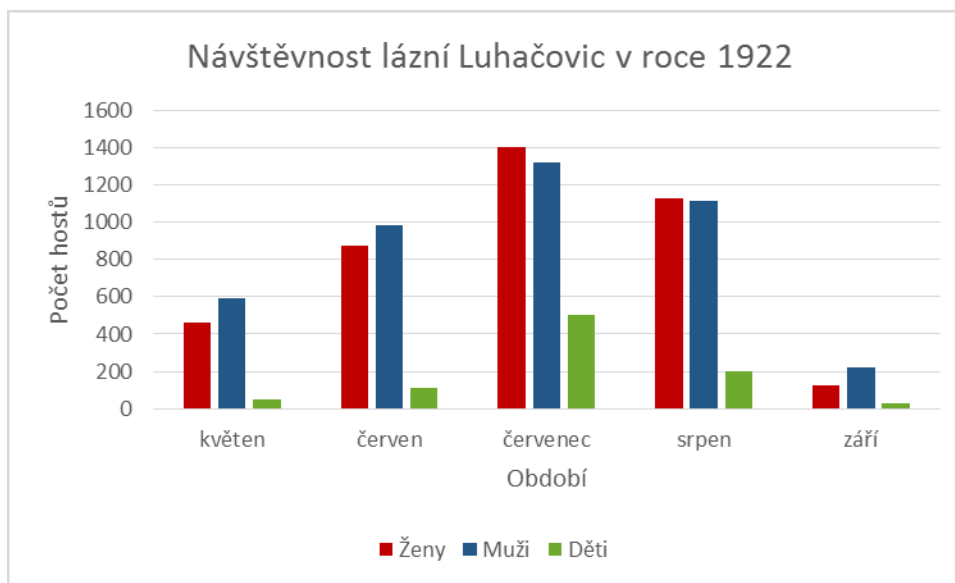
Graf 19: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1922

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1922 navštívilo Františkovy Lázně dohromady 6 958 pacientů.¹⁴¹ To je nejméně za celé sledované období. Pacientů ve Františkových Lázních v tomto roce výrazně ubylo. Z celkového počtu návštěvníků uvítaly Františkovy Lázně 66,8 % žen, 29,4 % mužů a 3,8 % dětí. Nejvíce lidí přijelo v červnu a v červenci, nejméně v září. Ve všech měsících převažovala návštěvnost žen nad ostatními sledovanými kategoriemi.

¹⁴¹ Tabulka 19.

5.10.2 Luhačovice

Graf 20: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1922

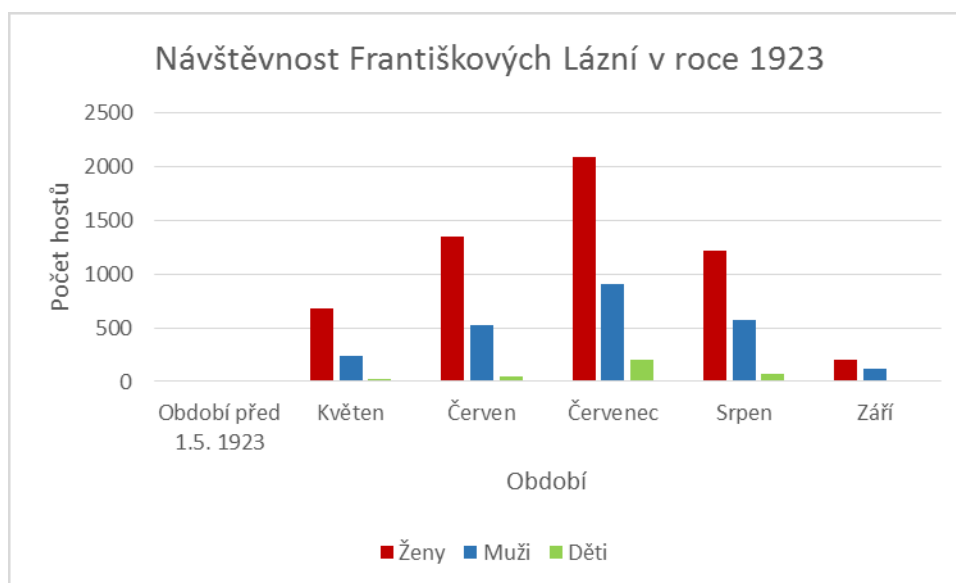
Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1922 převýšil poprvé za sledované období počet návštěvníků v Luhačovicích počet lázeňských hostů ve Františkových Lázních. Luhačovické lázně v tomto roce využívalo 9 125 klientů.¹⁴² V Luhačovicích byl v této sezoně počet žen a mužů vyrovnanější než ve Františkových Lázních. V květnu, červnu a v září převažoval počet mužských návštěvníků, kteří zaujímali celkem 46,4 % celkové návštěvnosti, ženám patřilo 43,8 %, v tomto roce vzrostl i počet dětí, které navštívily lázně Luhačovice, a to zejména v letních měsících. Na celkovém počtu hostů se podílely necelými 10 %. V seznamech lázeňských hostů je za tento rok uveden i počet přechodných hostů, kterých bylo dohromady 3 417, což představuje 37,4 % celkové návštěvnosti.

¹⁴² Tabulka 20.

5.11 Rok 1923

5.11.1 Františkovy Lázně

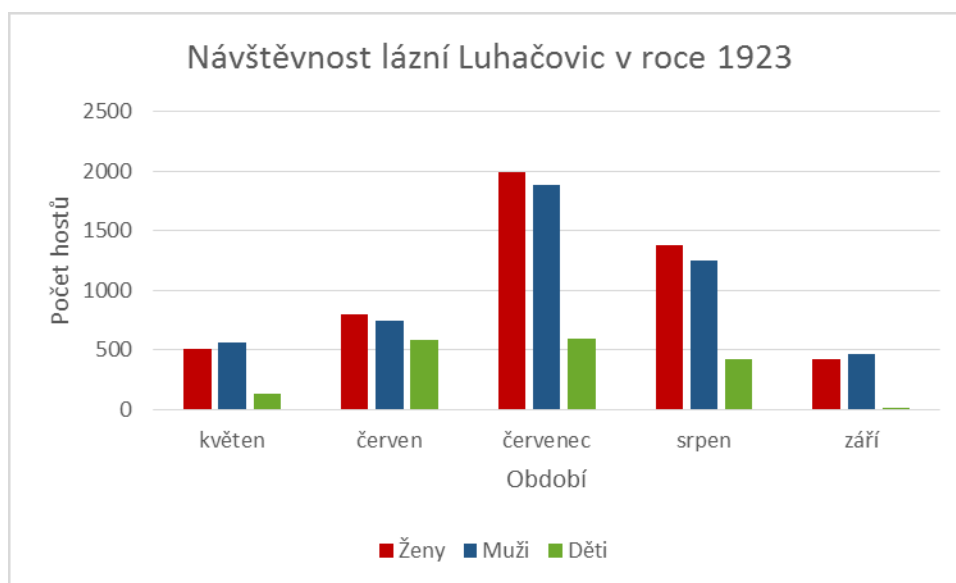
Graf 21: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1923

Zdroj: vlastní zpracování.

Rok 1923 znamenal pro Františkovy Lázně příliv nových pacientů. Počet hostů se oproti předcházejícímu roku zvýšil na 8 264 návštěvníků.¹⁴³ Ženy představovaly 67,1 % všech hostů, mužů přijelo celkem 28,6 % a děti zaujímají 4,3 % návštěvníků za celý rok. Jak je uvedeno v kurlistech, v roce 1923 do Františkových Lázní zavítaly také významné osobnosti, například Alice Masaryková společně se služebnou Mankou Vebrovou, jež přijely 29. května, a Karel Kramář, který navštívil lázně 12. července se svou ženou Naděždou Kramářovou.

¹⁴³ Tabulka 21.

5.11.2 Luhačovice

Graf 22: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1923

Zdroj: vlastní zpracování.

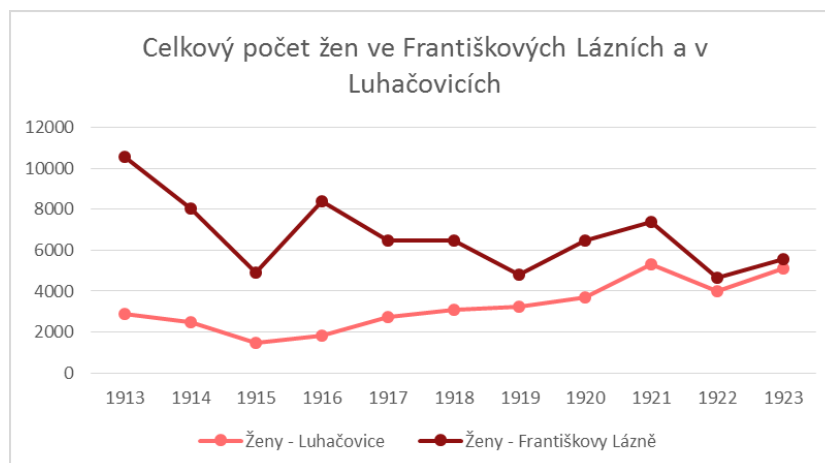
Rok 1923 pro lázně Luhačovice představuje nejnavštěvovanější rok ve sledovaném období. Kdybychom sledovali návštěvnost lázní Luhačovice i v dalších letech, mohli bychom vidět, že právě rok 1923 můžeme považovat za počátek doby rozkvětu Luhačovic. Do lázní sem přijelo celkem 11 785 hostů.¹⁴⁴ Poměr mezi ženami a muži byl v tomto roce v Luhačovicích velice vyrovnaný. Ženy tvořily 43,4 %, muži byli zastoupeni 41,7 % a děti představovaly 14,8 %, což je největší počet dětí jakožto lázeňských hostů v Luhačovicích. To dokládají i záznamy v seznamech hostů, kde jsou za tento rok zapisovány i exkurze škol, a to nejvíce v měsíci červnu. Právě školní exkurze můžeme také počítat mezi hosty přechodné, kterých přijelo dohromady 4 893 za celý rok.

¹⁴⁴ Tabulka 22.

5.12 Shrnutí rozdělení hostů dle pohlaví

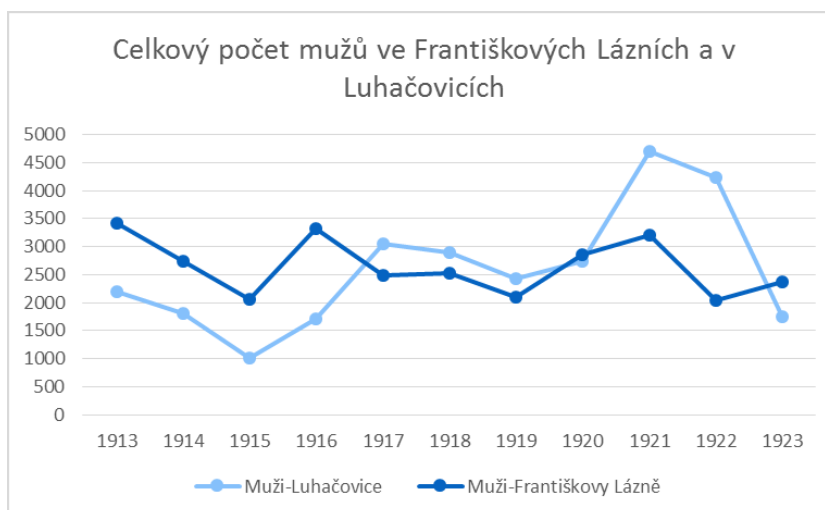
Na základě výsledků statistického zpracování dat ze seznamů lázeňských hostů vydaných v letech 1913–1923 je patrné, že v obou lázeňských městech převažovali téměř ve všech měsících hosté ženského pohlaví, zřetelnější je to však na grafech návštěvnosti ve Františkových Lázních. Za celých jedenáct sledovaných let jde dohromady o 68,4 % všech františkolázeňských hostů, kteří byli v těchto letech zaznamenáni v kurlistech. Je pravděpodobné, že tento fakt dokazuje zaměření léčby ve Františkových Lázních na gynekologická onemocnění. V roce 1913 přijelo do Františkových Lázní nejvíce žen za celé sledované období, bylo jich více než 10 000, to bylo dáno také tím, že tento rok představoval největší návštěvnost z celého sledovaného období. Naopak v roce 1922 pobývalo ve Františkových Lázních nejméně žen za zkoumaný časový úsek. V tomto roce se zde léčilo 4 644 žen. Muži byli zastoupeni v daném období bezmála 27 %. Nejvíce jich přijelo v roce 1917, naopak nejméně v roce 1922. Děti přijelo do Františkových Lázní nejvíce v roce 1913, v tomto roce jich zde pobývalo celkem 740, naopak v roce 1922 přijelo pouze 267 dětí. Za celé období Františkovy Lázně navštívilo dohromady 4 966 dětí, jedná se o 4,6 % všech hostů zaznamenaných v kurlistech v letech 1913–1923.

V Luhačovicích není rozdíl mezi muži a ženami tak výrazný, děti se zde podílely na návštěvnosti daleko více, než je tomu ve Františkových Lázních. Ženy jsou zastoupeny necelými 50 %. Největší počet jich přijel v roce 1921, v tomto roce se v Luhačovicích léčilo 5 296 žen. Nejméně žen přicestovalo v roce 1915, tehdy navštívilo zdejší lázně pouze 1 465 žen. Muži představují 39,8 % všech hostů ve sledovaném období. V této kategorii se jedná zejména o rekonvalescenty mužstva. Roku 1921 v Luhačovicích pobývalo 4 691 mužů, což bylo nejvíce ve sledovaném období. Nejméně mužů (celkem 1 002) přijelo do Luhačovic v roce 1915. Děti pobývalo v Luhačovicích dohromady 10,2 %. V roce 1923 došlo k výraznému nárůstu počtu dětských návštěvníků. Jak je již zmíněno výše, mohlo to být dáno také tím, že v tomto roce se v záznamech luhačovických lázeňských hostů hojně objevují také zápisy o exkurzích škol. V roce 1923 navštívilo Luhačovice 1 750 dětí. Nejméně dětí (dohromady 367) přijelo v roce 1916.

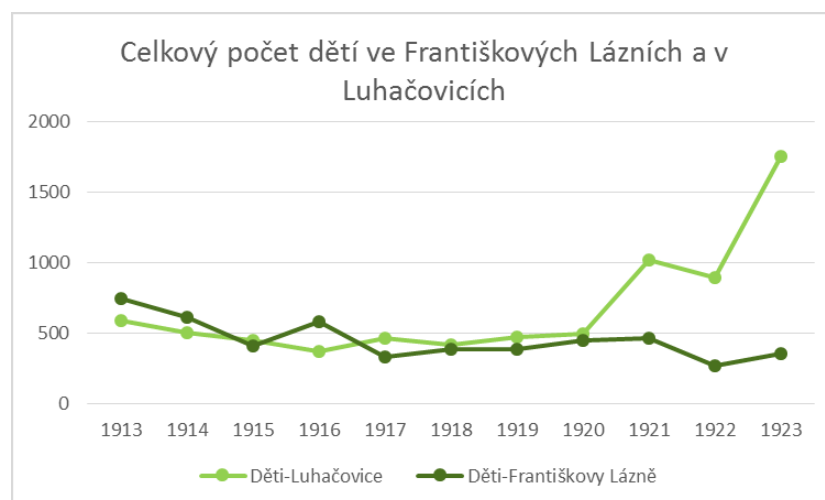
Graf 23: Srovnání celkového počtu žen ve Františkových Lázních a v Luhačovicích

Zdroj: vlastní zpracování.

Graf 24: Srovnání celkového počtu mužů ve Františkových Lázních a v Luhačovicích

Zdroj: vlastní zpracování.

Graf 25: Srovnání celkového počtu dětí ve Františkových Lázních a v Luhačovicích

Zdroj: vlastní zpracování.

6 Rozdělení lázeňských hostů podle země původu

Lázně byly často cílem tuzemských i zahraničních návštěvníků, to dokládají i seznamy lázeňských hostů z obou sledovaných měst, ze kterých byla zpracována analýza i pro tuto kapitolu. Kapitola se zabývá komparací lázeňských hostů ve Františkových Lázních a v Luhačovicích z hlediska země původu lázeňských klientů. V posledních třech sledovaných letech byli v luhačovických seznamech lázeňských hostů zaznamenáváni i tzv. hlášení pasanti, u kterých nebylo možné dohledat zemi, odkud pocházeli, ve statistikách tvoří tedy samostatnou skupinu.

První světová válka a nové uspořádání Evropy představovaly zejména pro zahraniční lázeňské hosty určité překážky v podobě nových hranic. Při zpracovávání této kapitoly bylo nutné sledovat změny zejména těch územních celků, které patřily Rakousku-Uhersku a které byly po státním převratu v roce 1918 rozděleny mezi jednotlivé státy. Jako příklad můžeme uvést Bukovinu, jež je v současné době rozdělena mezi Rumunsko a Ukrajinu, jako další příklad můžeme uvést Dalmácii, o kterou se dělí nynější Chorvatsko a Černá Hora, dalším rozděleným územím je Halič, která leží na území dnešního Polska a Ukrajiny. Do oblasti uváděného Přímoří částečně spadá území současného Chorvatska, Slovinska a Itálie. Země Koruny uherské zahrnovaly Uhry (pod toto území je zařazeno i Slovensko), část Chorvatska a Slavonsko. Po roce 1918 došlo také ke vzniku nového státu – Jugoslávie, který byl známý nejprve jako Království Srbů, Chorvatů a Slovinců a byl vytvořen spojením dnešního Chorvatska, Srbska, Slovinska a Bosny a Hercegoviny.¹⁴⁵

Zatímco Františkovy Lázně se ve své době označovaly jako lázně evropské, lázně Luhačovice si zakládají na tom, že jsou prvními slovanskými lázněmi. Toto tvrzení dokládají i výsledky analýzy pro tuto práci, které ukazují, že právě lázně Luhačovice lákaly především tuzemské hosty, avšak výjimkou nebyli ani hosté z ciziny. Jejich počet a rozmanitost zemí ale nebyly tak vysoké, jako tomu bylo u Františkových Lázní.

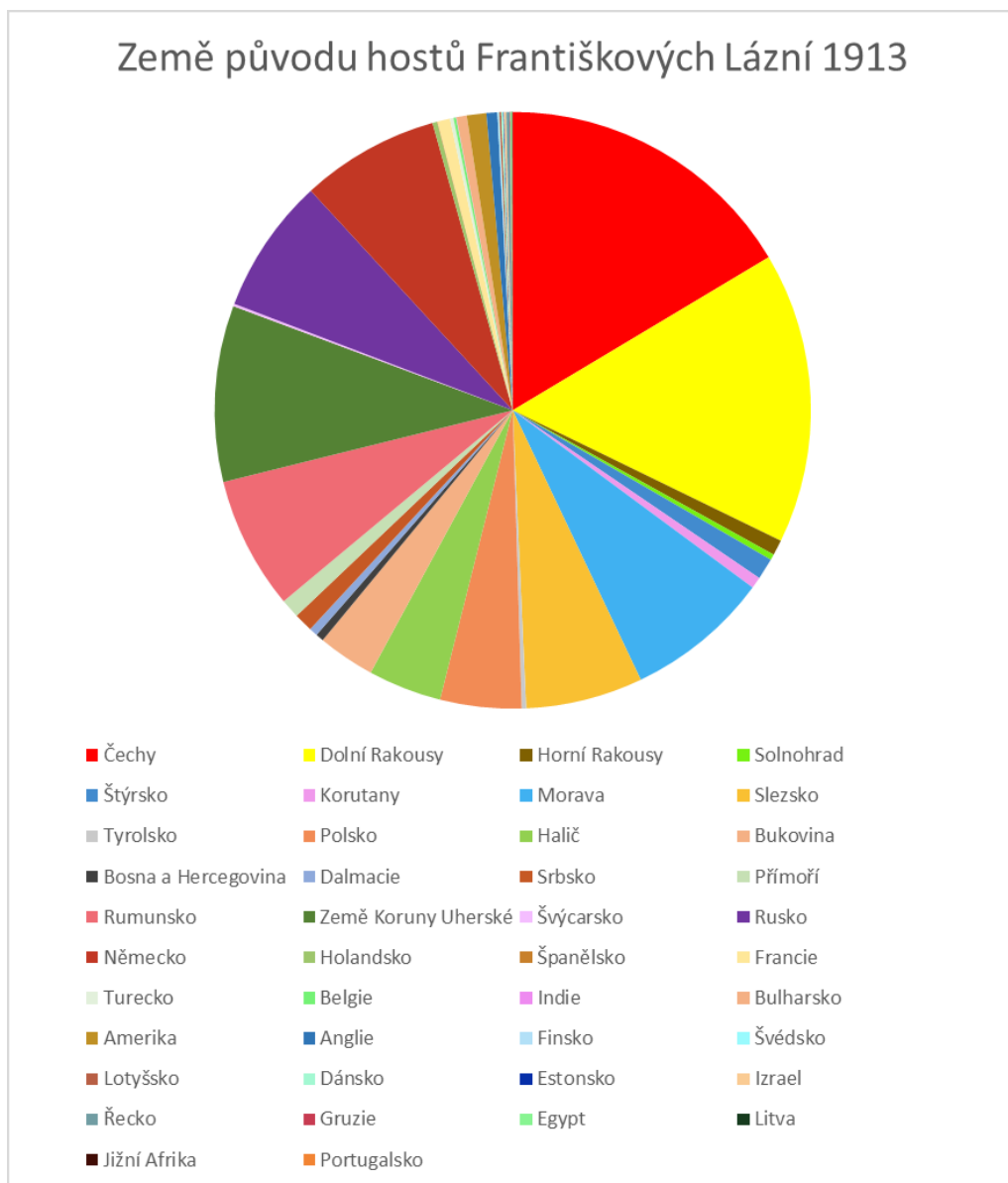
¹⁴⁵ NÁRODNÍ PEDAGOGICKÉ MUZEUM A KNIHOVNA J. A. KOMENSKÉHO. Územní změny po válce. 1914-1918.npmk.cz [online]. © 2016 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <http://1914-1918.npmk.cz/node/69>.

V seznamech lázeňských hostů byly relativně dobře vedeny údaje o původu návštěvníků lázní. Často bylo specifikováno i přímo území, kde se část města nacházela (například území slezské či moravské Ostravy či jednotlivé země Rakouska-Uherska), díky tomu bylo snadné blíže zařadit původ hosta z dané oblasti. Naopak u některých hostů z Ameriky nebyl často uveden přímo stát ani město, ze kterého do lázní přicestovali, proto jsou tito návštěvníci zařazeni do jedné skupiny.

Vzhledem k tomu, že některá území byla uváděna pod dobovým názvem nebo se mnohdy jednalo o dnes už zaniklé obce, bylo obtížné dohledat, do jaké země území spadalo. Bylo proto potřeba pracovat také se zdroji v německém jazyce.

6.1 Rok 1913

6.1.1 Františkovy Lázně

Graf 26: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1913

Zdroj: vlastní zpracování.

Rok 1913 představuje nejširší spektrum zemí, ze kterých ve sledovaném období hosté do lázní přijížděli. V prvním sledovaném roce do Františkových Lázní přicestoval téměř stejný počet hostů z Čech a Dolních Rakous, tito návštěvníci jsou v celkové návštěvnosti daného roku zastoupeni 16 %. Ostatní spolkové země Rakouska představují necelé 1 % návštěvnosti. Země Koruny uherské (tj. Uher, dnešního Slovenska, části Chorvatska a Slavonska) zaujímají 10 %. Téměř 8 % patří hostům z Moravy, poměrně vysoký počet hostů přijel také z Německa (7,5 %), Ruska (7,3 %) a Rumunska (7,2 %). Lázeňští pacienti ze Slezska jsou zastoupeni 6,3 %, počet hostů z Polska, Haliče a Bukoviny je téměř stejný, všechny tyto oblasti představují v průměru 4 % celkové návštěvnosti. Hosté z Ameriky, Přímoří nebo Francie tvoří 1 %. Tento rok do Františkových Lázní přicestovali také hosté ze severských a pobaltských států, z Turecka, Indie, Izraele, Řecka, Egypta či Jižní Afriky.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Tabulka 23.

6.1.2 Luhačovice

Graf 27: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1913

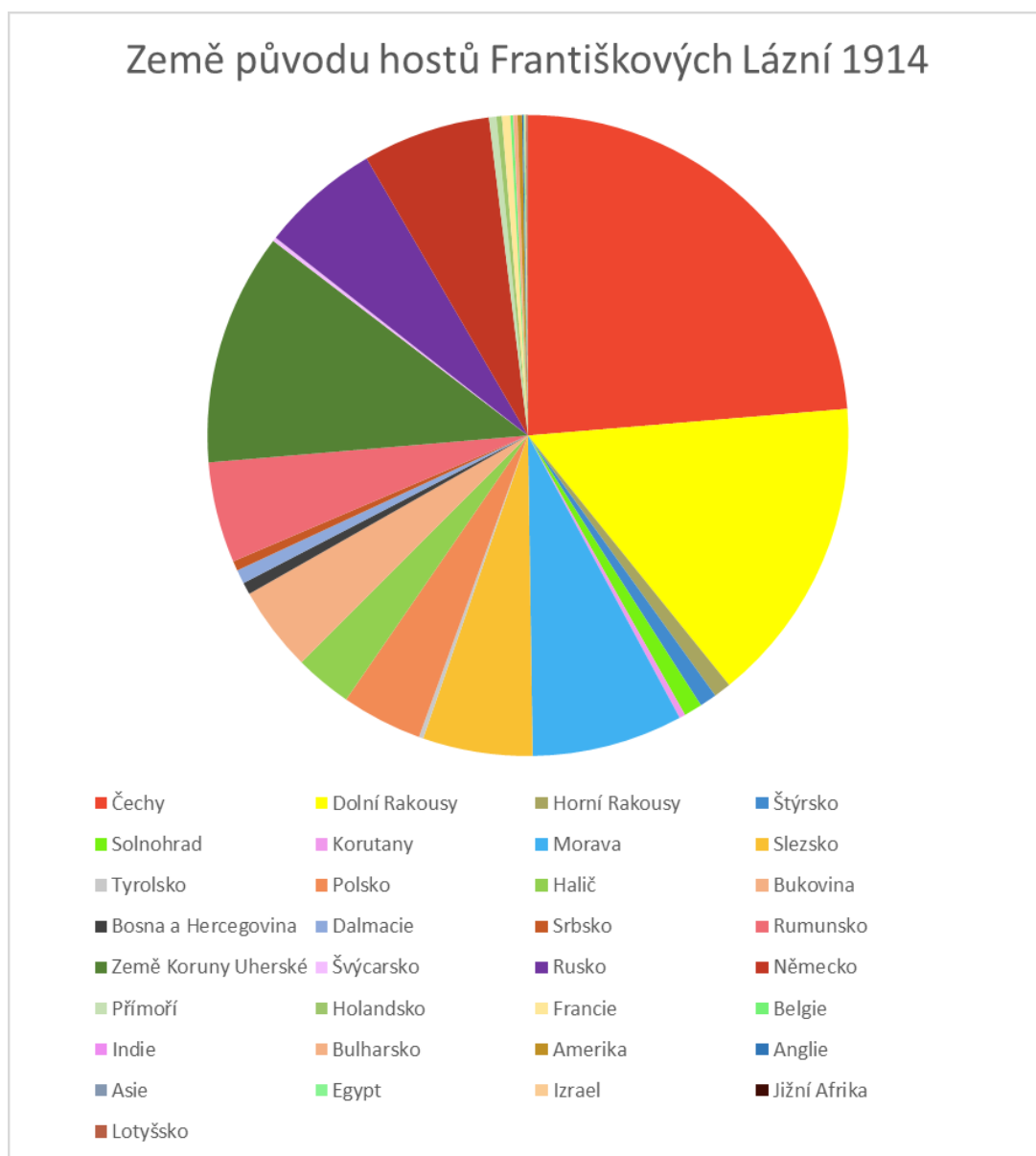
Zdroj: vlastní zpracování.

Z grafu je zřejmé, že v roce 1913 do Luhačovic zavítalo nejvíce hostů z Moravy a Čech. Z celkového počtu 5 690 hostů jich z Moravy pocházelo celkem 2 306, což představuje 40,5 % všech hostů, klientela z Čech tvoří 20,6 % celkové návštěvnosti lázní Luhačovice v tomto roce. Třetí nejvíce zastoupenou zemí byly země Koruny uherské, které představovaly 15,2 % všech hostů v této sezoně. Hosté z Dolních Rakous byli zastoupeni 8,7 % a návštěvníci z Haliče tvořili 6,6 % celkové návštěvnosti. Slezsko i Rusko bylo zastoupeno 3,5 %. Luhačovice byly oblíbené také mezi hosty z Německa, Štýrska, Bosny a Hercegoviny, Ameriky, objevovali se také hosté z Asie, Turecka nebo Anglie.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Tabulka 24.

6.2 Rok 1914

6.2.1 Františkovy Lázně

Graf 28: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1914

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1914 navštívilo Františkovy Lázně 23,7 % Čechů, 15,5 % tvořili hosté z Dolních Rakous, a to především z Vídně, necelých 12 % představují návštěvníci ze zemí Koruny uherské. Z Moravy přijelo 7,6 % hostů. Německých pacientů pobývalo ve Františkových Lázních v tomto roce téměř 6,5 % a 6 % lázeňských hostů tvořili návštěvníci z Ruska. Podobným počtem pacientů byly zastoupeny také země jako Slezsko, Rumunsko, Polsko, Bukovina nebo Halič.

Další země jsou zastoupeny minimálně, přesto můžeme říci, že klientela ve Františkových Lázních byla i v tomto roce velmi pestrá, neboť do lázní zavítali hosté například z Indie, Švýcarska, Holandska, Egypta, Francie, Anglie, Ameriky, Jižní Afriky a dalších zemí.¹⁴⁸

6.2.2 Luhačovice

Graf 29: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1914

Zdroj: vlastní zpracování.

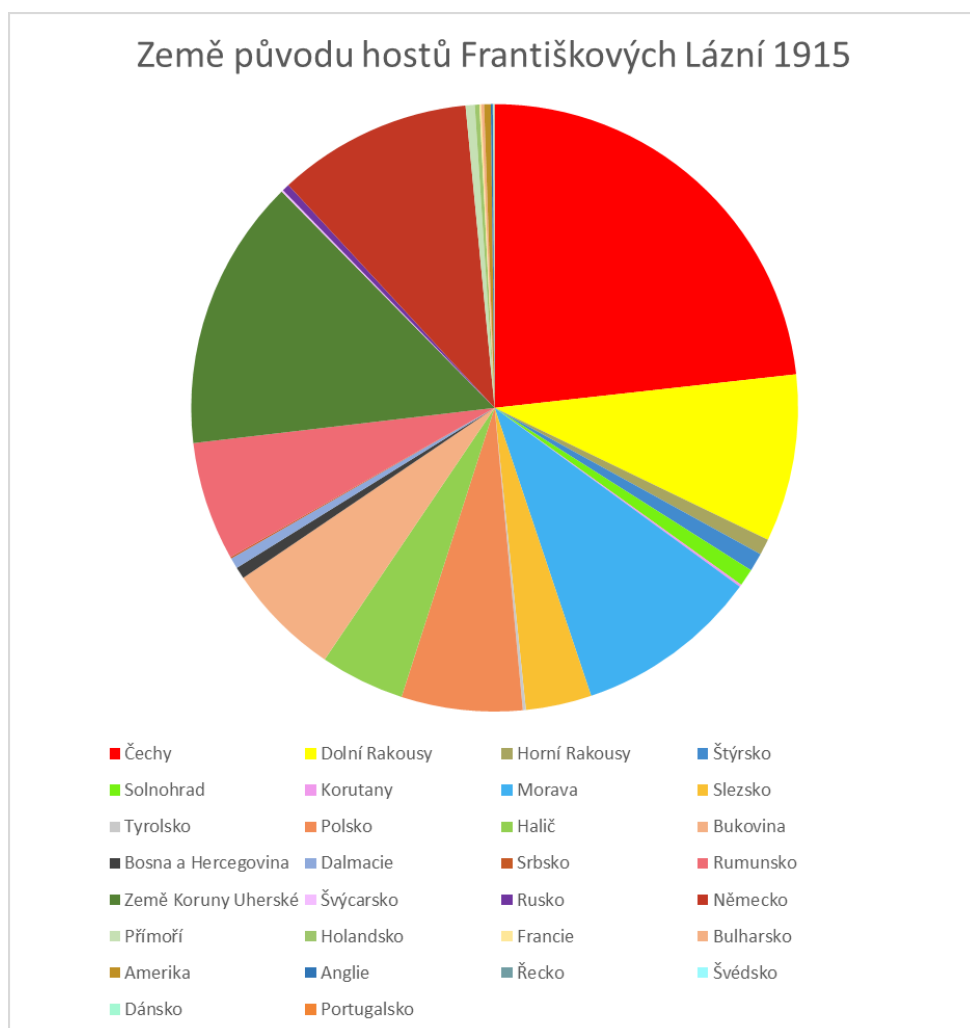
Rok 1914 byl v Luhačovicích z pohledu původu lázeňských hostů podobný roku předchozímu. Největší zastoupení měli lázeňští pacienti z Moravy, kteří se podíleli na celkové návštěvnosti 35 %, návštěvníci z Čech tvořili 19,2 %, ze zemí Koruny uherské přijelo 839 hostů, což je 17,5 %, Halič tvoří 10,6 %. Z Dolních Rakous přicestovalo do Luhačovic o něco méně hostů než do Františkových Lázní, jejich podíl na celkové návštěvnosti Luhačovic v tomto roce tvoří dohromady 9 %, klienti z Ruska jsou zastoupeni 3,5 %. Do lázní tento rok zavítali také návštěvníci z Německa, Itálie, Přímoří, Belgie, Asie, Ameriky a dalších států.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Tabulka 25.

¹⁴⁹ Tabulka 26.

6.3 Rok 1915

6.3.1 Františkovy Lázně

Graf 30: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1915

Zdroj: vlastní zpracování.

V tomto roce tvořili 23 % hosté z Čech, 14,5 % z celkové návštěvnosti náleží návštěvníkům ze země Koruny uherské, v tomto případě měli největší zastoupení pacienti z území dnešního Slovenska. Hosté z Německa a Moravy tvoří 10,5 %. Polsko, Bukovina, Rumunsko byly zastoupeny 6,5 %, Halič se podílela na celkové návštěvnosti 4,5 %. Během roku do Františkových Lázní přijelo i menší množství hostů z jiných evropských i mimoevropských států, například ze Švédska, Dánska, Francie, Švýcarska, Portugalska, Řecka nebo Ameriky, ve většině případů se ale nejednalo o vysoký počet návštěvníků, zpravidla nešlo o větší počet než 20 hostů.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Tabulka 27.

Výrazný úbytek pacientů nastal u návštěvníků z Ruska, těch přijelo za celý rok 29, což představuje méně než 0,5 % z celkové návštěvnosti. Pokles počtu návštěvníků můžeme pozorovat také u hostů ze Srbska, kterých přijelo celkem 6. Lze se domnívat, že právě na tento jev mohlo mít vliv vypuknutí 1. světové války v roce 1914.

6.3.2 Luhačovice

Graf 31: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1915

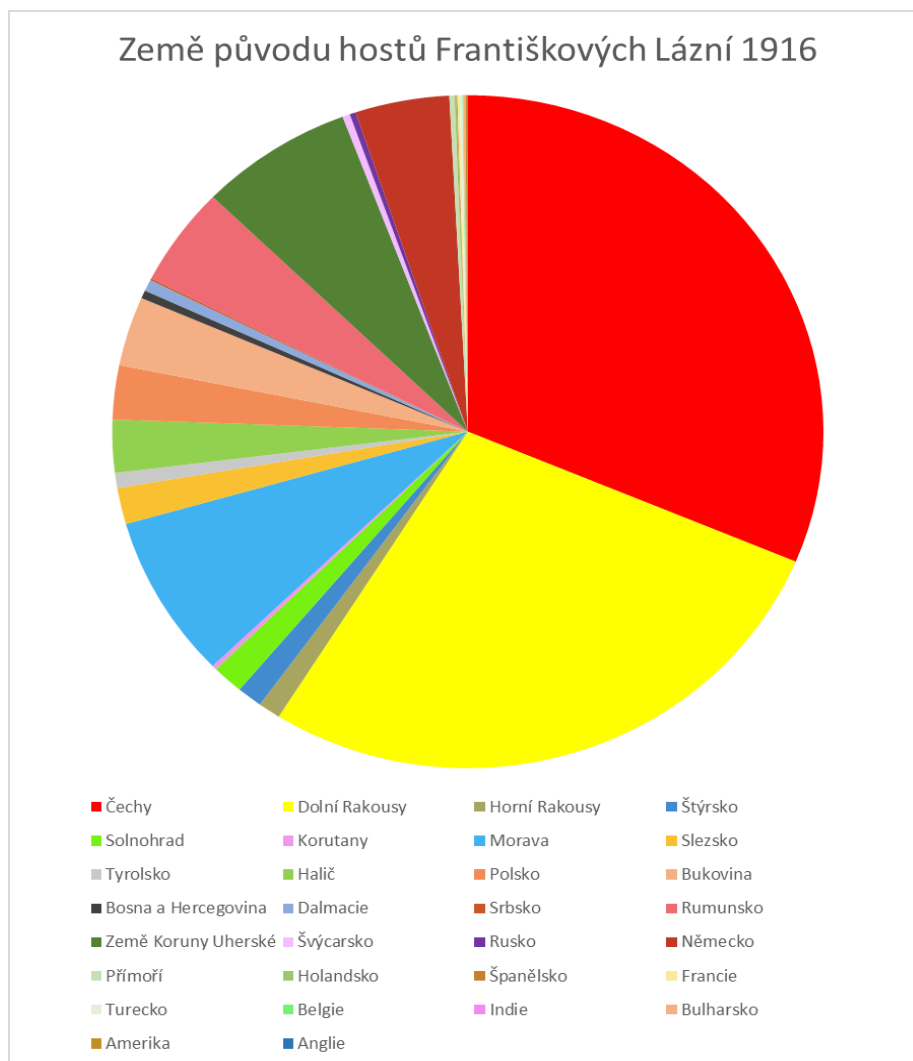
Zdroj: vlastní zpracování.

Stejně jako ve Františkových Lázních, tak i v Luhačovicích došlo k výraznému poklesu počtu hostů. Rok 1915 přinesl oproti letům minulým změnu ve skupině lázeňských hostů s největším podílem zastoupení. Na rozdíl od předchozích let, kdy do lázní přijelo nejvíce klientů z Moravy a z Čech, tento rok navštívilo Luhačovice nejvíce návštěvníků z Haliče, kteří tvořili téměř 35 % všech návštěvníků. Tento jev může poukazovat na pobyt utečenců z Haliče, přičemž mnozí z nich v Luhačovicích zůstali. Následovali hosté z Moravy zastoupení 31 %, zemí Koruny uherské s podílem 15 %, návštěvníci z Dolních Rakous tvoří 8 %. Zajímavé je, že hostů z Čech přijelo do lázní v tomto roce pouhých 6 %.

Slezsko bylo zastoupeno 4 %. Lázeňskou klientelu i v této sezoně dotvářeli hosté ze zemí, jako jsou například Bukovina, Štýrsko, Německo, Přímoří, Dalmácie a další.¹⁵¹

6.4 Rok 1916

6.4.1 Františkovy Lázně

Graf 32: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1916

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1916 přijel do Františkových Lázní téměř stejný počet hostů z Čech i z Dolních Rakous, obě území tvořila zhruba 30 % celkové návštěvnosti. Ostatní rakouské spolkové země, jako například Horní Rakousko, Štýrsko nebo Solnohrad (tj. dnešní Salcburk), tvoří ve většině případů 1 % celkové návštěvnosti. Třetí nejvíce zastoupenou oblastí byla Morava, která představovala necelých 8 % všech hostů v této lázeňské sezoně.

¹⁵¹ Tabulka 28.

Země Koruny uherské jsou zastoupeny 7 %, Německo a Rumunsko tvoří 5 % celkové návštěvnosti. Bukovina, Halič a Slezsko představují 3 % všech hostů. I v roce 1916 přijel do Františkových Lázní minimální počet návštěvníků ze Srbska i Ruska, v obou případech se jednalo pouze o pár desítek hostů. I v této lázeňské sezoně Františkovy Lázně navštívilo i několik mimoevropských klientů, jednalo se především o hosty z Ameriky či Indie.¹⁵²

6.4.2 Luhačovice

Graf 33: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1916

Zdroj: vlastní zpracování.

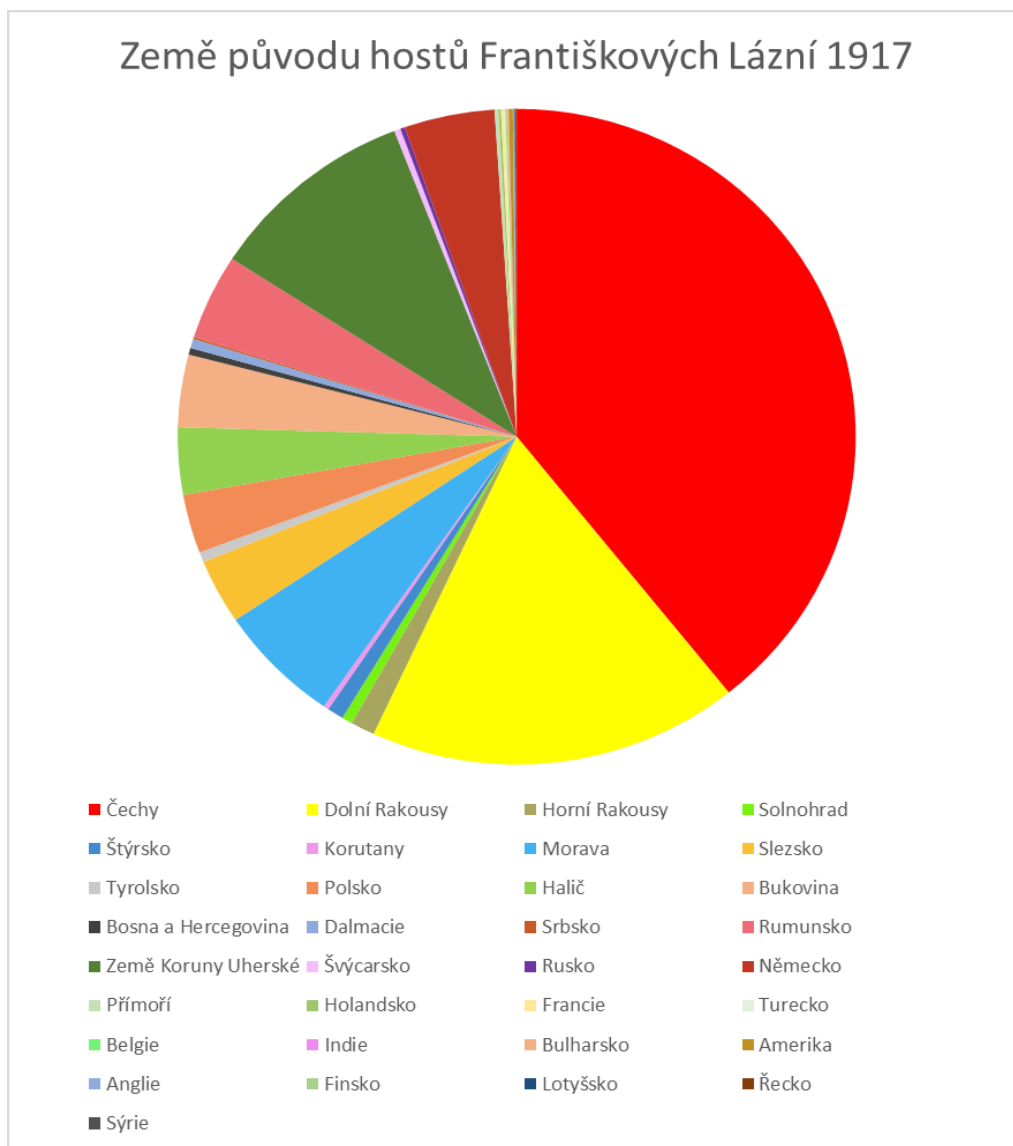
V roce 1916 se na návštěvnosti lázní Luhačovice podíleli nejvíce hosté z Moravy, kteří tvořili 47 % celkové návštěvnosti, následovali hosté ze země Koruny uherské s účastí 18 %. Podíl na návštěvnosti měli také návštěvníci z Čech a z Haliče každý z těchto států tvořil 10 % celkové návštěvnosti. Lázeňská klientela z Dolních Rakous se podílela na celkové návštěvnosti 8 %. Necelá 2 % tvoří hosté z Bukoviny. Luhačovice navštívili také lázeňští pacienti z Bosny a Hercegoviny, Polska, Srbska, Německa a dalších států,¹⁵³ jejich počet však nepřesahoval 1 % podílu na celkové návštěvnosti.

¹⁵² Tabulka 29.

¹⁵³ Tabulka 30.

6.5 Rok 1917

6.5.1 Františkovy Lázně

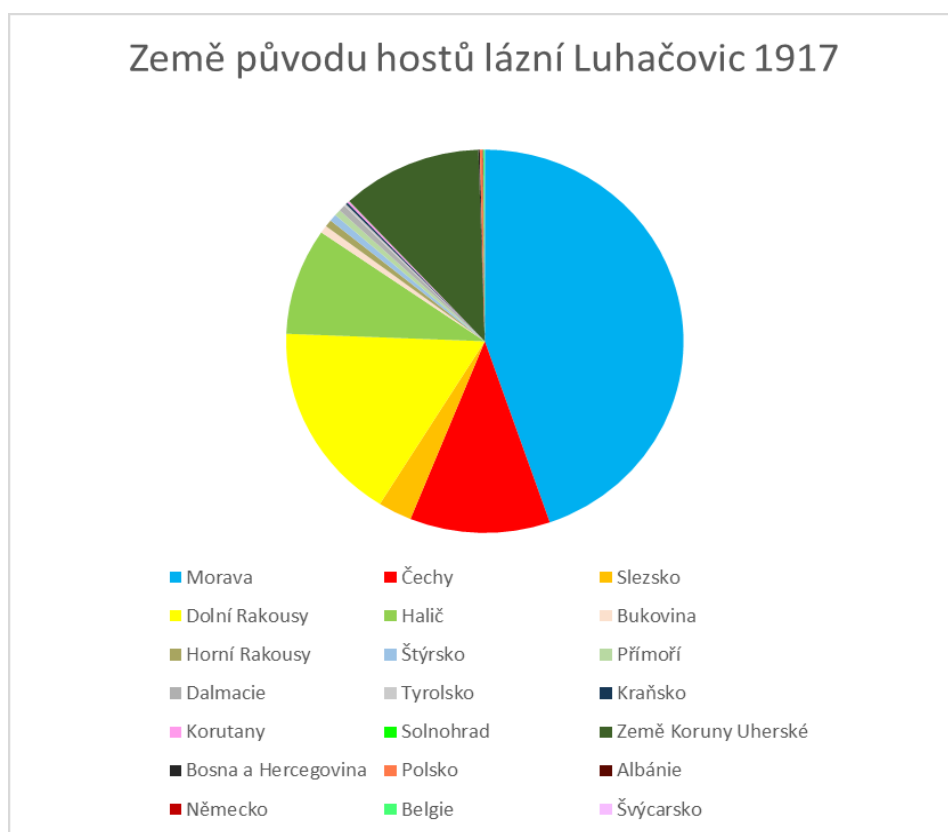
Graf 34: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1917

Zdroj: vlastní zpracování.

Ačkoli v roce 1917 došlo k poklesu počtu hostů z Dolních Rakous, z hlediska původu lázeňských hostů byl tento rok velmi podobný roku předešlému. Z Čech přijelo celkem 39 % hostů, Dolní Rakousy představovaly 18 % hostů, což je o 12 % méně než v roce 1916. Země Koruny uherské se podílí na celkové návštěvnosti 10 %. Rumunsko i Německo tvoří 4 % všech lázeňských návštěvníků, stejnou účast v tomto roce představuje také Bukovina, u těchto hostů je nejčastěji uváděno město Černovice. Polsko, Slezsko a Halič jsou zastoupeny každý 3 %.

Stejně jako v minulých letech se ve Františkových Lázních léčili mimo jiné také lidé z Dalmácie, Přímoří, Bosny a Hercegoviny, Belgie, Švýcarska, Francie, Řecka, Lotyška, Ameriky, Indie a dalších zemí. V seznamech hostů jsou za tento rok zaznamenáni také 2 lidé ze Sýrie.¹⁵⁴

6.5.2 Luhačovice

Graf 35: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1917

Zdroj: vlastní zpracování.

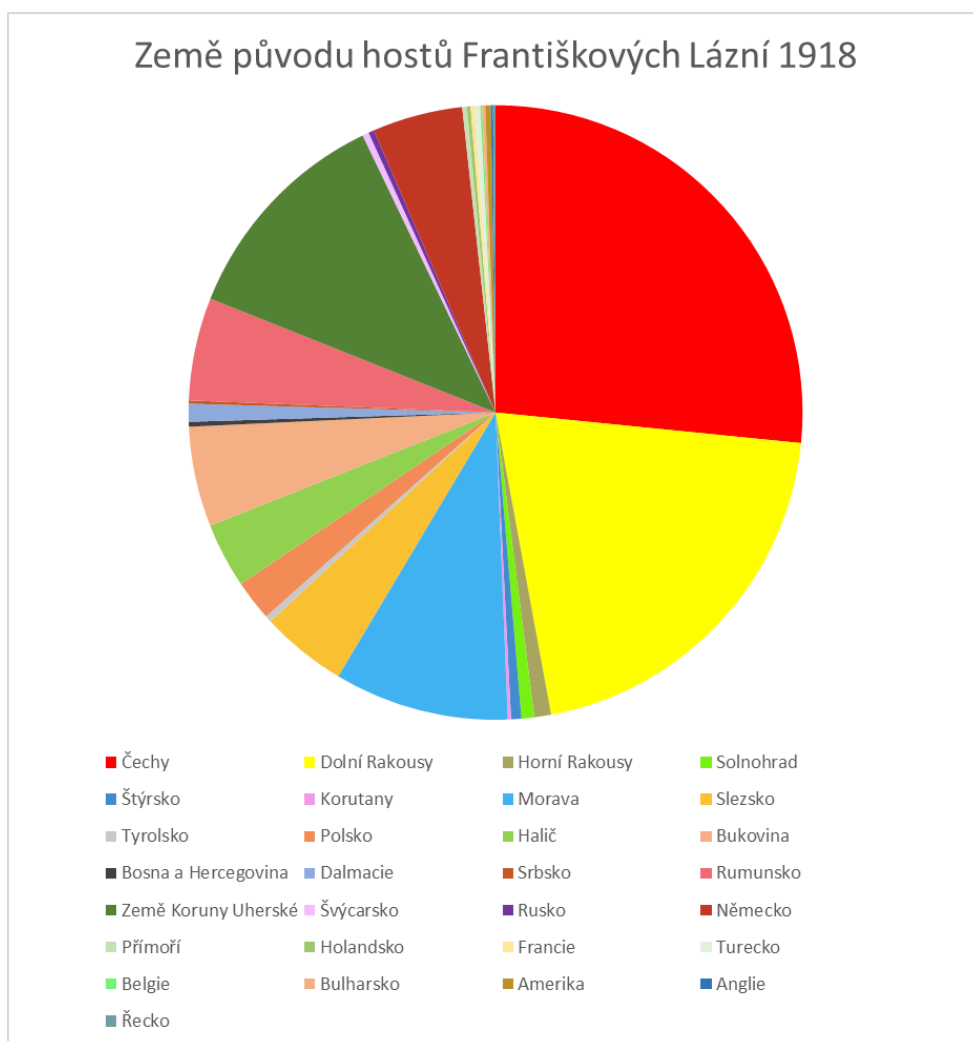
V roce 1917 navštívilo lázně v Luhačovicích nejvíce lidí z Moravy, kteří představují 45 % celkové návštěvnosti. Oproti minulým sledovaným letům výrazně vzrostl počet návštěvníků z Dolních Rakous, kteří tvořili 17 %, klientela z Čech a zemí Koruny uherské představovala každá 11 % celkové návštěvnosti lázní v tomto roce. Pacienti z Haliče tvoří 9 % a hosté ze Slezska se podílejí na celkové návštěvnosti 3 %. V roce 1917 byli luhačovičtí lázeňští hosté zastoupeni také těmito zeměmi: Bukovina, Horní Rakousy, Štýrsko, Dalmácie, Přímoří, Polsko, Belgie, Švýcarsko a další.¹⁵⁵ V těchto případech se jednalo o pacienty v řádu desítek, někdy i jednotek hostů.

¹⁵⁴ Tabulka 31.

¹⁵⁵ Tabulka 32.

6.6 Rok 1918

6.6.1 Františkovy Lázně

Graf 36: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1918

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1918 ve Františkových Lázních nejvíce dominovali hosté z Čech (26,6 %), Dolních Rakous (20,5 %) a zemí Koruny uherské (12 %), následovali hosté z Moravy (9 %), návštěvníci z Rumunska, Německa, Slezska a Bukoviny tvořili v průměru 5,5 %, Halič byla zastoupena 3 % a návštěvníci z Polska tvořili 2 % celkové návštěvnosti. Také v tomto roce se ve Františkových Lázních objevovali hosté z ostatních evropských zemí i Ameriky,¹⁵⁶ jejich počet však nepřevyšoval číslo 100.

¹⁵⁶ Tabulka 33.

6.6.2 Luhačovice

Graf 37: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1918

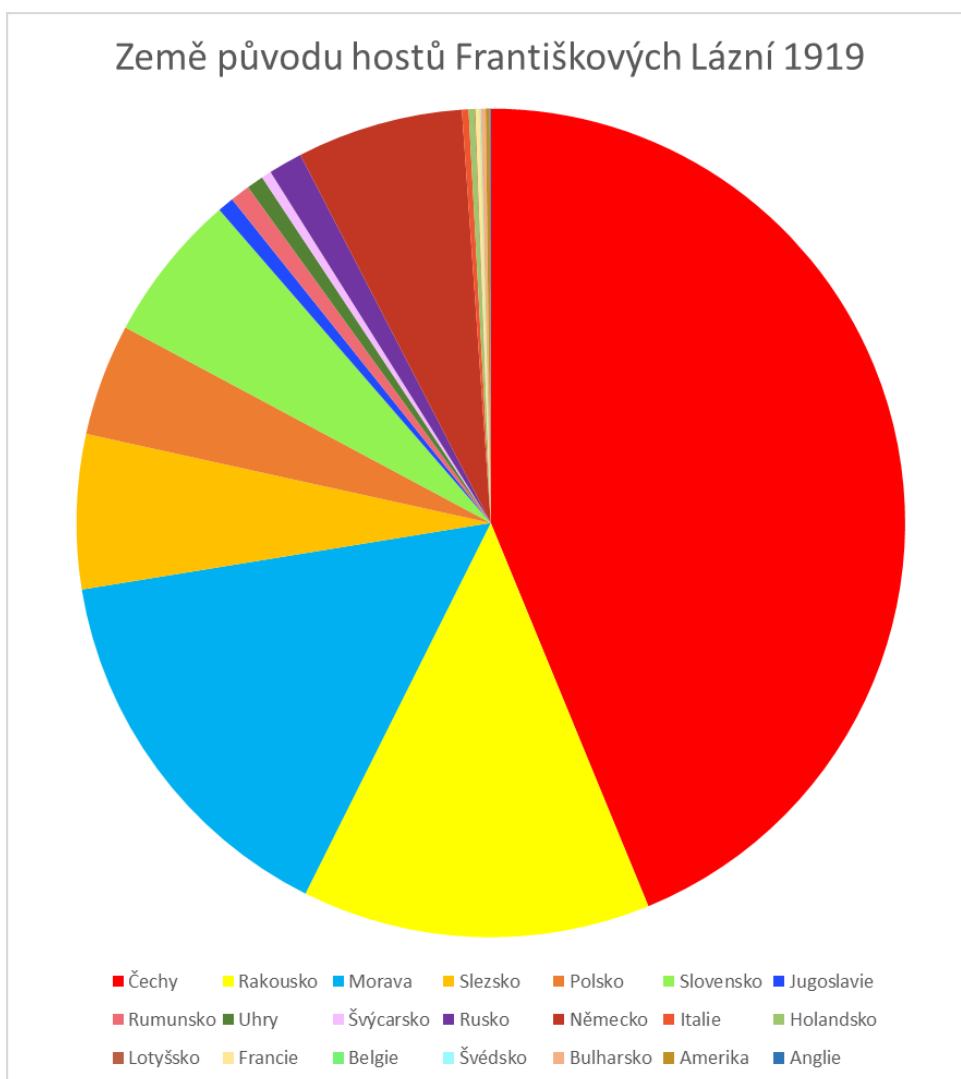
Zdroj: vlastní zpracování.

Téměř polovinu lázeňských hostů v roce 1918 v Luhačovicích tvořili návštěvníci z Moravy. Z Dolních Rakous přijelo do lázní 17 % pacientů z celkové návštěvnosti. Hosté z Čech byli zastoupeni celkem 13 %, návštěvníci z Uher tvořili 9 % celkové návštěvnosti. Necelých 8 % představovali hosté z Haliče. Slezsko je zastoupeno celkem 2 % všech hostů v této lázeňské sezoně. Dále lázně v tomto roce navštívili lidé z Horních Rakous, Štýrska, Tyrolska, Polska, Albánie, Německa a další.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Tabulka 34.

6.7 Rok 1919

6.7.1 Františkovy Lázně

Graf 38: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1919

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1919 došlo ve Františkových Lázních k výraznému úbytku zahraniční klientely. Tento rok navštívilo lázně nejméně hostů za celé sledované období. K tomu mohl přispět státní převrat, který se uskutečnil na podzim předešlého roku. Františkovy Lázně byly oblíbeným místem zejména hostů z Rakouska, kterých v tomto roce přijelo 13,5 %. Od tohoto roku už není Rakousko rozděleno na jednotlivá území,¹⁵⁸ ale hosté jsou počítáni dohromady za celé Rakousko. Největší zastoupení měli návštěvníci z Čech (44 %) a Moravy (15 %). Lázeňští pacienti ze Slezska, Slovenska a Německa tvořili 6 % celkové návštěvnosti. Polští návštěvníci zaujímali 4 % všech hostů.

¹⁵⁸ Tabulka 35.

Z Jugoslávie (tj. bývalé území Chorvatska, Srbska, Slovinska a Bosny a Hercegoviny) přijelo celkem 46 hostů, kteří tvořili dohromady necelé 1 % návštěvnosti v této lázeňské sezoně. Podobný počet hostů přijel v tomto roce i z Uher nebo Rumunska. I přes politické nepokoje (zejména na západě Čech v nově vzniklém Československu) navštívili lázně i návštěvníci z ostatních zemí, ovšem pouze v řádu jednotek či desítek hostů.

6.7.2 Luhačovice

Graf 39: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1919

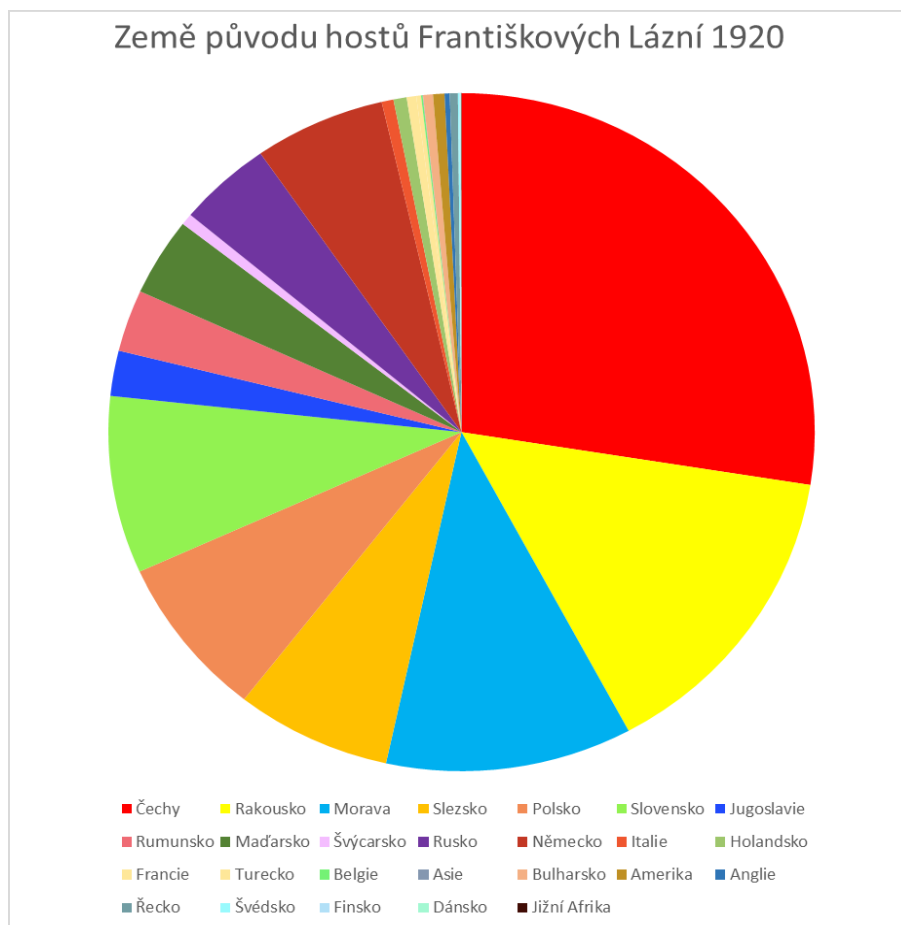
Zdroj: vlastní zpracování.

V tomto roce bylo v Luhačovicích zastoupeno celkem 12 zemí. Stejně jako ve Františkových Lázních, tak i v Luhačovicích v tomto roce dochází k poklesu nejen zahraniční klientely, ale i celkového počtu hostů. Více než polovinu hostů v lázeňské sezoně v roce 1919 tvořili hosté z Moravy, hosté z Čech se podíleli na návštěvnosti 20 %, co se týče hostů z Rakouska a Slovenska, každý z těchto států tvořili na celkové návštěvnosti 10 %, Slezsko bylo zastoupeno 3 %. Celkovou návštěvnost dotvářeli také lidé z Polska, Jugoslávie, Ruska, Německa, Uher, Francie a z Ameriky.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Tabulka 36.

6.8 Rok 1920

6.8.1 Františkovy Lázně

Graf 40: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1920

Zdroj: vlastní zpracování.

Návštěvnost Františkových Lázní v roce 1920 byla z hlediska původu návštěvníků podobná předcházejícímu roku. Oproti roku 1919 však lázně navštívilo mnohem více lidí. Největší zastoupení měli pacienti z Čech, kteří tvořili 27 % celkové návštěvnosti, následovali hosté z Rakouska s 15% zastoupením, hosté z Moravy představovali 11 % všech hostů, Polsko i Slovensko se podílelo na celkové návštěvnosti 8 %. Hosté ze Slezska a Německa tvořili v průměru 6,5 % celkové návštěvnosti. K výraznému poklesu došlo u návštěvníků z Maďarska, Rumunska i Ruska, tyto státy se podílely na celkové návštěvnosti průměrně 3,5 %. Hosté z Jugoslávie tvořili 2 % všech hostů, kteří v tomto roce do lázní přijeli. Nicméně do Františkových Lázní v roce 1920 přijeli i hosté z Asie, Švýcarska, Itálie, Holandska, Belgie, Francie, Turecka, Bulharska, Řecka, ale i Jižní Afriky a dalších zemí.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Tabulka 37.

6.8.2 Luhačovice

Graf 41: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1920

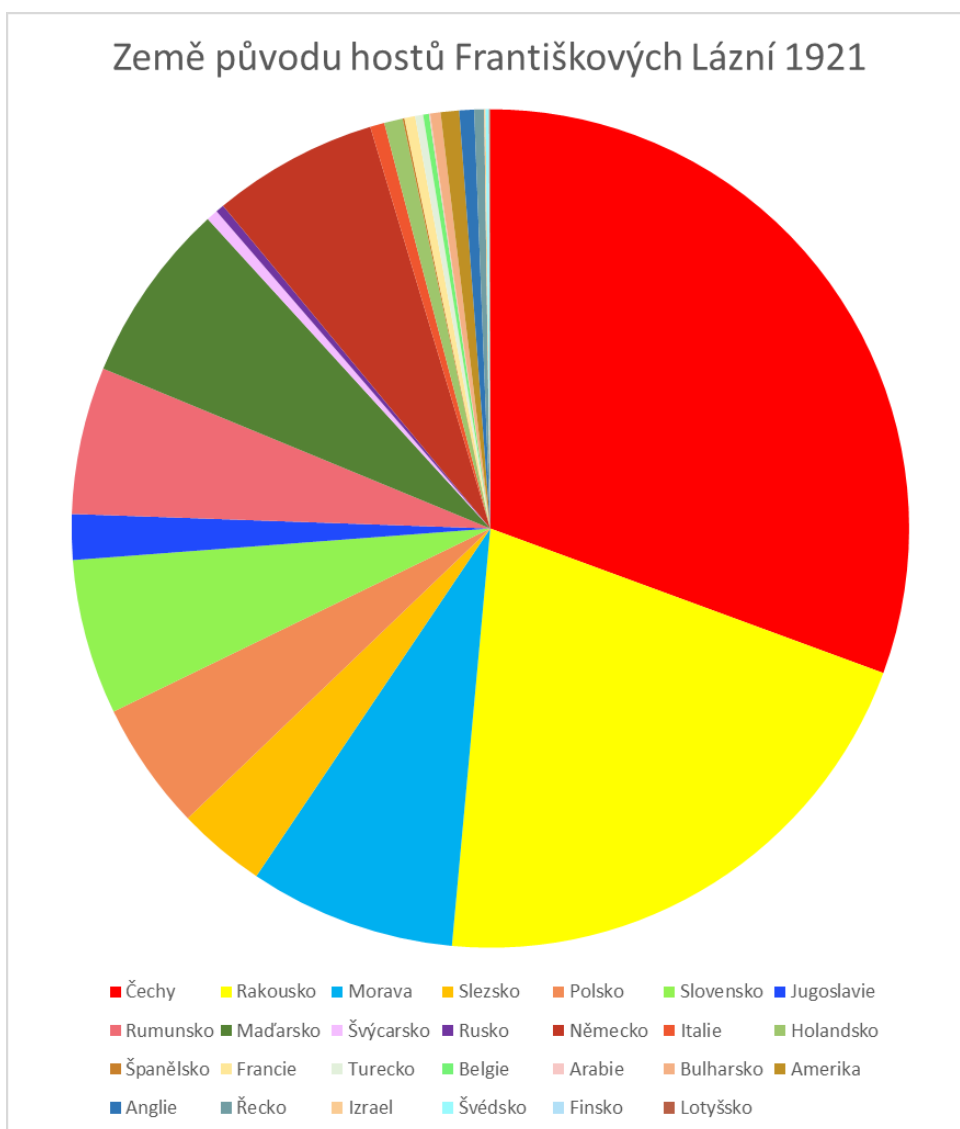
Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1920 dochází v Luhačovicích k mírnému nárůstu počtu lázeňských hostů. Zvýšilo se i zastoupení cizích zemí. Nicméně opět převažovali návštěvníci z Moravy, jejich podíl na celkové návštěvnosti činil 39 %, o něco méně přijelo návštěvníků ze Slovenska (35 %). Hosté pocházející z Čech tvořili 20 % návštěvnosti v lázeňské sezoně v tomto roce. Téměř 2 % představovali klienti ze Slezska. Dále do Luhačovic v roce 1920 přicestovali hosté z Podkarpatské Rusi, Rakouska, Polska, Maďarska, Dánska, Holandska, Belgie, Anglie, Francie, Rumunska, Bulharska, Itálie i Ameriky.¹⁶¹

¹⁶¹ Tabulka 38.

6.9 Rok 1921

6.9.1 Františkovy Lázně

Graf 42: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1921

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1921 počet návštěvníků ve Františkových Lázních výrazně vzrostl. Tento nárůst mohl být důsledkem již zmíněného propagačního filmu natočeného v tomto roce. V této lázeňské sezoně bylo zastoupeno celkem 27 států (včetně Čech, Moravy a Slezska). Největší počet hostů přijel z Čech, tito hosté tvořili 31 %, z Rakouska přijelo 21 % hostů, návštěvníci z Moravy se podílejí na celkové návštěvnosti 8 %, následovali hosté z Maďarska, kteří představovali 7 % všech hostů. Co se týče Slovenska, Rumunska a Německa, každý z těchto států se podílel na celkové návštěvnosti 6 %.

Několik stovek hostů přijelo také z Polska, u těchto návštěvníků se jednalo o 5 % celkové návštěvnosti. Slezsko bylo zastoupeno 3 %, hosté z Jugoslávie tvořili 2 % všech návštěvníků. U dalších zemí,¹⁶² jako jsou například Švýcarsko, Rusko, Itálie, Holandsko, Francie, Turecko, Belgie, Bulharsko, Amerika, Anglie či Řecko, se jednalo o desítky hostů. Jiné země (Španělsko, Finsko, Lotyšsko, Arábie, Izrael nebo Švédsko) byly zastoupeny jednotlivci.

6.9.2 Luhačovice

Graf 43: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1921

Zdroj: vlastní zpracování.

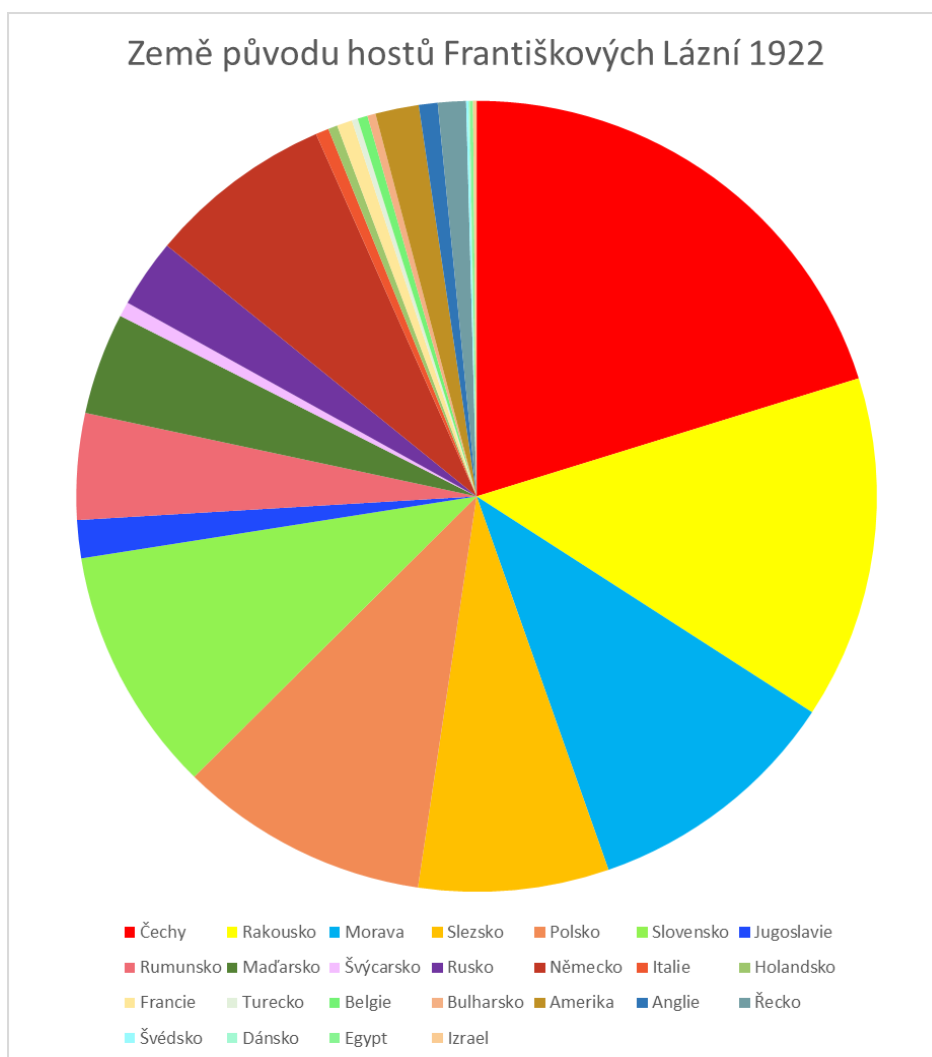
V roce 1921 zaujímají největší počet tzv. hlášení pasanti, to byli přechodní hosté, kteří Luhačovicemi pouze procházeli. Tito jednodenní turisté tvořili 33 % celkové návštěvnosti v tomto roce. Z Moravy přijelo za tento rok celkem 26,6 % hostů, následovali návštěvníci z Čech, ti dohromady zaujímali 24 %, lázeňských pacientů ze Slovenska přicestovalo do Luhačovic 11,4 % z celkového počtu hostů. V této lázeňské sezoně přijeli také návštěvníci ze Slezska a Podkarpatské Rusi, ti tvořili 2 % všech hostů. Rakousko se v tomto roce podílelo na návštěvnosti 1 %. Lázně navštívili také lidé z Maďarska, Jugoslávie, Ameriky a dalších zemí,¹⁶³ u těchto případů se ale jednalo o malý počet (zpravidla do deseti hostů).

¹⁶² Tabulka 39.

¹⁶³ Tabulka 40.

6.10 Rok 1922

6.10.1 Františkovy Lázně

Graf 44: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1922

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1922 došlo ve Františkových Lázních k opětovnému poklesu hostů (tento rok přijelo do lázní o 4 106 hostů méně než v roce 1921), pestrost zemí však zůstávala podobná jako v roce předešlém. Nejvíce hostů přijelo do lázní z Čech, tito hosté tvořili 20 % celkové návštěvnosti. Druhým státem s největším počtem pacientů bylo Rakousko, to bylo zastoupeno 14 % všech hostů, kteří v roce 1922 navštívili Františkovy Lázně. Morava, Slovensko a Polsko byly každý zastoupeni 10 % všech příjezdících pacientů. Slezsko a Německo představovaly 8 % všech návštěvníků. Hostů z Maďarska a Rumunska přijel do lázní podobný počet, každý stát v tomto případě představuje 4 % celkové návštěvnosti. Rusko se podílí na celkové návštěvnosti 3 %, Amerika i Jugoslávie tvoří 2 % všech hostů v roce 1922.

V této lázeňské sezoně přijeli do Františkových Lázní také hosté z Holandska, Turecka, Belgie, Švýcarska, Bulharska, Řecka, Anglie, Švédska, Dánska, Egypta, Izraele a dalších zemí.¹⁶⁴

6.10.2 Luhačovice

Graf 45: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1922

Zdroj: vlastní zpracování.

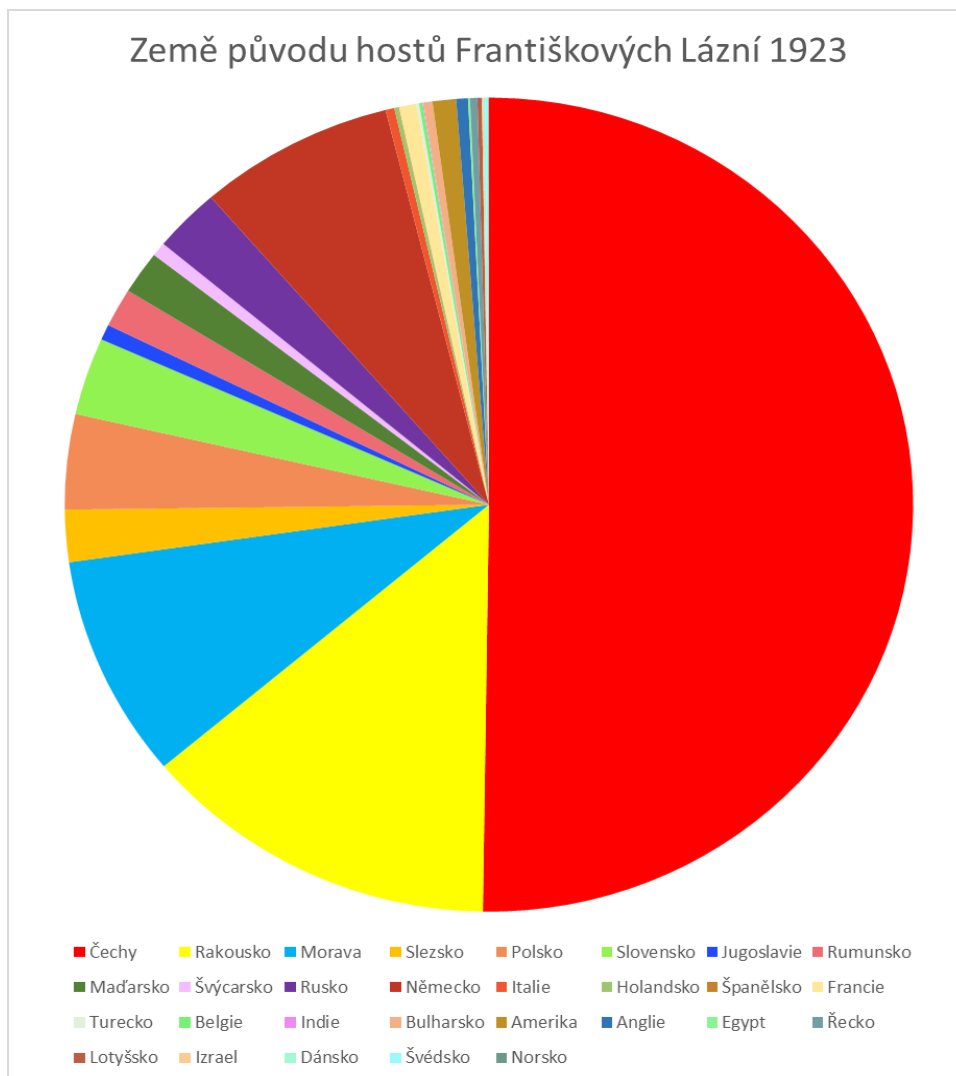
V roce 1922 u Luhačovic v uváděných statistikách opět převažují přechodní hosté. Zaujímají téměř 37,5 %. Návštěvníků z Moravy pobývalo v tomto roce v Luhačovicích 29 %, z Čech přijelo dohromady 17 % hostů, ze Slovenska 13 % a ze Slezska necelá 3 % z celkové návštěvnosti Luhačovic v tomto roce. V této sezoně vzrostl počet hostů z Ameriky, zatímco v minulých letech se u zaoceánských návštěvníků jednalo obvykle o jednotlivce, v tomto roce se v Luhačovicích léčilo celkem 37 hostů z Ameriky, což převyšuje i počet hostů z Rakouska, kterých zde v tomto roce pobývalo dohromady 17. Tato lázeňská sezona se z hlediska pestrosti návštěvníků cizích zemí řadí k těm rozmanitějším.

¹⁶⁴ Tabulka 41.

Celkem bylo zastoupeno 22 zemí včetně Čech, Moravy a Slezska. Lázně navštívili také hosté z Podkarpatské Rusi, Maďarska, Francie, Itálie, Polska, Švédska, Španělska, Řecka, Číny a dalších zemí.¹⁶⁵

6.11 Rok 1923

6.11.1 Františkovy Lázně

Graf 46: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1923

Zdroj: vlastní zpracování.

V roce 1923 tvoří polovinu lázeňských hostů ve Františkových Lázních návštěvníci z Čech. Na druhém místě jsou hosté z Rakouska (14 %) a na třetím lázeňští pacienti z Moravy. Následují hosté z Německa (7 %). Co se týče Polska, Slovenska a Slezska, tvoří každá z těchto oblastí v průměru 3 % celkové návštěvnosti.

¹⁶⁵ Tabulka 42.

Stejně jako hosté z Maďarska i návštěvníci z Rumunska představují 2 % všech lázeňských hostů v tomto roce. I v roce 1923 přijeli hosté z Itálie, Francie, Švýcarska, Belgie, Řecka, Turecka, Ameriky, Anglie, ale také z Egypta nebo Indie.¹⁶⁶ Hosté ve Františkových Lázních v tomto roce zastupovali 28 zemí (včetně Čech, Moravy a Slezska). Jedná se tak o největší rozmanitost národností po roce 1918.

6.11.2 Luhačovice

Graf 47: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1923

Zdroj: vlastní zpracování.

I v posledním sledovaném roce převažuje počet pasantů, kterých bylo v tomto roce nahlášeno celkem 4 893, což představuje dohromady 42 % všech hostů. Lázně Luhačovice navštívili také hosté z Moravy, kteří tvoří 25 % celkové návštěvnosti, hostů z Čech přijelo v tomto roce 17 %, návštěvníci ze Slovenska se podílejí na celkové návštěvnosti 12,3 %. Do Luhačovic zavítali také lázeňští klienti ze Slezska, kteří představují 3 % celkové návštěvnosti. Do lázní přijelo v této sezoně více pacientů z Rakouska, celkem 75, což je o 58 více než v roce předešlém. V tomto roce přijeli také hosté z Maďarska, Podkarpatské Rusi, Ameriky, Polska, Německa, Francie, Dánska, Švýcarska, Holandska a dalších zemí.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Tabulka 43.

¹⁶⁷ Tabulka 44.

6.12 Shrnutí rozdělení hostů dle země původu

Ze zpracovaných údajů vyplývá, že i přes politické a společenské události v období 1913 až 1923 byly sledované lázně oblíbeným místem pobytu nejen hostů z Čech a Evropy, ale do lázní přijíždělo i poměrně velké množství mimoevropských návštěvníků. Zatímco ve Františkových Lázních převládala zahraniční klientela, v Luhačovicích dominovali ve všech sledovaných letech hosté z českých zemí. Můžeme tedy říci, že tento výzkum potvrzuje tezi, že Františkovy Lázně jsou orientovány spíše na evropskou klientelu, zatímco Luhačovice lze označit za lázně slovanské. To nám dokazují nejen počty návštěvníků, ale i množství zastoupení jednotlivých zemí v obou lázeňských městech.¹⁶⁸

Za celé sledované období do Františkových Lázní přijelo celkem 107 852 lázeňských hostů,¹⁶⁹ z toho 46 294 (43 %) z českých zemí (Čechy, Morava, Slezsko) a 61 558 (57 %) zahraničních. U Luhačovic tomu bylo právě naopak. Do těchto moravských lázní přijelo mezi lety 1913–1923 celkem 74 847 lázeňských hostů,¹⁷⁰ z toho 42 267 (56,5 %) z českých zemí a 32 580 (43,5 %) hostů ze zahraničí.

Před první světovou válkou do lázní jezdila světová klientela. V tomto období bylo ve Františkových Lázních zastoupeno přes 42 zemí. Luhačovice byly oblíbené především u hostů z Moravy. I přesto do Luhačovic přijíždělo mnoho zahraničních hostů, jejich počet však nebyl tak velký, jako tomu bylo u Františkových Lázní.

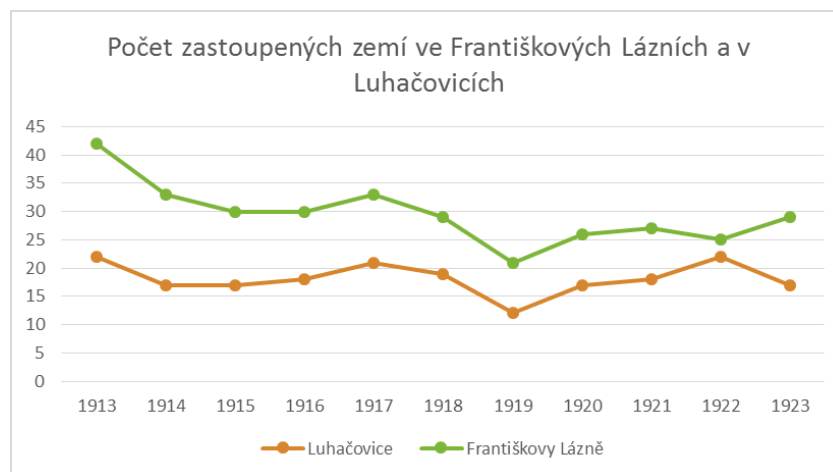
První světová válka znamenala pro obě lázeňská místa značný úbytek zahraniční i domácí klientely. Zjevný je pokles počtu hostů ze Srbska v prvních letech války. V případě Františkových Lázní je v těchto letech očividný úbytek i ruské klientely. V Luhačovicích naopak v době války došlo k nárůstu hostů (v tomto případě utečenců) z Haliče.

Další změna v návštěvnosti lázní přichází s rokem 1918, respektive 1919, kdy můžeme zejména u Františkových Lázní pozorovat značný pokles hostů z Rakouska, Uher i Rumunska. Od roku 1920 ale počet těchto hostů začal opět stoupat. Naopak z Moravy přijelo v roce 1919 do Františkových Lázní mnohem více hostů než v letech předešlých. V případě Luhačovic dochází v těchto letech nejen k celkovému nárůstu počtu lázeňské klientely, ale i k větší rozmanitosti zahraničních hostů.

¹⁶⁸ Graf 48.

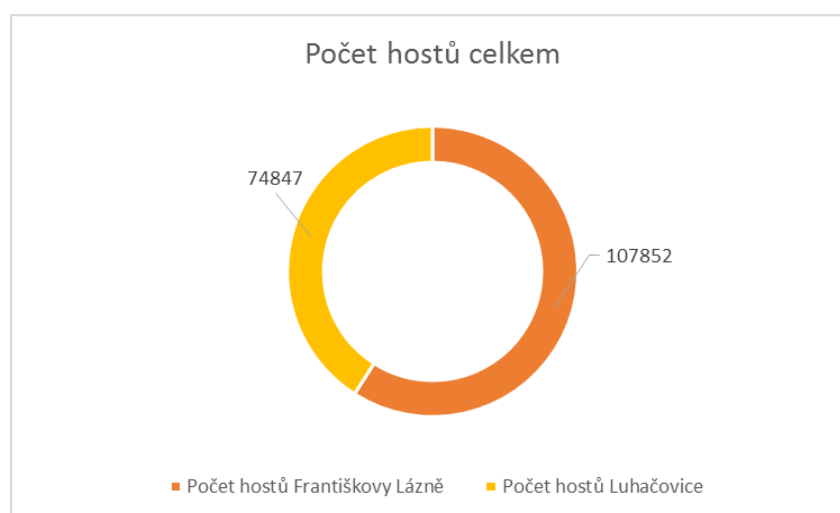
¹⁶⁹ Graf 49.

¹⁷⁰ Graf 49.

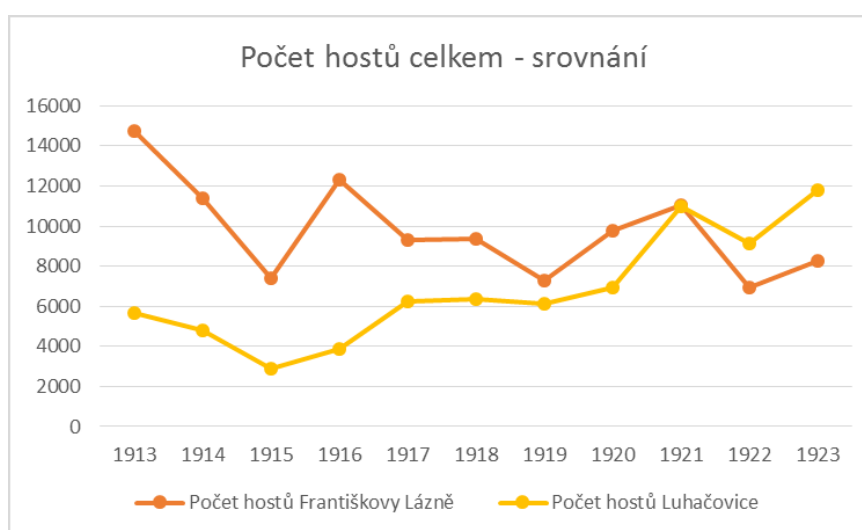
Graf 48: Srovnání počtu zastoupených zemí ve Františkových Lázních a v Luhačovicích v období 1913-1923

Zdroj: vlastní zpracování.

Graf 49: Celkový počet hostů ve Františkových Lázních a v Luhačovicích v období 1913-1923

Zdroj: vlastní zpracování.

Graf 50: Srovnání celkového počtu hostů ve Františkových Lázních a v Luhačovicích v období 1913-1923

Zdroj: vlastní zpracování.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit rozdíly v návštěvnosti Františkových Lázní a lázní Luhačovice z hlediska původu a pohlaví návštěvníků a také to, čím se od sebe tyto lokality lišily. Hlavním zjištěním této práce je, že návštěvnost Františkových Lázní a lázní Luhačovice se odlišuje především v návštěvnosti z hlediska původu hostů. Zatímco do Františkových Lázní jezdili hosté z celé Evropy, ale i z celého světa, Luhačovice byly oblíbeným místem lázeňské klientely z českých zemí. Nutno dodat, že nejde o striktní rozdělení, stejně jako se ve Františkových Lázních objevovali návštěvníci z českých zemí, tak i v Luhačovicích pobývali hosté z ciziny, jejich počet byl však minoritní. Co se týče návštěvnosti z hlediska pohlaví, ze zpracovaných dat vyplývá, že v lázeňských městech dominovala téměř ve všech sledovaných letech dámská klientela. Výjimkou byl rok 1922, kdy do Luhačovic přijelo více mužů.

Na návštěvnost lázní měly dopad i společenské a politické události, kterých se ve sledovaném období stalo hned několik. První velkou událostí byla první světová válka, během které se výrazně snížil počet lázeňských pacientů. Následoval rozpad Rakouska-Uherska a státní převrat, po kterém lázně zaznamenaly výrazný úbytek zejména zahraniční klientely.

Dalším zjištěním bylo, že Františkovy Lázně byly ve své době moderním evropským lázeňským městem, které zažívalo svou dobu rozkvětu do roku 1914. Oproti tomu Luhačovice zažívaly své nejlepší období za první republiky. Přesto byl celkový počet lázeňských hostů za celé sledované období o 33 005 návštěvníků větší ve Františkových Lázních než v Luhačovicích.

Výsledkem této práce je obraz o návštěvnosti Františkových Lázní a lázní Luhačovice v období 1913–1923 z hlediska původu hostů a jejich pohlaví. Poměrně přesný pohled na návštěvnost těchto lázeňských měst nám poskytují tzv. kurlisty, jež se staly hlavním zdrojem pro tuto práci.

Domnívám se, že by bylo zajímavé v seznamech lázeňských hostů sledovat i další hlediska návštěvnosti lázní, např. sociální strukturu lázeňské klientely, kdy, kde a jak hosté bydleli a s kým se mohli při svém pobytu setkat. Proto bych se ráda věnovala těmto historickým pramenům i v budoucí, magisterské práci. Zajímavé by z mého pohledu bylo také sledovat dobové reklamy, které se objevují v některých kurlistech, v tomto případě se ale nejedná o pravidelnou inzerci. Přínosem by mohlo být také srovnání návštěvnosti kdysi a dnes.

U současných materiálů by byl ale problém s jejich předložením z důvodu ochrany osobních údajů.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1913, RL849 H257, B180.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1914, RL 850/2, H259, B182.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1915, RL 851, H260, B183.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1916, RL 852/2, H263, B186.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1917, RL 853, H264, B187.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1918, RL 854, H266, B189.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1919, RL 855, H267, B190.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1920, RL 856, H269, B192.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1921, RL 857/1, H270, B193.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1922, RL 858, H272, B194.

Městské muzeum Františkovy Lázně, podsbírka knihy, Fransensbader Kurliste 1923, RL 859, H275, B198.

Městské muzeum Františkovy Lázně, Chronik der Kurstadt Franzensbad II. 1892–1921.

Městské muzeum Františkovy Lázně, Chronik der Kurstadt Franzensbad III. 1922–1928.

Městské muzeum Františkovy Lázně, Chronik der Kurstadt Franzensbad IV. 1929–1936.
Městské muzeum Františkovy Lázně, Kronika města Františkovy Lázně 1938–1948.

Moravský zemský archiv, Seznamy hostí lázeňských, fond H519, akciová společnost lázní luhačovských.

Městské muzeum Františkovy Lázně, Zur Feier des 100 jährigen ubiläums von Kaiser Franzensbad, s. 19, Im Selbstverlag des Bürgermeisteramtes, Franzensbad 1893.

Literatura

Almanach, Lázně Luhačovice 1902–1927, Ředitelství lázní Luhačovic, 1927.

BOHÁČ Jaromír a Roman. SALAMANZCUK. Františkovy Lázně nebo Ves císaře Františka...? *Františkolázeňské noviny*. 2013, č. 4.

BUDINSKÁ, Jitka. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006. ISBN 80-85321-43-2.

BURACHOVIČ, Stanislav a Stanislav WIESER. *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-048-9.

HÝSKOVÁ, Michaela. *Konec exkluzivity? Komparativní analýza nejvýznamnějších lázeňských lokalit 19. st. v Čechách*. Pardubice, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

JAKUBÍKOVÁ, Dagmar a kol. *Lázeňství management a marketing*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2461-9.

KNOP, Karel. *Lázeňství, ekonomika a management*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-717-6.

KŘÍŽEK, Vladimír. *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-092-6.

OMÁČKOVÁ, Romana. Přírodní léčivé zdroje a léto. *Františkolázeňské listy*. 2020, č. 9, 10.

PROSTŘEDNÍK, Rudolf a Petra MATĚJKOVÁ. Řádky z archivu Františkových Lázní – rok 1918, vznik samostatného Československého státu. *Františkolázeňské listy*. 2018, č. 5.

SEIFERTOVÁ, Věra. *Marketing v lázeňském cestovním ruchu*. Praha: Vysoká škola cestovního ruchu, hotelnictví a lázeňství, 2003. ISBN 80-86592-00-6.

ZEMAN, Lubomír a Pavel ZATLOUKAL. *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Foibos, 2014. ISBN 978-80-87073-79-7.

ZEMEK, Metoděj a Antonín JANČÁŘ. *Luhačovice*. Luhačovice: Městský národní výbor, 1986.

Internetové zdroje

BENSCH, S. Karel Degl - filmový producent a kameraman. In: *Filmavideo.cz* [online]. © 2015 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <http://www.filmavideo.cz/index.php/osobnosti/945-karel-degl.html>.

ČESKÁ TELEVIZE. Františkovy Lázně. *Ceskatelevize.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10414424499-cyklotoulky/220471292050055-frantiskovy-lazne>.

ČESKÁ TELEVIZE. Láznivý svět. *Ceskatelevize.cz* [online]. © 2013 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10489003646-laznivy-svet/>.

ČESKÁ TELEVIZE. Vzhůru do lázní! *Ceskatelevize.cz* [online]. © 2020 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/220411058220015-vzhuru-do-lazni>.

ČESKO. Vyhláška č. 2 ze dne 23. prosince 2014 o stanovení odborných kritérií a dalších náležitostí pro poskytování lázeňské léčebně rehabilitační péče. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2015, částka 1 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-2>.

ČESKO. Zákon č. 1 ze dne 22. prosince 2014, kterým se mění zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi* [online]. 2015, částka 1 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-1>.

ČESKO. Zákon č. 103 ze dne 19. prosince 1951 o jednotné preventivní a léčebné péči. In: *Zákony pro lidi* [online]. 1951, částka 50 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1951-103>.

ČESKO. Zákon č. 125 ze dne 6. května 1948 o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku. In: *Zákony pro lidi* [online]. 1948, částka 47 [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-125>.

ČESKO. Zákon č. 164 ze dne 13. dubna 2001 o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. 2001, částka 64 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-164>.

FRANTIŠKOVY LÁZNĚ AQUAFORUM. Historie a současnost. *Frantiskovylazne.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovylazne.cz/cs/historie-a-soucasnost>.

FRANTIŠKOVY LÁZNĚ AQUAFORUM. Indikace a léčení. *Frantiskovylazne.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovylazne.cz/cs/indikace-a-leceni>.

FRANTIŠKOVY LÁZNĚ. Krátce z historie města. In: *Frantiskovy-lazne.cz* [online]. 18. 9. 2006 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovy-lazne.cz/kratce-z-historie-mesta/d-93930/p1=7095>.

FRANTIŠKOVY LÁZNĚ. Lázeňství v minulosti a současnosti. In: *Frantiskovy-lazne.cz* [online]. 18. 9. 2006 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.frantiskovy-lazne.cz/lazenstvi-v-minulosti-a-soucasnosti/d-94030/p1=19204>.

KUCHYŇOVÁ, Zdeňka. Luhačovická voda se dávala do těsta už v 17. Století. In: *Cesky.radio.cz* [online]. © 14. 10. 2016 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/luhacovicka-voda-se-davala-do-testa-uz-v-17-stoleti-8211583>.

LEČEBNÉ LÁZNĚ. Z historie lázeňství. *Lecebnelazne.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: <http://www.lecebnelazne.cz/vse-o-laznich/ceske-lazenstvi/z-historie-lazenstvi>.

MĚSTO LUHAČOVICE. Historie lázeňství v Luhačovicích. *Luhacovice.eu* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.luhacovice.eu/1685-historie-lazenstvi>.

MĚSTO LUHAČOVICE. Lázeňství v Luhačovicích. *Luhacovice.eu* [online]. © 2021 [cit. 2021-01-10]. Dostupné z: <https://www.luhacovice.eu/24834-lazenstvi>.

MĚSTO LUHAČOVICE. O Luhačovicích. *Luhacovice.eu* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.luhacovice.eu/24824-o-luhacovicich>.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. Poplatek z pobytu-Osvobození osob, kterým je poskytována lázeňská léčebně rehabilitační péče. In: *Mfcr.cz* [online]. 7. 1. 2020 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/mistni-spravni-a-soudni-poplatky/odpovedi-na-dotazy/2020/mp-01-2020--poplatek-z-pobytu-osvobozeni-37080>.

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. Lázeňství. In: *Mzcr.cz* [online]. 13. 2. 2020 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/lazenstvi/>.

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÉ MUZEUM A KNIHOVNA J. A. KOMENSKÉHO. Územní změny po válce. 1914-1918.*npmk.cz* [online]. © 2016 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <http://1914-1918.npmk.cz/node/69>.

NATIONAL INSTITUTE FOR THE PROTECTION AND CONSERVATION OF CULTURAL HERITAGE. The West Bohemian Spa Triangle. In: *Whc.unesco.org* [online]. 25. 6. 2008 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5378/>.

PORTA FONTIUM. Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů. *Portafontium.eu* [online]. [cit. 10. 4. 2021] Dostupné z: <https://www.portafontium.eu/>

SDRUŽENÍ HISTORICKÝCH SÍDEL ČECH, MORAVY A SLEZSKA. Františkovy Lázně. *Historickasidla.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.historickasidla.cz/dr-cs/61-frantiskovy-lazne.html>.

THERMAL SPRINGS IN EUROPE. Origin of spa. *Thermalsprings.wordpress.com* [online]. © 2020 [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://thermalsprings.wordpress.com/ancient-thermal-baths-and-spa/origin-of-spa/>.

ZLIN.CZ. Historie města. *Luhacovice.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://luhacovice.cz/historie-mesta/>.

ZLIN.CZ. Léčivé minerální prameny v Luhačovicích. *Luhacovice.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://luhacovice.cz/mineralni-prameny/>.

ZLÍNSKO A LUHAČOVICKO. Říční a sluneční lázně. *Zlinsko-luhacovicko.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.zlinsko-luhacovicko.cz/misto/72/25-ricni-a-slunecni-lazne>

Informátoři, rozhovory

PETŘÁKOVÁ Blanka, PhDr., Muzeum luhačovického Zálesí, emailová komunikace, (12. 6. 2020, 20. 3. 2021, 11. 4. 2021).

NOVOTNÁ Monika, Mgr., Regionální muzeum v Teplicích, emailová komunikace, (28. 4. 2021).

SVOBODA Lukáš, Mgr., Muzeum Karlovy Vary, emailová komunikace, (16. 4. 2021).

MATĚJKOVÁ Petra, Lázně Františkovy Lázně a.s., osobní setkání, (Františkovy Lázně 17. 3. 2021).

ODSTRČIL Štěpán Karel, Mgr., MÁLEK Jiří, Mgr., Městské muzeum Františkovy Lázně, osobní setkání, (Františkovy Lázně, 6. 5. 2020).

Seznam příloh

Příloha č. 1	89
--------------------	----

Seznam grafů

Graf 1: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1913	27
Graf 2: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1913.....	28
Graf 3: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1914	29
Graf 4: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1914.....	30
Graf 5: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1915	31
Graf 6: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1915.....	32
Graf 7: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1916	33
Graf 8: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1916.....	34
Graf 9: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1917	35
Graf 10: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1917.....	36
Graf 11: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1918	37
Graf 12: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1918.....	38
Graf 13: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1919	39
Graf 14: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1919.....	40
Graf 15: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1920	41
Graf 16: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1920.....	42
Graf 17: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1921	43
Graf 18: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1921.....	44
Graf 19: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1922	45
Graf 20: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1922.....	46
Graf 21: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví v roce 1923	47
Graf 22: Návštěvnost lázní Luhačovice dle pohlaví v roce 1923.....	48
Graf 23: Srovnání celkového počtu žen ve Františkových Lázních a v Luhačovicích	50
Graf 24: Srovnání celkového počtu mužů ve Františkových Lázních a v Luhačovicích.....	50
Graf 25: Srovnání celkového počtu dětí ve Františkových Lázních a v Luhačovicích.....	50
Graf 26: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1913.....	53
Graf 27: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1913	55
Graf 28: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1914.....	56
Graf 29: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1914	57
Graf 30: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1915.....	58
Graf 31: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1915	59
Graf 32: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1916.....	60
Graf 33: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1916	61

Graf 34: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1917.....	62
Graf 35: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1917	63
Graf 36: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1918.....	64
Graf 37: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1918	65
Graf 38: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1919.....	66
Graf 39: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1919	67
Graf 40: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1920.....	68
Graf 41: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1920	69
Graf 42: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1921.....	70
Graf 43: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1921	71
Graf 44: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1922.....	72
Graf 45: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1922	73
Graf 46: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu v roce 1923.....	74
Graf 47: Návštěvnost lázní Luhačovice dle země původu v roce 1923	75
Graf 48: Srovnání počtu zastoupených zemí ve Františkových Lázních a v Luhačovicích v období 1913-1923	77
Graf 49: Celkový počet hostů ve Františkových Lázních a v Luhačovicích v období 1913-1923	77
Graf 50: Srovnání celkového počtu hostů ve Františkových Lázních a v Luhačovicích v období 1913- 1923.....	77

Přílohy

Příloha č. 1

Tabulka 1: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1913

Františkovy Lázně 1913	Ženy	Muži	Děti	
Období před 1. 5. 1913	73	27	1	
Květen	1340	407	39	
Červen	2792	857	163	
Červenec	3673	1233	351	
Srpen	2323	691	160	
Září	386	195	26	
Celkem	10587	3410	740	14737

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 2: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1913

Luhačovice 1913	Ženy	Muži	Děti	
Květen	292	215	47	
Červen	733	474	109	
Červenec	1167	863	341	
Srpen	632	573	88	
Září	81	74	1	
Celkem	2905	2199	586	5690

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 3: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1914

Františkovy Lázně 1914	Ženy	Muži	Děti	
Období před 1. 5. 1914	80	34	0	
Květen	1191	370	41	
Červen	2646	872	171	
Červenec	3770	1279	352	
Srpen	306	147	40	
Září	49	39	10	
Celkem	8042	2741	614	11397

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 4: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1914

Luhačovice 1914	Ženy	Muži	Děti	
Květen	230	164	28	
Červen	789	528	101	
Červenec	1349	1018	329	
Srpen	40	47	4	
Září	65	51	35	
Celkem	2473	1808	497	4778

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 5: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1915

Františkovy Lázně 1915	Ženy	Muži	Děti	
Období před 1. 5. 1915	44	98	7	
Květen	471	233	21	
Červen	982	384	57	
Červenec	1821	661	181	
Srpen	1356	499	128	
Září	206	127	10	
Období po 30. 9. 1915	32	63	0	
Celkem	4912	2065	404	7381

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 6: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1915

Luhačovice 1915	Ženy	Muži	Děti	
Období před 1. 5. 1915	218	99	146	
Květen	100	66	70	
Červen	210	166	61	
Červenec	555	374	125	
Srpen	344	238	43	
Září	38	59	4	
Celkem	1465	1002	449	2916

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 7: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1916

Františkovy Lázně 1916	Ženy	Muži	Děti	
Období před 1. 5. 1916	108	107	1	
Květen	948	326	28	
Červen	2029	722	124	
Červenec	3257	1155	219	
Srpen	1747	782	105	
Září	277	132	106	
Období po 30. 9. 1916	51	87	0	
Celkem	8417	3311	583	12311

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 8: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1916

Luhačovice 1916	Ženy	Muži	Děti	
Květen	84	85	13	
Červen	308	186	90	
Červenec	892	753	192	
Srpen	494	401	65	
Září	43	275	7	
Celkem	1821	1700	367	3888

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 9: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1917

Františkovy Lázně 1917	Ženy	Muži	Děti	
Období před 1. 5. 1917	75	79	0	
Květen	772	259	9	
Červen	2154	728	75	
Červenec	2199	783	158	
Srpen	1079	456	75	
Září	175	119	7	
Období po 30. 9. 1917	32	65	3	
Celkem	6486	2489	327	9302

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 10: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1917

Luhačovice 1917	Ženy	Muži	Děti	
Květen	67	65	7	
Červen	473	297	64	
Červenec	1274	753	256	
Srpen	820	475	121	
Září	96	1463	16	
Celkem	2730	3053	464	6247

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 11: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1918

Františkovy Lázně 1918	Ženy	Muži	Děti	
Období před 1. 5. 1918	86	120	0	
Květen	928	331	29	
Červen	1900	602	107	
Červenec	2260	837	155	
Srpen	1163	504	84	
Září	144	104	11	
Období po 30. 9. 1918	6	20	0	
Celkem	6487	2518	386	9391

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 12: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1918

Luhačovice 1918	Ženy	Muži	Děti	
Květen	241	173	17	
Červen	706	442	80	
Červenec	1124	737	192	
Srpen	879	592	119	
Září	123	944	6	
Celkem	3073	2888	414	6375

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 13: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1919

Františkovy Lázně 1919	Ženy	Muži	Děti	
Květen	229	91	2	
Červen	895	386	43	
Červenec	1985	773	184	
Srpen	1381	677	133	
Září	290	154	25	
Období po 30. 9. 1919	20	8	0	
Celkem	4800	2089	387	7276

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 14: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1919

Luhačovice 1919	Ženy	Muži	Děti	
Květen	100	86	12	
Červen	712	450	105	
Červenec	1161	750	203	
Srpen	1053	789	134	
Září	195	359	16	
Celkem	3221	2434	470	6125

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 15: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1920

Františkovy Lázně 1920	Ženy	Muži	Děti	
Období před 1. 5. 1920	39	13	8	
Květen	636	245	18	
Červen	1799	709	98	
Červenec	2543	1069	224	
Srpen	1261	654	81	
Září	162	150	13	
Období po 30. 9. 1920	28	20	1	
Celkem	6468	2860	443	9771

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 16: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1920

Luhačovice 1920	Ženy	Muži	Děti	
Květen	266	259	25	
Červen	808	543	59	
Červenec	1567	1128	295	
Srpen	975	755	111	
Září	63	57	2	
Celkem	3679	2742	492	6913

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 17: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1921

Františkovy Lázně 1921	Ženy	Muži	Děti	
Květen	763	384	17	
Červen	1959	758	63	
Červenec	2835	1173	275	
Srpen	1573	733	93	
Září	265	160	13	
Celkem	7395	3208	461	11064

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 18: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1921

Luhačovice 1921	Ženy	Muži	Děti	
Květen	529	501	122	
Červen	1266	1103	119	
Červenec	1910	1623	433	
Srpen	1394	1248	321	
Září	197	216	23	
Celkem	5296	4691	1018	11005
Z toho pasantů				3615

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 19: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1922

Františkovy Lázně 1922	Ženy	Muži	Děti	
Květen	636	283	27	
Červen	1388	633	45	
Červenec	1744	743	159	
Srpen	764	317	35	
Září	112	71	1	
Celkem	4644	2047	267	6958

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 20: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1922

Luhačovice 1922	Ženy	Muži	Děti	
Květen	462	595	51	
Červen	872	984	109	
Červenec	1403	1321	504	
Srpen	1129	1114	203	
Září	128	224	26	
Celkem	3994	4238	893	9125
Z toho pasantů				3417

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 21: Návštěvnost Františkových Lázní dle pohlaví, rok 1923

Františkovy Lázně 1923	Ženy	Muži	Děti	
Období před 1. 5. 1923	8	5	2	
Květen	680	237	22	
Červen	1345	524	47	
Červenec	2084	908	204	
Srpen	1221	573	73	
Září	206	119	6	
Celkem	5544	2366	354	8264

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 22: Návštěvnost Luhačovic dle pohlaví, rok 1923

Luhačovice 1923	Ženy	Muži	Děti	
Květen	513	567	131	
Červen	799	747	583	
Červenec	1995	1886	597	
Srpen	1380	1254	423	
Září	428	466	16	
Celkem	5115	4920	1750	11785
Z toho pasantů				4893

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 23: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1913

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1913
Čechy	2421
Dolní Rakousy	2325
Horní Rakousy	123
Solnohrad	46
Štýrsko	170
Korutany	91
Morava	1151
Slezsko	935
Tyrolsko	36
Polsko	649
Halič	587
Bukovina	456
Bosna a Hercegovina	64
Dalmácie	67
Srbsko	150
Přímoří	153
Rumunsko	1059
Země Koruny Uherské	1406
Švýcarsko	20
Rusko	1083
Německo	1106
Holandsko	36
Španělsko	4
Francie	101
Turecko	28
Belgie	21
Indie	3
Bulharsko	82
Amerika	156
Anglie	87
Finsko	7
Švédsko	8
Lotyšsko	15
Dánsko	16
Estonsko	6
Izrael	18
Řecko	28
Gruzie	5
Egypt	11
Litva	4
Jižní Afrika	2
Portugalsko	1
Celkem	14737

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 24: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1913

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1913
Morava	2306
Čechy	1174
Slezsko	196
Dolní Rakousy	493
Halič	379
Štýrsko	14
Bukovina	9
Dalmácie	2
Tyrolsko	1
Kraňsko	1
Přímoří	1
Země Koruny Uherské	867
Bosna a Hercegovina	7
Rusko	188
Německo	15
Srbsko	5
Bulharsko	2
Turecko	2
Anglie	2
Francie	1
Asie	4
Amerika	21
Celkem	5690

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 25: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1914

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1914
Čechy	2698
Dolní Rakousy	1769
Horní Rakousy	99
Štýrsko	98
Solnohrad	105
Korutany	35
Morava	868
Slezsko	631
Tyrolsko	25
Polsko	465
Halič	329
Bukovina	489
Bosna a Hercegovina	69
Dalmácie	80
Srbsko	56
Rumunsko	579
Země Koruny Uherské	1336
Švýcarsko	23
Rusko	686
Německo	735
Přímoří	43
Holandsko	31
Francie	48
Belgie	16
Indie	2
Bulharsko	23
Amerika	26
Anglie	8
Asie	2
Egypt	7
Izrael	6
Jižní Afrika	2
Lotyšsko	8
Celkem	11397

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 26: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1914

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1914
Morava	1692
Čechy	917
Slezsko	205
Dolní Rakousy	435
Štýrsko	6
Tyrolsko	2
Přímoří	7
Dalmácie	1
Halič	511
Bukovina	3
Země Koruny Uherské	839
Německo	7
Bosna a Hercegovina	4
Belgie	4
Rusko	138
Asie	3
Amerika	4
Celkem	4778

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 27: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1915

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1915
Čechy	1715
Dolní Rakousy	658
Horní Rakousy	63
Štýrsko	72
Solnohrad	68
Korutany	9
Morava	725
Slezsko	259
Tyrolsko	12
Polsko	476
Halič	332
Bukovina	449
Bosna a Hercegovina	46
Dalmácie	42
Srbsko	6
Rumunsko	467
Země Koruny Uherské	1068
Švýcarsko	7
Rusko	29
Německo	765
Přímoří	36
Holandsko	18
Francie	7
Bulharsko	11
Amerika	26
Anglie	8
Řecko	2
Švédsko	1
Dánsko	3
Portugalsko	1
Celkem	7381

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 28: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1915

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1915
Morava	916
Čechy	181
Slezsko	109
Halič	953
Dolní Rakousy	234
Tyrolsko	5
Bukovina	4
Štýrsko	2
Korutany	1
Kraňsko	2
Solnohrad	1
Přímoří	1
Dalmácie	1
Země Koruny Uherské	441
Německo	3
Ruské Polsko	60
Bosna a Hercegovina	2
Celkem	2916

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 29: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1916

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1916
Čechy	3855
Dolní Rakousy	3399
Horní Rakousy	126
Štýrsko	142
Solnohrad	176
Korutany	26
Morava	964
Slezsko	215
Tyrolsko	89
Halič	312
Polsko	319
Bukovina	410
Bosna a Hercegovina	48
Dalmácie	68
Srbsko	11
Rumunsko	585
Země Koruny Uherské	861
Švýcarsko	42
Rusko	34
Německo	527
Přímoří	29
Holandsko	10
Španělsko	5
Francie	13
Turecko	15
Belgie	4
Indie	1
Bulharsko	12
Amerika	9
Anglie	4
Celkem	12311

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 30: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1916

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1916
Morava	1821
Čechy	380
Slezsko	128
Halič	404
Dolní Rakousy	322
Bukovina	70
Štýrsko	11
Horní Rakousy	7
Tyrolsko	6
Přímoří	3
Kraňsko	3
Korutany	3
Dalmácie	3
Země Koruny Uherské	702
Bosna a Hercegovina	16
Polsko	4
Srbsko	1
Německo	4
Celkem	3888

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 31: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1917

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1917
Čechy	3651
Dolní Rakousy	1647
Horní Rakousy	107
Solnohrad	47
Štýrsko	73
Korutany	23
Morava	552
Slezsko	298
Tyrolsko	46
Polsko	269
Halič	308
Bukovina	332
Bosna a Hercegovina	31
Dalmácie	43
Srbsko	9
Rumunsko	391
Země Koruny Uherské	930
Švýcarsko	28
Rusko	21
Německo	401
Přímoří	17
Holandsko	11
Francie	14
Turecko	4
Belgie	6
Indie	1
Bulharsko	9
Amerika	18
Anglie	6
Finsko	1
Lotyšsko	3
Řecko	5
Sýrie	2
Celkem	9304

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 32: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1917

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1917
Morava	2792
Čechy	713
Slezsko	172
Dolní Rakousy	1047
Halič	562
Bukovina	40
Horní Rakousy	37
Štýrsko	37
Přímoří	33
Dalmácie	33
Tyrolsko	12
Kraňsko	11
Korutany	11
Solnohrad	1
Země Koruny Uherské	714
Bosna a Hercegovina	7
Polsko	14
Albánie	2
Německo	1
Belgie	7
Švýcarsko	1
Celkem	6247

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 33: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1918

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1918
Čechy	2497
Dolní Rakousy	1926
Horní Rakousy	83
Solnohrad	63
Štýrsko	51
Korutany	16
Morava	864
Slezsko	426
Tyrolsko	32
Polsko	200
Halič	321
Bukovina	495
Bosna a Hercegovina	24
Dalmácie	88
Srbsko	16
Rumunsko	508
Země Koruny Uherské	1112
Švýcarsko	32
Rusko	28
Německo	446
Přímoří	23
Holandsko	18
Francie	19
Turecko	28
Belgie	9
Bulharsko	16
Amerika	27
Anglie	11
Řecko	12
Celkem	9391

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 34: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1918

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1918
Morava	3048
Čechy	847
Slezsko	157
Dolní Rakousy	1071
Horní Rakousy	47
Solnohrad	3
Tyrolsko	12
Korutany	8
Štýrsko	16
Kraňsko	3
Přímoří	15
Dalmácie	9
Halič	494
Bukovina	8
Uhry	579
Bosna a Hercegovina	10
Polsko	37
Albánie	2
Německo	9
Celkem	6375

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 35: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1919

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1919
Čechy	3186
Rakousko	989
Morava	1095
Slezsko	438
Polsko	318
Slovensko	423
Jugoslávie	46
Rumunsko	56
Uhry	48
Švýcarsko	28
Rusko	96
Německo	472
Itálie	19
Holandsko	17
Lotyšsko	2
Francie	12
Belgie	2
Švédsko	1
Bulharsko	14
Amerika	11
Anglie	3
Celkem	7276

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 36: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1919

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1919
Morava	3383
Čechy	1228
Slezsko	203
Slovensko	605
Rakousko	664
Jugoslávie	4
Rusko	5
Německo	3
Polsko	24
Uhry	3
Francie	2
Amerika	1
Celkem	6125

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 37: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1920

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1920
Čechy	2686
Rakousko	1433
Morava	1102
Slezsko	696
Polsko	752
Slovensko	826
Jugoslávie	211
Rumunsko	288
Maďarsko	363
Švýcarsko	53
Rusko	419
Německo	587
Itálie	53
Holandsko	59
Francie	43
Turecko	21
Belgie	7
Asie	2
Bulharsko	44
Amerika	51
Anglie	23
Řecko	36
Švédsko	7
Finsko	5
Dánsko	2
Jižní Afrika	2
Celkem	9771

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 38: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1920

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1920
Morava	2726
Čechy	1406
Slovensko	2398
Slezsko	133
Podkarpatská Rus	119
Rakousko	88
Polsko	12
Maďarsko	9
Dánsko	5
Rumunsko	3
Holandsko	3
Anglie	3
Belgie	3
Amerika	2
Bulharsko	1
Italie	1
Francie	1
Celkem	6913

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 39: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1921

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1921
Čechy	3386
Rakousko	2308
Morava	882
Slezsko	378
Polsko	548
Slovensko	663
Jugoslávie	194
Rumunsko	628
Maďarsko	773
Švýcarsko	49
Rusko	36
Německo	707
Itálie	61
Holandsko	79
Španělsko	8
Francie	46
Turecko	34
Belgie	25
Arábie	5
Bulharsko	44
Amerika	79
Anglie	63
Řecko	42
Izrael	6
Švédsko	12
Finsko	3
Lotyšsko	5
Celkem	11064

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 40: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1921

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1921
Morava	2931
Čechy	2656
Slovensko	1251
Slezsko	212
Podkarpatská Rus	24
Rakousko	97
Maďarsko	106
Polsko	37
Jugoslávie	22
Amerika	17
Rumunsko	9
Bulharsko	7
Francie	5
Německo	5
Anglie	5
Belgie	3
Rusko	2
Italie	1
Hlášených pasantů	3615
Celkem	11005

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 41: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1922

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1922
Čechy	1404
Rakousko	975
Morava	728
Slezsko	535
Polsko	704
Slovensko	698
Jugoslávie	108
Rumunsko	302
Maďarsko	289
Švýcarsko	42
Rusko	194
Německo	522
Itálie	37
Holandsko	26
Francie	43
Turecko	17
Belgie	28
Bulharsko	23
Amerika	122
Anglie	53
Řecko	79
Švédsko	6
Dánsko	4
Egypt	9
Izrael	10
Celkem	6958

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 42: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1922

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1922
Morava	2604
Čechy	1506
Slovensko	1195
Slezsko	245
Podkarpatská Rus	28
Amerika	37
Maďarsko	22
Rakousko	17
Francie	9
Itálie	8
Polsko	8
Holandsko	6
Belgie	5
Rumunsko	3
Jugoslávie	3
Bulharsko	3
Švédsko	3
Německo	2
Anglie	1
Španělsko	1
Řecko	1
Čína	1
Hlášených pasantů	3417
Celkem	9125

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 43: Návštěvnost Františkových Lázní dle země původu, rok 1923

Země původu	Počet hostů ve Františkových Lázních 1923
Čechy	4151
Rakousko	1129
Morava	731
Slezsko	171
Polsko	312
Slovensko	254
Jugoslávie	51
Rumunsko	127
Maďarsko	141
Švýcarsko	46
Rusko	211
Německo	616
Itálie	28
Holandsko	13
Španělsko	2
Francie	54
Turecko	9
Belgie	11
Indie	3
Bulharsko	28
Amerika	74
Anglie	37
Egypt	6
Řecko	23
Lotyšsko	14
Izrael	4
Dánsko	7
Švédsko	9
Norsko	2
Celkem	8264

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 44: Návštěvnost Luhačovic dle země původu, rok 1923

Země původu	Počet hostů v Luhačovicích 1923
Morava	2981
Čechy	1999
Slezsko	300
Slovensko	1446
Podkarpatská Rus	27
Rakousko	75
Maďarsko	25
Amerika	10
Polsko	8
Německo	7
Francie	4
Jugoslávie	3
Holandsko	2
Švýcarsko	2
Dánsko	1
Bulharsko	1
Rumunsko	1
Hlášených pasantů	4893
Celkem	11785

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 45: Počet zemí zastoupených ve Františkových Lázních a v Luhačovicích v období 1913-1923

Rok	Luhačovice	Františkovy Lázně
1913	22	42
1914	17	33
1915	17	30
1916	18	30
1917	21	33
1918	19	29
1919	12	21
1920	17	26
1921	18	27
1922	22	25
1923	17	29

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 46: Celková návštěvnost Františkových Lázní a Lázní Luhačovic 1913-1923

Rok	Počet hostů Františkovy Lázně	Počet hostů Luhačovice
1913	14737	5690
1914	11397	4778
1915	7381	2916
1916	12311	3888
1917	9302	6247
1918	9391	6375
1919	7276	6125
1920	9771	6913
1921	11064	11005
1922	6958	9125
1923	8264	11785
Celkem	107852	74847

Zdroj: vlastní zpracování.